

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Επιστήμες της Αγωγής: δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης και παιχνίδι»
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
**Διερεύνηση αντιλήψεων γονέων μαθητών προσχολικής ηλικίας
σχετικά με έμφυλα στερεότυπα ταινιών της Disney**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ

Μαρία Αργυρώ Ζιάκα

ΒΟΛΟΣ 2021

1^{ος} Επιβλέπων: Κώστας Μάγος, Αναπληρωτής καθηγητής

2^η Επιβλέπουσα: Αικατερίνη Μιχαλοπούλου, Καθηγήτρια

3^η Επιβλέπουσα: Ελένη Μότσιου, Επίκουρη καθηγήτρια

Βαθμός	
Ολογράφως	

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας. Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου Κο. Κώστα Μάγο για την πολύτιμη βοήθεια που μου έδωσε, την ενθάρρυνση και την καθοδήγηση του. Ιδιαίτερες ευχαριστίες αποδίδω και στις συνεπιβλέπουσες καθηγήτριες Κα Αικατερίνη Μιχαλοπούλου και Κα Ελένη Μότσιου για τη σημαντική συμβολή τους στην επιτέλεση της εργασίας μου. Ένα μεγάλο ευχαριστώ στους γονείς των μαθητών μου στο 12^ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας που με προθυμία δέχτηκαν να συμμετέχουν στην έρευνά μου. Τέλος, ευχαριστώ την οικογένειά μου για την συνεχή στήριξη και πίστη της καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας μου.

Περίληψη

Το φύλο είναι ένα από τα πιο συζητημένα θέματα στη σημερινή κοινωνία. Το φύλο αντιπροσωπεύει και επίσης αναπαράγει αντιλήψεις και στάσεις, προσδοκίες και ρόλους που σχετίζονται με τον άνδρα και τη γυναίκα. Έχουν γίνει έρευνες και μελέτες όπου βεβαιώνεται ότι τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας μαθαίνουν από την κοινωνία ρόλους και συμπεριφορές ανάλογα με το φύλο τους. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι ο πιο σημαντικός πόρος μέσω του οποίου οι άνθρωποι αναπτύσσουν τις ταυτότητές τους και έτσι καταλαβαίνουν τον ρόλο που παίζει το φύλο στον πραγματικό κόσμο. Οι ταινίες του Walt Disney ανέδειξαν τα κινούμενα σχέδια σε αληθινή τέχνη. Οι ταινίες της Disney μπορούν να επηρεάσουν την ανάπτυξη των ρόλων των κοριτσιών και των αγοριών σε θέματα συμπεριφοράς, έκφρασης, χειρονομίες και σε στάσεις, όπως αυτά παρουσιάζονται μέσα από τα παιχνίδια προσποίησης.

Αυτή η μελέτη έχει σχεδιαστεί για να μελετήσει την ταυτότητα του φύλου και τους ρόλους του φύλου σε ταινίες της Disney και να δει πώς η ταυτότητα μεταμορφώνεται μέσω των έμφυλων στερεοτύπων που διατυπώνονται από τις ταινίες της Disney.

Λέξεις κλειδιά: Disney, έμφυλα στερεότυπα, φεμινισμός, ρατσισμός, πατριαρχία

Abstract

Gender is one of the most analysed topics in today's society. Gender signifies and also replicates certain characteristics, outlooks and roles related to man and woman. Research and studies have been done where it is established that preschool children learn from society roles and behaviours depending on their gender. The media is the most important resource through which people develop their identities and thus understand the role that gender plays in the real world. Walt Disney movies turned animation into real art. Disney movies can influence the development of girls' and boy's roles in behaviour, expression, gestures and postures, as presented through pretence games.

This study is designed to study gender identity and gender roles in Disney movies and to see how identity is transformed through the gender stereotypes expressed in Disney movies.

Keywords: Disney, gender stereotypes, feminism, racism, patriarchy

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή	6
Κεφάλαιο 1 ^ο Γνωριμία με το φύλο και τη διαμόρφωσή του.....	7
1.1 Βιολογικό και κοινωνικό φύλο- ταυτότητα φύλου.....	7
1.2 Διαμόρφωση της ταυτότητας του φύλου	9
1.3 Η αντίληψη των έμφυλων στερεοτύπων στην προσχολική ηλικία.....	9
1.3.1 Παιχνίδια ρόλων- εναλλαγές φύλων	10
Κεφάλαιο 2 ^ο Τα Μ.Μ.Ε. στη ζωή των παιδιών	12
2.1 Η θέση του φύλου στα media.....	12
2.2 Η θέση του φύλου στην παιδική τηλεόραση.....	13
2.3 Ο ρόλος των γονέων στη χρήση των Μ.Μ.Ε. και στις προτιμήσεις των παιδιών τους .	15
2.3.1. Ο ρόλος των γονέων στη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών	17
Κεφάλαιο 3 ^ο Η βιομηχανία της πριγκίπισσας: αξιολόγηση των ταινιών της Disney.....	19
3.1 Disney Corporation.....	19
3.2 Το φύλο στις ταινίες της Disney	20
3.2.1 Διατήρηση έμφυλων στερεοτύπων μέσω γλωσσικής αναπαράστασης.....	22
3.3 Η βιομηχανία της πριγκίπισσας.....	22
3.3.1 Προδιαγραφές σώματος	26
3.4 Οι σουπερ- ήρωες της Disney	27
3.5 Η στροφή των σύγχρονων ταινιών της Disney	29
Κεφάλαιο 4 ^ο Μεθοδολογία	30
4.1 Σκοπός	30
4.2 Ερευνητικά ερωτήματα.....	31
4.3 Σχεδιασμός έρευνας.....	31
4.4 Συμμετέχοντες & συμμετέχουσες	32
4.5 Μεθοδολογικό εργαλείο	32
4.6 Μέθοδος ανάλυσης του υλικού	33
Κεφάλαιο 5 ^ο Αναλύσεις	36
5.1 Σχέσεις γονέων και παιδιών με την τηλεόραση	36
5.1.1 Κριτήρια επιλογής προγραμμάτων	39
5.1.2 Παρακολούθηση προγραμμάτων μαζί με τα παιδιά	41
5.1.3 Οι γονείς επιλέγουν προγράμματα που τους αρέσουν στην τηλεόραση	44
5.2 Οι ταινίες της Disney που γνωρίζουν οι γονείς.....	46

5.2.1 Παλιές ή καινούριες ταινίες;	49
5.2.2 Περιεχόμενα ταινιών και επιρροή στη συμπεριφορά	53
5.2.3 Οι γονείς μετά το τέλος των ταινιών συζητούν με τα παιδιά τους το περιεχόμενο	57
5.2.4 Κριτήρια απόρριψης ορισμένων ταινιών από τους γονείς	61
5.3 Έμφυλες αναπαραστάσεις της Disney	65
5.3.1 Χαρακτηριστικά των πριγκιπισσών και των πριγκίπων.....	65
5.3.2 Στερεότυπα έμφυλων ρόλων	70
5.3.3 Το επιμύθιο των ταινιών της Disney και η επιρροή του στα παιδιά.....	74
5.3.4 Ρόλοι που επιλέγουν οι γονείς για τα παιδιά	78
5.3.5 Καταναλωτικά προϊόντα της Disney	83
Κεφάλαιο 6° Συζήτηση.....	85
Κεφάλαιο 7° Συμπεράσματα.....	90
Βιβλιογραφία	93
Παράρτημα	101

Εισαγωγή

Σύμφωνα με τη θεωρία Bussey & Bandura (1999: 128), «η ανάπτυξη του φύλου είναι μία σύνθετη διαδικασία που διαμορφώνεται από τρεις κύριες πηγές επιρροής. Αυτές είναι η μοντελοποίηση, όπου τα παιδιά μαθαίνουν τη συμπεριφορά των φίλων παρατηρώντας τους άλλους, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, εκεί όπου τα παιδιά έχουν πολλά παραδείγματα συμπεριφοράς φύλου και η οικογένεια.». Τα στερεότυπα του φύλου είναι γενικές πεποιθήσεις της κοινωνίας, σχετικά με τα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με το φύλο (συλλογές ψυχολογικών χαρακτηριστικών και συμπεριφορών που χαρακτηρίζουν τους άνδρες και τις γυναίκες) και τους ρόλους του φύλου (δραστηριότητες που είναι διαφορετικά κατάλληλες για άνδρες ή γυναίκες).

Οι απεικονίσεις ρόλου του φύλου των γυναικών ως εξαρτημένων και συναισθηματικών έχουν επικριθεί για τη διαίωση των στερεοτύπων και ότι έχουν δυσμενείς επιπτώσεις σε ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών (Bretl&Cantor, 1988· Lovdal, 1989· Plant, 2010· Adamsons&Buehler, 2007). Τα στερεότυπα στη διαφήμιση στα τηλεοπτικά προγράμματα των παιδιών, υπήρξαν ένα ιδιαίτερο πρόβλημα λόγω του πιθανού αντικτύπου στην κοινωνικοποίηση των φύλων και στη συνέχεια, στις απόψεις των παιδιών για τον εαυτό τους και τους άλλους ανθρώπους. (Kolbe,1990;McNeal,1992; England, Descartes&Collier-Meek, 2011). Στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου τα παιδιά μπορούν να βλέπουν περισσότερες από 20.000 διαφημίσεις ετησίως, η ευκαιρία για επιρροή είναι σημαντική (Liebert&Sprafkin, 1988)

Οι ταινίες της Disney αποτελούν μέρος των media. Θεωρείται ότι αυτές οι ταινίες δεν είναι σωστά πρότυπα για τα παιδιά, ειδικά για τα νεαρά κορίτσια που παρακολουθούν τα φυσικά, κοινωνικά και συμπεριφορικά χαρακτηριστικά που προτείνουν, εξαιτίας των αξιών που υποστηρίζουν την ανδρική κυριαρχία (Μπέσσα, 2016; Wiersma, 2000). Οι ταινίες της Disney, πολλές φορές, επικρίνονται για την αρνητική, στερεοτυπική απεικόνιση των γυναικείων χαρακτήρων που αποδίδονται ως μη ρεαλιστικοί. Οι ακόλουθες ταινίες, όπως η Σταχτοπούτα, η Χιονάτη, η Ωραία Κοιμωμένη κ.ά. συνθέτουν τη λίστα των αγαπημένων ηρωίδων της Disney για νεαρά κορίτσια τα τελευταία πενήντα χρόνια. Αυτά τα κινηματογραφικά έργα έχουν ορισμένα κοινά θέματα - η γυναικεία πρωταγωνιστική φυσιογνωμία σε καθεμία από αυτές τις ταινίες εμφανίζεται ως "πριγκίπισσα", αλλά τα χαρακτηριστικά των γυναικών, που εμφανίζονται μέσω αυτών των ταινιών είναι η υποταγή και η δουλεία. Αν και έχουν θεϊκή ομορφιά, αυτές οι πριγκίπισσες μοιάζουν να μπορούν να υποφέρουν σιωπηλά και γι 'αυτό, τελικά τους δίνεται η απόλυτη ανταμοιβή: η

σωτηρία μέσω του όμορφου Πρίγκιπα Γοητευτικού. Αυτές οι αρνητικές απεικονίσεις γυναικών και κοριτσιών σε ταινίες της Disney κερδίζουν δύναμη μέσω του τρόπου με τον οποίο παρόμοια μηνύματα κυκλοφορούν και αναπαράγονται με συνέπεια σε διάφορους βαθμούς σε πολλές από τις ταινίες της Disney ακόμη και μέχρι σήμερα (Ρηγάκη, Μάγος & Χανιωτάκης, 2016). Αν και τόσο οι ρόλοι των ανδρών όσο και των γυναικών έχουν αλλάξει με την πάροδο του χρόνου σε αυτές τις ταινίες, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Disney Corporation φτάνει στο στόχο και το μήνυμα περνά στα μικρά παιδιά (αγόρια και κορίτσια) σε όλο τον κόσμο (Ρηγάκη, 2020).

Κεφάλαιο 1^ο

Γνωριμία με το φύλο και τη διαμόρφωσή του

1.1 Βιολογικό και κοινωνικό φύλο- ταυτότητα φύλου

Ο ορισμός του φύλου αναφέρεται σε βιολογικές και κοινωνικές διαφοροποιήσεις, οι οποίες υπάρχουν μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το βιολογικό φύλο ορίζεται από τη γενετική επιστήμη. Το βιολογικό φύλο αποτελεί το βιολογικά καθορισμένο χαρακτηριστικό των ανθρώπων. Το κοινωνικό φύλο, από την άλλη, είναι αποτέλεσμα κοινωνικών και πολιτισμικών παραμέτρων (Hughes & Kroehler, 2014).

Σύμφωνα με την Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία το βιολογικό φύλο αφορά στη γενετική και ανατομική δομή ενός ανθρώπου, σύμφωνα με την οποία χαρακτηρίζεται ως αρσενικό ή θηλυκό. Υπάρχει ένα πλήθος από δείκτες που προσδιορίζουν το βιολογικό φύλο, όπως είναι τα χρωμοσώματα που ορίζουν το φύλο, τα εσωτερικά αναπαραγωγικά όργανα και τα εξωτερικά γεννητικά όργανα (APA, 2011).

Σύμφωνα με την Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία (2011), το κοινωνικό φύλο αφορά στις αντιλήψεις, στα συναισθήματα και στις τάσεις που ο εκάστοτε πολιτισμός συνδέει με το βιολογικό φύλο ενός ανθρώπου. Η συμπεριφορά που ταυτίζεται με τις κοινωνικές απαιτήσεις δίνεται με τον όρο κανονιστική. Αντίθετα, οι συμπεριφορές οι οποίες δεν ταυτίζονται με τις απαιτήσεις αυτές χαρακτηρίζονται με τον όρο ασυμβίβαστες. Επομένως, το κοινωνικό φύλο αποτελεί μια πολύπλευρη κοινωνική κατασκευή, η οποία ορίζει διαφορετικούς ρόλους, υποχρεώσεις, περιορισμούς και εμπειρίες που ακολουθούν τους ανθρώπους, σύμφωνα με το

βιολογικό τους φύλο. Το κοινωνικό φύλο γίνεται αντιληπτό από το ευρύ κοινό, πολλές φορές, ως μια αφηρημένη έννοια, χωρίς πάντα να είναι ξεκάθαρο το πού απευθύνεται. Στην πραγματικότητα, το κοινωνικό φύλο διαμορφώνεται και αναπαράγεται από τα Μ.Μ.Ε., τη θρησκεία, το σχολείο, την ιατρική και τα πολιτικά και κοινωνικά συστήματα, διαμορφώνοντας μια δομή καίρια ριζωμένη με αξιόλογες επιδράσεις (Ambatzoglou & Xanthoroulou, 2010).

Ως ταυτότητα φύλου ορίζεται η αυτοαντίληψη, η αίσθηση που έχει ο κάθε ένας για τον εαυτό του ως θηλυκό και αρσενικό άτομο. Ταυτόχρονα, συνοψίζει τους ρόλους, τις συμπεριφορές, τα επαγγέλματα, τα γνωρίσματα του χαρακτήρα που υιοθετεί το κάθε άτομο, με το σκεπτικό ότι ταιριάζουν με το φύλο του, μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης (APA, 2011). Η έννοια της ταυτότητας του φύλου, σύμφωνα με τους Ambatzoglou & Xanthoroulou (2010), προσεγγίζεται ορίζοντας τα δυο φύλα άνισα, εξαιτίας της βιολογικής τους διάκρισης. Η ταυτότητα του φύλου διαμορφώνεται από την πρώιμη ηλικία, μέσα από την κοινωνικοποίηση, την οικογένεια, τα ερεθίσματα από το σχολείο και το περιβάλλον, από τα περιοδικά, τα Μ.Μ.Ε., τις ταινίες. Σύμφωνα με έρευνες, τα παιδιά ηλικίας 4 ετών φαίνεται να μιμούνται ρόλους σχετικά με το φύλο και αντιλαμβάνονται τα στερεότυπα του φύλου τους ήδη από την ηλικία των 5- 6 χρόνων. Κατόπιν αυτής της ηλικίας, και ήδη από τα 7- 8 χρόνια της ζωής ενός παιδιού, οι ορμόνες στο σώμα του δημιουργούν επιπλέον διαφοροποίηση των φύλων. Αποτέλεσμα είναι να αντιλαμβάνονται την ταυτότητα του φύλου τους ως στοιχείο της προσωπικότητάς τους, που τους χαρακτηρίζει (Ambatzoglou & Xanthoroulou, 2010· Ρηγάκη, 2020).

Συγκρίνοντας τα στοιχεία από τη διεθνή βιβλιογραφία, το βιολογικό φύλο ορίζεται από τη φύση, ενώ οι εκφάνσεις με την οποίες αποτυπώνεται και αποδίδεται σε συμπεριφορές, έχει κοινωνική διάσταση. Το βιολογικό και κοινωνικό φύλο διαφέρουν αρκετά και με τίποτα δεν μπορούν να ταυτιστούν. Το βιολογικό φύλο αφορά στις βιολογικές διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες. Το κοινωνικό φύλο αφορά σε ρόλους, ευθύνες του καθενός φύλου, στα γνωρίσματα προσωπικότητας, επαγγέλματα που ταυτίζονται με αρσενικά ή θηλυκά άτομα, τη θέση του κάθε φύλου στον πολιτικό και κοινωνικό στίβο, τις δυσκολίες ή διευκολύνσεις που αντιμετωπίζει κάθε άτομο, ανάλογα με το φύλο του (McGeown, et al., 2012).

1.2 Διαμόρφωση της ταυτότητας του φύλου

Από τη στιγμή που ένα παιδί έρχεται στη ζωή, οι γονείς- στην πλειοψηφία τους, φέρουν τη στερεοτυπική αντίληψη ότι το παιδί θα ακολουθήσει συγκεκριμένες απόψεις, αντιλήψεις και στάσεις, ανάλογα με το φύλο του, ώστε να ταιριάζουν με αυτό. Ανάλογα με το φύλο του μωρού, οι εκδηλώσεις συμπεριφοράς από τους γονείς διαφέρουν, όπως η ομιλία, η χροιά της φωνής, ο τρόπος αγγίγματος, η διαμόρφωση του δωματίου του παιδιού, τα αντικείμενα που θα το περιβάλλουν. Είναι χαρακτηριστική η επιλογή ροζ ή μπλε κουβέρτας για το παιδί, όπου από την πρώτη στιγμή της ζωής του συμβολίζει τη φυλετική διαφοροποίηση (Φρειδερίκου & Φολερού, 2004).

Ήδη από την ηλικία των 3 χρόνων, το παιδί ξεκινά να επεξεργάζεται τις στερεοτυπικές διακρίσεις του φύλου, σύμφωνα με τις οποίες προσδιορίζεται η ανάπτυξη και εξέλιξη του (Φρειδερίκου & Φολερού, 2004). Συνηθίζεται, τα κορίτσια να αναλαμβάνουν ρόλους φροντίδας, περιποίησης νοικοκυριού, ρόλους μητέρας και νοικοκυράς, όπως το παιχνίδι με την κούκλα που πεινάει ή με τα κουζινικά. Αντίστοιχα, τα αγόρια συνηθίζουν να παίζουν με αυτοκινητάκια, όπως αρμόζει με τα στερεοτυπικά πρότυπα (Φρειδερίκου & Φολερού, 2004).

Στην πρώτη σχολική ηλικία, όταν τα παιδιά είναι πλέον σε ηλικία 5- 6 ετών, τόσο τα κορίτσια όσο και τα αγόρια, έχουν αντιληφθεί πλήρως τα στερεότυπα που προσδιορίζουν την ταυτότητα του φύλου τους. Μέσα από το συμβολικό παιχνίδι και ενώ τα παιδιά αρχίζουν να κοινωνικοποιούνται, αποδίδουν ρόλους το ένα στο άλλο σύμφωνα με την ταυτότητα του φύλου τους, όπως είναι κορίτσι- μαμά, αγόρι- μπαμπάς. Το συμβολικό παιχνίδι είναι ένας τρόπος τα παιδιά να επεξεργάζονται τα κοινωνικά στερεότυπα της ταυτότητας του φύλου τους, μαθαίνοντας πλέον να επιλέγουν τα «σωστά» παιχνίδια σύμφωνα με το φύλο τους. Στην αρχή οι γονείς και αργότερα οι συμμαθητές, το σχολείο, τα Μ.Μ.Ε. διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην αναπαραγωγή πληροφοριών για τις κοινωνικές αξίες και τάσεις (Askew & Roos, 1992).

1.3. Η αντίληψη των έμφυλων στερεότυπων στην προσχολική ηλικία

Ως στερεότυπα των φύλων χαρακτηρίζονται οι πολιτισμικές και κοινωνικές πεποιθήσεις, αναφορικά με τα χαρακτηριστικά που προσδοκείται να εκδηλώσει κάθε

άτομο σύμφωνα με το φύλο του. Ορισμένα από αυτά τα αναμενόμενα χαρακτηριστικά είναι τα ενδιαφέροντα, οι δεξιότητες, οι ρόλοι και άλλα. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, οι άντρες περιγράφονται ως ρωμαλέοι, δυναμικοί, αυτόνομοι και αποφασιστικοί, ενώ οι γυναίκες παρουσιάζονται ως ευγενικές, ευαίσθητες, εξυπηρετικές, όμορφες και με διάθεση να φροντίσουν τους άλλους (Kollmayer et al., 2016). Τα παιδιά ξεκινούν να αντιλαμβάνονται τα στερεότυπα των φύλων ήδη από την ηλικία των 3 με 4 ετών, κυρίως μέσω της αλληλεπίδρασης με τους γονείς, το σχολείο, τα Μ.Μ.Ε., τα παιχνίδια και τις δραστηριότητες στις οποίες παίρνουν μέρος αυτά και οι συνομήλικοί τους, τις δουλειές του σπιτιού και τα επαγγέλματα των γονιών τους (Turner, 1998). Επίσης, σχετικά με την αντίληψη των παιδιών για τα στερεότυπα των φύλων, τότε δηλαδή τους γίνονται αντιληπτά τα διάκριτα γνωρίσματα που ταιριάζουν με το φύλο τους, έχει αποδεχθεί από έρευνες ότι τόσο μεταξύ των παιδιών με διαφορετική κοινωνική και οικονομική προέλευση, όσο και μεταξύ αγοριών και κοριτσιών υπάρχουν διαφορές (Κοτρωνίδου, 2012· Plant, 2010· Μπάσση, 2016). Αυτό οφείλεται στο ότι τα αγόρια έχουν την τάση να δέχονται πιο αυστηρή κοινωνικοποίηση σε ότι αφορά την εκδήλωση στερεοτυπικών συμπεριφορών σχετικά με το φύλο. Αυτό σημαίνει ότι λαμβάνουν ισχυρή επιβράβευση κατά την έκφραση συμπεριφορών και γνωρισμάτων του αντρικού φύλου και αποδοκιμασία, όταν εκδηλώνουν συμπεριφορές ή χαρακτηριστικά τα οποία ταυτίζονται με το γυναικείο φύλο (Κοτρωνίδου, 2012).

Επιπρόσθετα, παιδιά χαμηλότερης κοινωνικοοικονομικής προέλευσης έχει αποδειχθεί ότι εκφράζουν πιο πολλές στερεοτυπικές αντιλήψεις σχετικά με το φύλο, από ότι τα παιδιά μεσαίων και ανώτερων κοινωνικών και οικονομικών επιπέδων. Τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου φαίνεται στην πράξη να εκφράζουν περισσότερο στερεοτυπικές αντιλήψεις, διότι ο διαμοιρασμός των δραστηριοτήτων και των ρόλων μέσα στην οικογένεια σύμφωνα με το φύλο είναι πολύ πιο αυστηρός απ' ότι στα παιδιά που προέρχονται από μεσαία και ανώτερα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα (Μαραγκουδάκη, 1995· 1997). Η διαφοροποίηση αυτή ως προς τις κοινωνικο-οικονομικές τάξεις καλλιεργείται από το ότι οι πεποιθήσεις των γονέων χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου είναι πιο αυστηρές για τα δύο φύλα (Aina & Cameron, 2014).

1.3.1. Παιχνίδια ρόλων- εναλλαγές φύλων

Στους παιδικούς σταθμούς, και στα νηπιαγωγεία, υπάρχει πολυπλοκότητα στα πρότυπα παιχνιδιού των φύλων. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, τα παιδιά υιοθετούν τα χαρακτηριστικά του φύλου, σύμφωνα με τα πρότυπα (Thorne, 1993· Maclean, 1999· Smolak, & Murnen, 2011). Υπάρχει σημαντική μεταβλητότητα σε κάθε φύλο. Δηλαδή, υπάρχει συχνά λιγότερη διαφοροποίηση στις πρακτικές φύλου μεταξύ κοριτσιών και αγοριών και μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ κοριτσιών (ή μεταξύ αγοριών) (Tsotsou & Stamou, 2018).

Παρόλα αυτά, τα στερεότυπα των φύλων είναι διαδεδομένα και επίμονα στο παιχνίδι των παιδιών (Blaise, 2005b· Boldt, 2002). Οι επιδόσεις των φύλων που δεν εμπίπτουν στις ετερο-κανονιστικές προσδοκίες και στις δυαδικές κατηγορίες φύλου (Butler, 1990) έχουν πραγματικές και άμεσες συνέπειες για τα παιδιά στο σχολείο και τους συμμαθητές τους. Σε μια ετήσια εθνογραφική μελέτη, σχετικά με τα παιχνίδια φύλου σε μια τάξη νηπιαγωγείου, η κριτική ανάλυση του Blaise (2005a) έδειξε ότι τα παιδιά απέδειξαν την ικανότητά τους να τηρούν τις κυρίαρχες ταυτότητες φύλου ρυθμίζοντας τις πρακτικές, τα υλικά και την ομιλία του άλλου. Μια ομάδα κοριτσιών δημιούργησε ταυτότητες «κοριτσιίστικου φύλου» και τόνισε τη συζήτηση για τη θηλυκότητα μέσω του παιχνιδιού της πριγκίπισσας και ενσάρκωσης πρακτικών όπως: «φορώντας θηλυκά ρούχα, με κινήσεις σώματος, στροβιλισμό μαλλιών ή φούστας, με μακιγιάζ, κουβέντες μόδας» (Blaise, 2005a: 85).

Το παιχνίδι των αγοριών απέκτησε έναν τόνο ηγεμονικής αρρενωπότητας μέσω ενσωματωμένων πρακτικών που περιλάμβαναν ανταγωνισμό, αξιολόγηση δεξιοτήτων, παραγωγή έργου και ατομική αναγνώριση για τα επιτεύγματα. Τα αγόρια που αποφάσισαν να αναπαραστήσουν πριγκίπισσες αντιπροσωπεύουν μια υπερβατική ανακατάταξη των αναμενόμενων ρόλων φύλου που μπορούν να προκαλέσουν έντονη αντίθεση από τους συνομηλίκους. Όταν ο B. Davies (2003) ξεκίνησε να ανακαλύπτει πώς τα παιδιά προσχολικής ηλικίας θα ερμηνεύσουν και θα ανταποκριθούν σε φεμινιστικές αναθεωρήσεις των παραδοσιακών παραμυθιών, διαπίστωσε ότι τα παιδιά συχνά απέρριπταν τις μη σεξιστικές ιστορίες, με γενναίες πριγκίπισσες και ευγενείς πρίγκιπες, και μάλιστα μερικές φορές ανταποκρίνονται με δάκρυα και οργή. Στο παιχνίδι τους, τα περισσότερα παιδιά αφοσιώθηκαν κοινωνικά και συναισθηματικά σε ένα δυαδικό μοντέλο ανδρών και γυναικών ρόλων, όπως έχτισαν

το φύλο στο φανταστικό τους παιχνίδι και στις καθημερινές αλληλεπιδράσεις στην τάξη.

Κεφάλαιο 2^ο **Τα Μ.Μ.Ε. στη ζωή των παιδιών**

2.1 Η θέση του φύλου στα media

Πριν από την εξέλιξη της τηλεόρασης ως μέσου μαζικής ενημέρωσης, η κοινωνία είχε γοητευτεί από τις ταινίες στον κινηματογράφο. Οι χαμηλές τιμές των εισιτηρίων - μαζί με τη σχετική έλλειψη άλλων επιλογών ψυχαγωγίας που βασίζονται στα μέσα ενημέρωσης - βοήθησαν να προκληθεί η πολιτιστική μας γοητεία με τις κινούμενες εικόνες σε μια οθόνη. Με την αυξανόμενη υιοθέτηση της τηλεόρασης στα αμερικανικά νοικοκυριά τη δεκαετία του 1950, οι ερευνητές ξεκίνησαν γρήγορα να μελετούν τις εικόνες που παρουσιάζονται σε αυτές τις μικρές, ασπρόμαυρες τηλεοράσεις (Signorielli, 2001).

Μερικές από τις πρώτες αναλύσεις του περιεχομένου του τηλεοπτικού προγράμματος διαπίστωσαν ότι οι προβολές αρσενικών πρωταγωνιστών ξεπέρασαν τις γυναίκες με αναλογία 2: 1 (Head, 1954, όπως αναφ. στο Hetsroni, (2012) · Smythe, 1954, όπως αναφ. στο Hetsroni, (2012). Η ίδια αναλογία μεταξύ των δύο φύλων συναντήθηκε επανειλημμένα σε αναλύσεις περιεχομένου τηλεοπτικού προγράμματος που πραγματοποιούνταν για αρκετές δεκαετίες (Gerbner, 1997 · Greenberg, 1980; Signorielli, 1984, 1989). Αυτή η τάση εμφανίζεται επίσης σε ταινίες μεγάλου μήκους τις τελευταίες δεκαετίες. Οι Smith et al. (2007) μελέτησαν περισσότερους από 15.000 χαρακτήρες σε 400 κορυφαίες ταινίες που κυκλοφόρησαν μεταξύ 1990 και 2006. Βρήκαν ότι σχεδόν τα τρία τέταρτα όλων των χαρακτήρων ήταν άνδρες. Αυτές οι μελέτες κάνουν ένα πράγμα πολύ σαφές: τόσο η τηλεόραση όσο και ο κινηματογράφος κυριαρχούνται από τους άνδρες. Η έρευνα δείχνει περαιτέρω πώς οι εικόνες στην τηλεόραση και στις ταινίες πιθανώς ποτέ δε θα αντικατοπτρίζουν με ακρίβεια τον κόσμο στον οποίο ζούμε, όπου η αναλογία φύλου είναι πολύ πιο ομοιόμορφη, με τις γυναίκες να ξεπερνούν πραγματικά τους άνδρες (US Census Bureau, 2010).

Μελέτες διαπίστωσαν επίσης ιδιαίτερα χαρακτηριστικά φύλου τόσο στην τηλεόραση όσο και στον κινηματογράφο. Στην τηλεόραση, οι αρσενικοί χαρακτήρες

είναι πιο πιθανό να εμφανίζονται ως παραγωγικοί (Glascok, 2001· Signorielli & Bacue, 1999) και είναι πιο πιθανό να φαίνονται να εργάζονται (Signorielli & Kahlenberg, 2001). Εκτός από την κατοχή θέσεων εργασίας, οι αρσενικοί χαρακτήρες είναι επίσης πιο πιθανό από ότι οι γυναίκες να έχουν ηγετικούς ρόλους και δύναμη στην εργασία (Lauzen & Dozier, 2004). Οι θηλυκοί χαρακτήρες είναι, συνήθως, νεότεροι από τους αντίστοιχους άντρες (Gerbner, 1997· Glascok, 2001· Lauzen & Dozier, 2004· Signorielli & Bacue, 1999). Επιπλέον, τα θηλυκά είναι πιο πιθανό από τα αρσενικά να είναι παντρεμένα ή/ και να έχουν παιδιά (Gerbner, 1997· Glascok, 2001). Οι θηλυκοί χαρακτήρες εμφανίζονται σε πιο παραδοσιακούς ρόλους, όπως φροντιστές της οικογένειας (Smith & Granados, 2009). Πολλοί θηλυκοί χαρακτήρες στον κινηματογράφο λειτουργούν ως απόλαυση για τα μάτια ενός ετεροφυλόφιλου άνδρα. Συνήθως παρουσιάζονται με λιγοστά ρούχα, εκτεθειμένα αρκετά μέρη του σώματος και με διάθεση διαθεσιμότητας (Smith & Granados, 2009). Πρέπει να σκεφτούμε μόνο το franchise της ταινίας James Bond για να δούμε εξέχοντα παραδείγματα «Bond girls», όπως έχουν γίνει γνωστά. Ακόμα και μερικά από τα πιο μεγάλα ονόματα των κοριτσιών Bond (π.χ. Holly Goodhead, Pussy Galore) τα παρουσιάζουν ως σεξουαλικά αντικείμενα που χρησιμοποιούνται για τη σεξουαλική ικανοποίηση των ανδρών.

2.2 Η θέση του φύλου στην παιδική τηλεόραση

Μελέτες παιδικών προγραμμάτων αποκάλυψαν ορισμένες ανησυχητικές ομοιότητες με το μεγαλύτερο μέρος των μέσων μαζικής ενημέρωσης ως προς την παρουσίαση των φύλων. Συγκεκριμένα, η ανισορροπία μεταξύ των φύλων υπήρξε εδώ και πολύ καιρό και στις παιδικές ταινίες (Smith et al., 2007· 2010) και σε τηλεοπτικές εκπομπές (Aubrey & Harrison, 2004· Baker & Raney, 2007· Smith, et al., 2006· Plant, 2010· Μπάσση, 2016). Μεταξύ 1990 και 2006, οι αρσενικοί χαρακτήρες ήταν περισσότεροι από τις γυναίκες σε ταινίες (Smith et al., 2007). Σε μια μελέτη 1.034 παιδικών εκπομπών τόσο σε ραδιοτηλεοπτικά όσο και σε δίκτυα καλωδιακής τηλεόρασης, διαπιστώθηκε ότι σχεδόν τα δύο τρίτα των χαρακτήρων ήταν άνδρες, με αποτέλεσμα την αναλογία ανδρών-γυναικών 1,72 προς 1 (Smith et al., 2006) Η ανάλυση των Thompson & Zerbinos (1995) σε 175 κινούμενα σχέδια διαπίστωσε ότι το 45% των προγραμμάτων δεν είχε γυναικείους πρωταγωνιστές.

Πολλές έρευνες έχουν εξετάσει τα γνωρίσματα φύλου στα τηλεοπτικά προγράμματα των παιδιών. Ωστόσο, τα δείγματα ποικίλλουν μεταξύ των μελετών (δηλαδή, οι εκπομπές μπορεί να είναι κινούμενα σχέδια, ψυχαγωγία, εκπαιδευτικά ή απλά τα αγαπημένα προγράμματα των ερευνητών), επομένως είναι δύσκολο να συγκριθούν τα ευρήματα απευθείας (Smith & Granados, 2009). Παρά τον περιορισμό αυτό, τα γενικά πρότυπα συμπεριφοράς δείχνουν τα αρσενικά να εμφανίζουν κυριαρχία, επιθετικότητα και ηγεσία, ενώ τα θηλυκά εμφανίζονται ως πιο στοργικά, συμπονετικά και προστατευτικά (Aubrey & Harrison 2004 · Leaper et al., 2002 · Smith et al., 2006 · Ρηγάκη, 2020). Σε μια μελέτη των παιδικών κινούμενων σχεδίων σούπερ ήρωες, οι Baker & Raney (2007) διαπίστωσαν ότι οι θηλυκοί χαρακτήρες ήταν πολύ πιο πιθανό από τους άνδρες να ανησυχούν για την εμφάνισή τους. Η ανάλυση των Smith et al. (2010) διαπίστωσε ότι τα αρσενικά ήταν πιο πιθανό να εμφανίζονται ως ισχυρά και αστεία, ενώ οι γυναίκες ήταν πιο πιθανό να απεικονίζονται ως ελκυστικές, έξυπνες και καλές.

Αν και οι στερεοτυπικές απεικονίσεις φύλου εξακολουθούν να υφίστανται σε πολλά από τα παιδικά προγράμματα, υπήρξαν ενδείξεις θετικής αλλαγής, ειδικά η απομάκρυνση από τις στερεοτυπικές γυναικείες απεικονίσεις. Στη μελέτη τους για κινούμενα σχέδια που κυκλοφόρησαν μεταξύ 1935 και 1992, οι Thompson & Zerbinos (1995) διαπίστωσαν ότι οι γυναικείοι χαρακτήρες μετά το 1980 άρχισαν να επιδεικνύουν περισσότερη ανεξαρτησία, ικανότητα, επιθετικότητα, ευφυΐα, δύναμη, υπευθυνότητα και χρησιμότητα. Επιπλέον, οι θηλυκοί χαρακτήρες έγιναν πιο επιθετικοί στο λόγο και εμφάνισαν περισσότερες ηγετικές ικανότητες και επινοητικότητα. Ο χρόνος αυτής της αλλαγής στην απεικόνιση γυναικείων χαρακτήρων πιθανότατα σχετίζεται με την άνοδο του φεμινισμού στη δεκαετία του 1970 στην Αγγλία (Descartes & Collier-Meek, 2011). Εν τω μεταξύ, οι θηλυκοί χαρακτήρες αποδείχθηκαν λιγότερο συναισθηματικοί, ευαίσθητοι και στοργικοί. Οι Aubrey & Harrison (2004) ανακάλυψαν παρόμοια αποτελέσματα, διαπιστώνοντας ότι αρσενικοί και θηλυκοί χαρακτήρες σε μερικές από τις αγαπημένες τους εκπομπές των παιδιών (π.χ., Rugrats, Doug, Pokémon, Arthur, Rocko's Modern Life και CatDog) σημείωσαν συγκρίσιμα αποτελέσματα για την αποφασιστικότητα, την ανεξαρτησία και την ευαισθησία και σημασία για την πλοκή. Οι Baker & Raney (2007) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η ισορροπία στις απεικονίσεις φύλου δεν οφείλεται σε πιο θηλυκούς ανδρικούς χαρακτήρες, αλλά μάλλον, οφείλεται σε πιο αρσενικούς γυναικείους χαρακτήρες.

2.3 Ο ρόλος των γονέων στη χρήση των Μ.Μ.Ε. και στις προτιμήσεις των παιδιών τους

Σχετικά με το ρόλο των γονέων, διαδραματίζουν σημαντικό έργο στη διαμόρφωση της ταυτότητας του φύλου, αλλά και στην καλλιέργεια στερεοτυπικών αντιλήψεων από τα παιδιά. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφική έρευνα, οι γονείς ξοδεύουν αρκετό χρόνο διαλέγοντας παιχνίδια όπως τηλεκατευθυνόμενα ή ηλεκτρονικά, τα οποία υπακούουν στα στερεοτυπικά πρότυπα των «αγορίστικων» παιχνιδιών. Αντίθετα, στα κορίτσια δίνονται ευκαιρίες για παιχνίδια πιο «παραδοσιακά» του γυναικείου στερεοτυπικού τους ρόλου, όπως κουζινικά, φροντίδα μωρού. Ακόμη και τις Απόκριες, οι επιλογές των στολών έχουν διαφοροποίηση, αποδίδοντας τη διαφορετική κοινωνική αξία. Για τα κορίτσια επιλέγονται, συνήθως, στολές που έχουν να κάνουν με τη σαγηνευτικότητα της εξωτερικής τους εμφάνισης (π.χ. χορεύτρια), ενώ για τα αγόρια επιλέγονται στολές που εκφράζουν δράση, ισχύ και κύρος (π.χ. αστροναύτης) (Κανταρτζή, 2003· Holcomb, Latham&Fernandez-Baca, 2015).

Η γονική διαμεσολάβηση περιγράφεται ως η συμπεριφορά που πρέπει να επιδείξουν οι γονείς, ορίζοντας ορισμένες αρχές και κάποιους περιορισμούς για τη χρήση της τηλεόρασης και παρουσιάζουν μια επεξηγηματική προσέγγιση, αξιοποιώντας το μέσο ως αντικείμενο για κριτική αξιολόγηση όπως θα έκαναν για τα κοινωνικά γεγονότα του πραγματικού κόσμου της οικογένειας ή της γειτονιάς (Singer et al., 1988: 329-330). Η γονική διαμεσολάβηση αποδεικνύεται να έχει επιρροή στη χρήση της τηλεόρασης από τα παιδιά. Επηρεάζει την επιλογή των προγραμμάτων, στη βελτίωση της κατανόησης της πλοκής από τα 5χρονα- 6χρονα, το διαχωρισμό του φανταστικού από το υπαρκτό περιεχόμενο και την αντίληψη των τεχνικών παραγωγής. Ακόμα, σχετίζεται με αποδοχή μη τυπικών/ στερεοτυπικών ρόλων των δύο φύλων και ελάχιστη αποδοχή της επιθετικής συμπεριφοράς και του βίαιου περιεχομένου των παιδικών προγραμμάτων (Nathanson, 1998· Atkin et al., 1991· Ρηγάκη, 2020).

Οι αντιλήψεις των γονέων για την επίδραση της τηλεόρασης στα παιδιά ταιριάζουν με την έρευνα για το φαινόμενο του τρίτου προσώπου (Davison, 1983· Μπέσσα, 2016). Το φαινόμενο του τρίτου προσώπου ορίζεται ως «η τάση που έχουν οι άνθρωποι να εκτιμούν ότι τα ΜΜΕ θα επηρεάσουν περισσότερο τα άλλα μέλη του

κοινού παρά τους ίδιους» (Paul, Salwen, & Dupagne, 2000: 48). Οι επεξηγήσεις που έχουν δοθεί για τη μεροληπτική αυτή θεώρηση επικεντρώνονται στο ρόλο που καταλαμβάνουν τα κίνητρα των ανθρώπων. Οι άνθρωποι έχουν το κίνητρο να καλυτερεύσουν την αυτό-εικόνα τους και επειδή η αποδοχή της επίδρασης από το περιεχόμενο της τηλεόρασης είναι δυνατόν να εμποδίσει την αυτό-αξιολόγησή τους, πιστεύουν ότι η τηλεόραση έχει μικρότερη επίδραση επάνω τους από ό,τι στους άλλους ανθρώπους, συντηρώντας με αυτόν τον τρόπο μια θετική εικόνα για τον εαυτό τους (Gunther&Mundy, 1993· Κοτρωνίδου, 2012). Μία άλλη ερμηνεία που έχει δοθεί για το φαινόμενο του τρίτου προσώπου στηρίζεται στις αιτιατές αποδόσεις και στο θεμελιώδες σφάλμα απόδοσης (Ross & Fletcher, 1985), σύμφωνα με το οποίο οι άνθρωποι ερμηνεύουν τη συμπεριφορά των άλλων ανθρώπων με εσωτερικές παραμέτρους, όπως για παράδειγμα γνωρίσματα της προσωπικότητας και τη δική τους συμπεριφορά με εξωτερικές παραμέτρους, όπως για παράδειγμα το κοινωνική περιβάλλον (Ρηγάκη, Μάγος, Χανιωτάκης, 2016). Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία, οι άνθρωποι έχουν την πεποίθηση ότι οι άλλοι γύρω τους είναι πιο ευάλωτοι να επηρεαστούν από τα ΜΜΕ από ό,τι αυτοί, επειδή αποδίδουν την επιρροή των μέσων στους άλλους σε εσωτερικά αίτια, για παράδειγμα επειδή είναι ευάλωτοι. Οι Hoffner & Buchanan (2002) μελέτησαν το φαινόμενο του τρίτου προσώπου στα παιδιά και, επιβεβαιώνοντας την προαναφερθείσα υπόθεση, απέδειξαν ότι οι γονείς πιστεύουν ότι τα παιδιά τους επηρεάζονται λιγότερο από τα προγράμματα τηλεοπτικής βίας, συγκριτικά με τα υπόλοιπα συνομήλικα παιδιά.

Τα στερεότυπα στη διαμόρφωση φυλετικής ταυτότητας αποτελούν πολιτισμικές κατασκευές για ορισμένες κοινωνικές ομάδες και αναπτύσσονται μέσα από μηχανισμούς εξουσίας, καθώς εκφράζουν το κύρος των κοινωνικών ομάδων και εκφράζονται μέσα από ψυχικά και κοινωνικά μονοπάτια. Η στερεοτυπική ταυτότητα καλλιεργεί προσδοκίες για μια αναμενόμενη συμπεριφορά από το κάθε παιδί, τόσο από τους γονείς, όσο και από την κοινωνία αργότερα (Δραγώνα, 2007).

2.3.1 Ο ρόλος των γονέων στη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών

Τα Μ.Μ.Ε. λειτουργούν ως εργαλεία του κοινωνικού και οικονομικού συστήματος, αλλά και του ατόμου. Ως εργαλεία του συστήματος λειτουργούν μέσω του περιεχομένου που αναπαράγουν, ώστε να προάγουν ιδανικά, πεποιθήσεις και τρόπους ζωής που ταυτίζονται με το σύστημα, που μοιραία συντηρούν και

κατοχυρώνουν. Συνεπώς, θεωρούμε πως οι επιδράσεις των Μ.Μ.Ε. είναι επιδράσεις του συστήματος. Μέσω των περιεχομένων που αναπαράγουν, ασκούν επιρροή, κατά κύριο λόγο, στην ανθρώπινη σκέψη, δραστηριοποιούμενα στο επίπεδο της αναπαράστασης. Ως εργαλεία του ατόμου, από την άλλη, τα Μ.Μ.Ε. διευρύνουν την ανθρώπινη εμπειρία, λειτουργώντας στο επίπεδο της εμπειρίας του εαυτού και του άλλου (Ντάβου, 2005).

Ποιος είναι, όμως, ο ρόλος των γονέων απέναντι στα Μ.Μ.Ε., τα πρότυπα που αναπαράγονται και τα παιδιά τους; Προς αυτή την κατεύθυνση, ο γονιός έχει την υποχρέωση να παρέμβει στα προγράμματα που επιλέγει το παιδί να παρακολουθήσει, όταν αισθανθεί ότι αμαυρώνεται η παιδική αθωότητα. Ο γονιός από νωρίς θα πρέπει να διδάξει το παιδί τις αξίες και τις ευρύτερες πρακτικές που καλλιεργούνται από το κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο, το οποίο περικλείει στους κόλπους του και τη βιομηχανία του θεάματος (Ντάβου, 2005).

Η εκπαίδευση του παιδιού από τους γονείς του θα πρέπει να ξεκινήσει από νωρίς, καθώς κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας, στο στάδιο που το παιδί αρχίζει να διαμορφώνει το χαρακτήρα του και σχηματίζει ποικιλία συμπεριφορών. Οι γονείς θα πρέπει να αποτελούν υγιή πρότυπα και μοντέλα ορθής συμπεριφοράς για το παιδί, καθώς τα παιδιά αντιλαμβάνονται, πειραματίζονται, κατανοούν και εξοικειώνονται με τον κόσμο γύρω τους μέσω της ταύτισης και της μίμησης. Οι γονείς δε θα πρέπει να επιτρέπουν την ανεξέλεγκτη έκθεση των παιδιών σε προγράμματα της τηλεόρασης, με έναν καταγισμό από πρότυπα και εικόνες. Είναι απαραίτητο να γνωρίζουν τι θα παρακολουθούν τα παιδιά τους, να είναι πρόθυμοι να ακούσουν και να απαντήσουν απορίες και να συμπεριφέρονται στο παιδί με σεβασμό, ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη κριτικού πνεύματος. Επίσης, θα πρέπει να δημιουργήσουν μια γέφυρα επικοινωνίας με τα παιδιά, με διάθεση να τους εξηγήσουν τον κόσμο και το ρόλο του καθενός μας σε αυτόν.

Για να καταφέρει ένας γονιός να υπερπηδήσει την αρνητική επιρροή των τηλεοπτικών προγραμμάτων, θα πρέπει αρχικά να συνειδητοποιήσει τη σοβαρότητα της αρνητικής επιρροής των Μ.Μ.Ε. Στη συνέχεια, είναι σημαντικό να παρακολουθεί τα τηλεοπτικά παιδικά προγράμματα μαζί με το παιδί, να επιλέγουν οι ίδιοι τα προγράμματα που θα παρακολουθήσουν τα παιδιά και να μην υποκύπτουν στην επιμονή του παιδιού. Επίσης, θα πρέπει να οριστεί ένα όριο στο χρόνο

παρακολούθησης. Επίσης, είναι σημαντικό ο γονιός να εξηγεί στο παιδί ότι αυτό που παρακολουθεί είναι ένας ρόλος μιας ταινίας. Να εξηγεί τη δουλειά ενός ηθοποιού και ποιος είναι ο βαθύτερος σκοπός του εκάστοτε έργου. Οι γονείς είναι σημαντικό να δώσουν στα παιδιά να αντιληφθούν τα μέσα που χρησιμοποιούν οι ταινίες για να εντυπωσιάσουν (μουσική, γραφικά, ειδικό φωτισμό, εντυπωσιακά κοστούμια) και ότι η πραγματικότητα δεν είναι τόσο φαντασμαγορική όπως η ταινία. Το παιδί θα πρέπει να κατανοήσει το σκεπτικό του marketing μιας βιομηχανίας όπως η Disney. Γιατί η όμορφη πριγκίπισσα φοράει τόσο λαμπερό φόρεμα και έχει εκτυφλωτικά λαμπερά μαλλιά; Γιατί ο σούπερ- ήρωας είναι τόσο μεγαλόσωμος και τραχύς και σκοτεινός; Ποιο μήνυμα προσπαθεί να περάσει η ταινία; Η συζήτηση που θα προκύψει είναι σημαντικό να είναι αληθινή, χωρίς υπερβολές και παραποιήσεις της πραγματικότητας. Με αυτό τον τρόπο το παιδί θα αντιληφθεί ουσιαστικά την πραγματικότητα και δε θα παρασυρθεί από λανθασμένα πρότυπα (Παππά, 2008).

Σύμφωνα με τον Perloff (2009), οι γονείς αισθάνονται έντονη ανησυχία για το βίαιο και στερεοτυπικό (ρατσιστικό μερικές φορές) περιεχόμενο των παιδικών media, όπως και για τη γλώσσα που χρησιμοποιείται. Επίσης, σύμφωνα με τον ίδιο, οι γονείς αντιλαμβάνονται τα παιδιά ως «τρωτά» απέναντι στα τηλεοπτικά προγράμματα, γενικά όμως σημαντικά λιγότερο από τα υπόλοιπα παιδιά ίδιας ηλικίας. Η διαφορά αυτή επιβεβαιώνει αυτό που αναφέρθηκε παραπάνω, σχετικά με το φαινόμενο του τρίτου προσώπου (Perloff, 2009).

Κεφάλαιο 3^ο

Η βιομηχανία της πριγκίπισσας: αξιολόγηση των ταινιών της Disney

3.1 Disney Corporation

Η Disney είναι μια από τις μεγαλύτερες εταιρείες μέσω στον κόσμο, που έχει έσοδα άνω των 38 δισεκατομμυρίων. Η Walt Disney ξεκίνησε το 1923 και η πρώτη ταινία πριγκίπισσας ήταν το Snow White and the Seven Dwarves, το οποίο δημιουργήθηκε το 1937. Η Disney ανέπτυξε μια φόρμουλα προσέγγισης για παραγωγή περιεχομένου, με τα εξής βασικά στοιχεία: το καλό που επικρατεί από τα κακά, συναισθηματικά, συγκινητικά τραγούδια, χαριτωμένα ζώα, πλάγιο κωμικό στοιχείο, νεαρό ρομαντισμό, αστεία (Cheung, 2005). Όλες οι ταινίες με πριγκίπισσες μετατρέπονται σε μιούζικαλ με την πριγκίπισσα να έχει ένα όμορφο τραγούδι και τα χαριτωμένα ζώα βοηθούν πάντα να σώσουν την ημέρα. Ο νεαρός ρομαντισμός συμβάλλει στην εκπλήρωση του ιδανικού μιας ζωής ευτυχισμένης πάντα, που περιλαμβάνει την πριγκίπισσα και τον πρίγκιπα της, και τη ζωή που πρόκειται να ξεκινήσουν μαζί.

Οι ταινίες κινουμένων σχεδίων της Disney περιέχουν ισχυρά μηνύματα σχετικά με τη σημασία των οικογενειακών σχέσεων. Τα μέλη της οικογένειας συχνά έδειχναν να θυσιάζουν το ένα το άλλο και να βάζουν την ευημερία των οικογενειών τους πριν από τη δική τους. Η Disney είναι πολύ επιτυχής στο να δείξει πόσα οικογένεια και καλοί φίλοι πρέπει να σημαίνουν. Παρόλο που υπάρχει πάντα κάποιος που είναι κακός απέναντι στον πρωταγωνιστή, έχουν πάντα ένα σταθερό σύστημα υποστήριξης ανθρώπων που τους αγαπούν και τους φροντίζουν. Οι οικογένειες και οι φίλοι είναι οι κύριοι υποστηρικτές των πριγκιπισσών και θα τους βοηθήσουν να ξεπεράσουν τα προβλήματά τους ή θα βοηθήσουν να σωθεί η ζωή τους με κάθε δυνατό τρόπο (Ρηγάκη, 2020; Μπάσση, 2016).

3.2 Το φύλο στις ταινίες της Disney

Οι ταινίες της Disney έχουν δείξει ότι απεικονίζουν μερικά στερεοτυπικά πρότυπα φύλου. Μια μελέτη έξι ηρωίδων της Disney βρήκε το κοινό χαρακτηριστικό της σεξουαλικότητάς τους και των «εξωτικών» χαρακτηριστικών τους, ιδιαίτερα στους έγχρωμους χαρακτήρες (Lacroix, 2004). Ο συγγραφέας ανέφερε πολλά

παραδείγματα τόσο του σεξισμού όσο και του ρατσισμού στις ταινίες, σημειώνοντας συγκεκριμένα τους εξαιρετικά χλωμούς τόνους του δέρματος, τις μικρές μέσες, τα ευαίσθητα άκρα και τα γεμάτα στήθη. Μια ανασκόπηση 16 ταινιών της Disney αποκάλυψε ότι οι εικόνες φύλου που παρουσιάστηκαν δεν ήταν πρόσφατες και σύμφωνες με τις κοινωνικές εξελίξεις στην ισότητα των φύλων (Wiserna, 2001). Οι Towbin et al. (2003) εξέτασαν 26 ταινίες της Disney για πολιτιστικά κατασκευάσματα, συμπεριλαμβανομένου του φύλου, και σημείωσαν την εμμονή των φυλετικών στερεοτύπων του φύλου, αν και με λιγότερα στερεότυπα σε μεταγενέστερες ταινίες.

Οι Oliver & Green (2001) περιγράφουν ότι το περιεχόμενο των κινουμένων σχεδίων για παιδιά στοχεύει συχνά σε ένα φύλο, άλλα στο αρσενικό και άλλα στο θηλυκό φύλο και ότι τα παιδιά γνωρίζουν καλά τις ταξινομήσεις των φύλων αυτών των μέσων. Στην πραγματικότητα, τα παιδιά στη μελέτη τους χρησιμοποίησαν ενεργά αυτή τη βασική γνώση για να προβλέψουν με ποια κινούμενα σχέδια αγόρια ή κορίτσια θα ταυτίζονταν και θα ήθελαν καλύτερα. Οι Thompson & Zerbino (1995) ανακάλυψαν σχετικά ότι τα παιδιά που αναγνώρισαν περισσότερα στερεότυπα φύλου σε κινούμενα σχέδια είχαν παρόμοιες προσδοκίες μεταξύ των δύο φύλων για τον εαυτό τους και τους άλλους. Οι εικόνες ρόλου των φύλων που απεικονίζονται με συνέπεια μπορούν να ερμηνευθούν ως «φυσιολογικές» από τα παιδιά και να συνδεθούν με τις έννοιες της κοινωνικά αποδεκτής συμπεριφοράς και ηθικής. Για παράδειγμα, όταν τα παιδιά βλέπουν κακομεταχείριση σε έναν χαρακτήρα που απεικονίζεται μέσω παραβίασης φύλου, μπορεί να αναπτύξουν μόνιμες αρνητικές συσχετίσεις με μη στερεοτυπική συμπεριφορά φύλου (Li-Vollmer & LaPointe, 2003).

Η κονστрукτιβιστική προσέγγιση και η παραγωγική θεωρία προτείνουν και οι δύο ότι μπορεί να υπάρχει επίδραση της μελέτης των στερεοτύπων των φύλων στα παιδιά (Graves, 1999). Η κονστрукτιβιστική προσέγγιση προτείνει στα παιδιά να αναπτύξουν πεποιθήσεις για τον κόσμο με βάση τις ερμηνείες των παρατηρήσεων και των εμπειριών τους (Martin et al., 2002), και ως εκ τούτου, η προβολή στερεοτύπων ή ισότιμων απεικονίσεων ρόλων φύλου θα επηρεάσει τις ιδέες των παιδιών για το φύλο (Graves, 1999). Η παραγωγική θεωρία υποστηρίζει ότι η έκθεση σε τηλεοπτικό περιεχόμενο βοηθά στην ανάπτυξη εννοιών σχετικά με την κοινωνική συμπεριφορά και τους κανόνες (Gerbner, 1997). Έτσι, τα παιδικά μέσα επηρεάζουν τη διαδικασία κοινωνικοποίησης ενός παιδιού και οι πληροφορίες με βάση το φύλο που βλέπουν τα

παιδιά μπορεί να έχουν άμεση επίδραση στη γνωστική τους αντίληψη σχετικά με το φύλο και τη συμπεριφορά τους (Graves, 1999). Επιπλέον, υποστηρίζει ότι τα υψηλότερα επίπεδα έκθεσης σε πρότυπα φύλου σχετίζονται πιθανώς με ισχυρότερες επιδράσεις στην κοινωνικοποίηση των παιδιών, σύμφωνα με το φύλο (Klein et al., 2000).

Τα περισσότερα παιδιά εκτίθενται τακτικά σε κινούμενα σχέδια (Klein et al., 2000). Η κονστρουκτιβιστική προσέγγιση και η παραγωγική θεωρία υποδηλώνουν ότι το περιεχόμενο των κινουμένων σχεδίων ενδέχεται να επηρεάσει την απόκτηση ρόλου των φύλων των παιδιών (Graves, 1999 · Klein et al., 2000). Πολλά παιδιά έχουν πρόσβαση στις ταινίες κινουμένων σχεδίων της Disney, καθώς είναι δημοφιλείς για αυτήν την ηλικιακή ομάδα (Orenstein, 2006), και οι γονείς θεωρούν τη Disney ως ποιοτική οικογενειακή ψυχαγωγία. Επιπλέον, η ισχύς marketing της σειράς Disney Princess ενισχύει ιδιαίτερα την πιθανότητα τα παιδιά να δουν μία ή περισσότερες από τις ταινίες (DoRozario, 2004). Κατά συνέπεια, οι αντιλήψεις των παιδιών για τους κοινωνικούς ρόλους και την ταυτότητα του φύλου μπορεί να επηρεαστούν από αυτήν την εμπειρία των μέσων ενημέρωσης και από τα στερεότυπα που απεικονίζονται (Durkin, 1985b).

3.2.1 Διατήρηση έμφυλων στερεοτύπων μέσω γλωσσικής αναπαράστασης

Η γλώσσα αποτελεί μια κοινωνική πράξη, εξαιτίας των επιπτώσεων που έχει στην κοινωνία, μιας και συνεισφέρει στην ανάπτυξη οποιασδήποτε κοινωνικής βαθμίδας. Οι διαφορές και τα στερεότυπα που συντηρούνται μεταξύ των δύο φύλων επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη γλώσσα (Ρηγάκη, 2020) και για αυτό το λόγο υφίστανται σημαντικές διαφορές στη χρήση της γλώσσας μεταξύ αντρών και γυναικών. Οι γυναίκες παρουσιάζονται πιο γλυκομίλητες, ευγενικές, με απαλή χροιά, διατυπώνοντας περισσότερες ερωτήσεις. Οι άνδρες έχουν αδρό τόνο, σκληρή ομιλία, συνήθως πιο κοφτή και αυστηρή. Αυτά τα στερεότυπα ευνοούνται, κυρίως, λόγω της κοινωνίας και των ρόλων που αποδίδει στο κάθε φύλο, και λιγότερο εξαιτίας των φυσικών και προκαθορισμένων διαφορών μεταξύ των φύλων. Είναι αναμενόμενο από το κάθε φύλο να υιοθετεί καθορισμένες επικοινωνιακές στρατηγικές, μια στερεοτυπική κατάσταση που υιοθετείται από μικρή ηλικία (Tsotsou & Stamou, 2018).

Τέτοιου είδους διαφορές γίνονται εμφανείς σε πολλές από τις παραγωγές της Disney, όπου συνήθως οι «ιδιοφυΐες κακοί» μιλούν με βρετανική προσφορά, ανεξαρτήτως της καταγωγής τους ή του τόπου όπου συμβαίνει η ταινία – σε ταινίες όπως “The Lion King” (1994), “Aladdin” (1992) ή “Bolt” (2008), για παράδειγμα. Επίσης, οι πριγκίπισσες συνήθως έχουν γλυκιά, λεπτή και ανάλαφρη φωνή. Οι αρσενικοί ήρωες εμφανίζονται με πιο ρωμαλέα φωνή, τραχιά, απότομη και «σκοτεινή» (Ρηγάκη, 2020).

3.3 Η βιομηχανία της πριγκίπισσας

Οι πριγκίπισσες είναι δημοφιλείς και διαδεδομένες στη δυτική κοινωνία. Οι Hayes & Tantleff-Dunn (2010) παρακολούθησαν 121 κορίτσια αμερικανικής καταγωγής, από 3 έως 6 ετών «παίζοντας το παιχνίδι της πριγκίπισσας» στο σχολείο και διαπίστωσαν ότι τα περισσότερα κορίτσια υιοθετούν το πρόσωπο αυτών των ελκυστικών, υπέρ-θηλυκών χαρακτήρων, με τους οποίους προσπαθούν να ταιριάζουν προσωπικά. Υπάρχει η δύναμη στην πριγκίπισσα να επηρεάζει βαθιά τη συναισθηματική ανάπτυξη και τις μελλοντικές φιλοδοξίες και στάσεις των κοριτσιών. Ως τέτοιες, αυτές οι εικόνες με φύλο δεν είναι τόσο αθώες.

Μια πριγκίπισσα της Disney πετυχαίνει πολύ λίγα με το να είναι όμορφη. Αυτές οι πριγκίπισσες έχουν συνήθως παθητική συμπεριφορά ή επαινούνται για την εμφάνισή τους. Εξαιτίας αυτού, γίνεται μια αναπαράσταση της απόλυτης εικόνας της θηλυκότητας (λεπτή, μακριά μαλλιά, όμορφα χαρακτηριστικά του προσώπου κ.λπ.). Η ιδιαίτερη και στενά καθορισμένη ομορφιά της είναι το κεντρικό χαρακτηριστικό. Η ευφυΐα και η ικανότητα δεν είναι απαραίτητες απαιτήσεις για να είναι πριγκίπισσα. Συγκριτικά, ο υπερήρωας για τα αγόρια βασίζεται στην εργασία και συχνά πετυχαίνει περισσότερα από την πριγκίπισσα με την καταπολέμηση του κακού ή την προστασία του κόσμου από την καταστροφή. Αλλά οι πριγκίπισσες σπάνια έχουν τέτοια καθήκοντα. Τόσο η πριγκίπισσα, όσο και ο υπερήρωας είναι διεισδυτικές μεταφορές φύλου για μικρά παιδιά και δίνουν στα παιδιά κριτική μηνύματα σχετικά με το πώς μοιάζει και σημαίνει το φύλο. Και οι δύο είναι περιορισμένης εμβέλειας ή ποικιλίας (Ζιάκα, Καρελλά & Μάγος, 2019).

Το μήνυμα των παραμυθιών πριγκίπισσας, που αφορά στα νεαρά κορίτσια, ξεκινά σχεδόν κατά τη γέννηση και σχετίζεται με πριγκιπικά φορέματα και σαλιάρες,

μέχρι και κορνίζες για πριγκιπικά κοριτσάκια. Μέχρι τη στιγμή που αυτά τα κορίτσια είναι νήπια, πολλά έλκονται από πριγκιπικά φορέματα, λαμπερές κορώνες, ακόμη και μακιγιάζ πριγκίπισσας, αυτοκόλλητα και σεντόνια. Εικόνες από ροζ τιράντες και ασημένιες τιάρες βρίσκονται παντού: σε ταινίες, σε καταστήματα παιχνιδιών, σε βιβλία, σε πάρτι γενεθλίων κοριτσιών και ως δημοφιλή κοστούμια αποκριών. Είναι ένα επίμονο και πειστικό ιδανικό. Τα πριγκιπικά χαρακτηριστικά κυριαρχούν παντού. Τα πριγκιπικά κάστρα είναι πανταχού παρόντα σε πολλές αίθουσες παιχνιδιών, κέντρα φροντίδας παιδιών και αίθουσες διδασκαλίας. Οι κούκλες πριγκίπισσες είναι δημοφιλείς ιδέες για δώρα και αξεσουάρ πριγκίπισσας είναι εύκολο να βρεθούν σε καταστήματα (Ρηγάκη, 2020).

Για πάνω από πενήντα χρόνια, τα κορίτσια ως πριγκίπισσες και τα αγόρια ως υπερήρωες είναι τα βασικά παιχνίδια παιδικής ηλικίας. Η ανησυχία για τέτοιες μεταφορές οφείλεται εν μέρει στις παραδοχές του υπερβολικού και του δικαιώματος που τροφοδοτεί μια αναπτυσσόμενη βιομηχανία που βασίζεται αποκλειστικά σε αυτές τις εικόνες. Ο Orth (2013) προσδιορίζει την κυκλοφορία της σειράς εμπορικών προϊόντων "Princesses" της Disney Corporation το 2000: οκτώ πριγκίπισσες στο εμπόριο μαζί ως ομάδα με σκοπό τη δημιουργία μιας μοναδικής μάρκας που μπορεί να γίνει ευκολότερα μαζικής παραγωγής. Τώρα, τα Snow White, Jasmine, Belle, Pocahontas, Mulan, Ariel, Cinderella και Aurora βρίσκονται μαζί στα σεντόνια, τις αφίσες και σε άλλα σχετικά είδη. Αυτή η συγκεκριμένη «βιομηχανία πριγκίπισσας» έχει αναπτυχθεί ραγδαία από το 1998. Όλα αυτά αποτελούν μια λαμπρή κίνηση marketing που στοχεύει σε μια κατευθυνόμενη εξέλιξη των παιδιών, με σκοπό το κέρδος (Orenstein, 2006).

Ενώ τόσο οι μεταφορές πριγκίπισσας όσο και οι υπερήρωες έχουν τη δυνατότητα να υπονομεύσουν μια πληρέστερη εξερεύνηση της ταυτότητας φύλου σε νεαρά κορίτσια και αγόρια, το πιο βιώσιμο χαρακτηριστικό της δράσης μπορεί να κάνει τον υπερήρωα πιο χρήσιμο από την παθητική πριγκίπισσα στην ανάπτυξη της ταυτότητας.

Ανεξάρτητα από τα αμφισβητήσιμα πλεονεκτήματα και αδυναμίες κάθε εικόνας, οι έμφυλες παραστάσεις είναι πραγματικές. Τέτοιες παραστάσεις μπορεί να υπάρχουν συχνά στις πρώτες τάξεις. Η Dyson (1997: 181) διερευνά συνομιλίες μεταξύ δασκάλων και νέων μαθητών τους στο βιβλίο της, «Writing Superheroes:

Contemporary Childhood, Popular Culture and the Classroom». Λέει ότι «Οι φανταστικές ιστορίες των παιδιών και το δραματικό παιχνίδι, ανεξάρτητα από την πηγή τους, είναι για την ανθρώπινη κατάσταση, για το καλό και το κακό, για τη δύναμη και την αγάπη των ποικίλων ειδών» και αυτά τα μεγάλα θέματα «ενσωματώνονται στο παιχνίδι τους». Ο Dyson (1997: 181) συνεχίζει να λέει ότι «τα παιδιά χρειάζονται βοήθεια [...] με τη δομή και την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών για να προβληματιστούν σχετικά με αυτά τα θέματα».

Μέχρι την ηλικία των 3 ετών, τα παιδιά αρχίζουν να προσδιορίζουν το φύλο τους. Βρίσκονται, επίσης, στο αποκορύφωμα του ευφάνταστου παιχνιδιού. Αυτή η σύγκλιση της ηλικίας και της φαντασίας κάνει τα πρώτα χρόνια τόσο διαμορφωτικά. Η πιο πρόσφατη ενσάρκωση της Disney με το φαινόμενο της πριγκίπισσας σήμαινε ότι η πριγκίπισσα έχει γίνει ακόμη πιο πανταχού παρούσα. Θέτει νεαρά κορίτσια σε ένα υψηλότερο και μικρότερο βάθρο ομορφιάς και λατρείας. Η εικόνα περιορίζει τις πιθανότητες αμφισημίας ή διερεύνησης φύλου που θα μπορούσαν να επιτρέψουν περισσότερη ποικιλομορφία και αυθεντικότητα. Ο Dyson (1997: 181) λέει, «Παρά αυτές τις πραγματικότητες, η ανεπίσημη χρήση παιδιών από διαφορετικά πολιτιστικά υλικά μπορεί να προσφέρει ουσία για επίσημη δέσμευση και προβληματισμό - για κριτική αντίσταση και προσεκτική διαπραγμάτευση». Είναι σημαντικό οι εκπαιδευτικοί στη ζωή του παιδιού να συμμετάσχουν σε αυτήν τη «διαπραγμάτευση» μαζί τους μέσω προσεκτικών συζητήσεων στην τάξη, αντί να συγχωρούν, να αγνοούν ή ακόμη και να ενθαρρύνουν το μοτίβο της πριγκίπισσας. Μια τέτοια ενθάρρυνση είναι αυτό που οι Twenge & Campbell (2009) αναγνωρίζουν ως «πριγκιπικοί γονείς» - ένα είδος αναπαραγωγής ναρκισσισμού που είναι ιδιαίτερα εγγενές στις αναπαραστάσεις του μοτίβου της πριγκίπισσας. Οι Twenge & Campbell, κοινωνικοί ψυχολόγοι, χρησιμοποίησαν το ερωτηματολόγιο IAT (Implicit Association Test) σε εκατοντάδες Αμερικανούς φοιτητές κολεγίου. Στο βιβλίο τους «The Narcissism Epidemic», διερευνούν τον αυξανόμενο ρυθμό των σημερινών γυναικών σε κολλέγια, ιδίως που μεγάλωσαν με τη μεταφορά της πριγκίπισσας που τις περιβάλλει ως πραγματικότητα μάρκετινγκ. Υποδηλώνουν ότι οι νεαρές γυναίκες αναπτύσσουν ναρκισσιστικά χαρακτηριστικά τετραπλάσια από αυτά των ανδρών κολεγίου. Οι Twenge & Campbell (2009) επισημαίνουν ότι οι σημερινές γυναίκες σε κολλέγια ήταν νεαρά κορίτσια όταν μερικές από τις πιο δημοφιλείς ταινίες πριγκίπισσας της Disney κυκλοφόρησαν στα μέσα έως τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και διατέθηκαν στην

αγορά ως παιχνίδια, αφίσες και επιλογές για ρούχα. Σε απάντηση, η Disney κυκλοφόρησε πρόσφατα μια σειρά από φορέματα και νυφικά εμπνευσμένα από πριγκίπισσα που απευθύνονται σε αυτήν την ομάδα γυναικών, προωθώντας αυτό που οι Twenge & Campbell (2009) αποκαλούν «συνήθεια ντίβας».

Η Boyd (1997) αναγνωρίζει την αυξανόμενη ανησυχία για τα θέματα παιχνιδιού με θέμα το φύλο στη μελέτη της για τα αγόρια και το παιχνίδι υπερηρώων, αναφέροντας τον διπλασιασμό τέτοιων ερευνητικών μελετών από το 1990 έως το 1995 σχετικά με το θέμα του παιχνιδιού με φύλο στα μικρά παιδιά. Η δική της ανασκόπηση διαφόρων μελετών σχετικά με τα αγόρια και το παιχνίδι υπερηρώων υποδηλώνει ότι οι εκπαιδευτικοί μπορεί να αναφέρουν υπερβολικά τα περιστατικά και τη φύση του παιχνιδιού υπερηρώων, οδηγώντας σε μια διογκωμένη εκτίμηση αυτής της συμπεριφοράς μεταξύ αγοριών. Για παράδειγμα, τα παιδιά και οι δάσκαλοι μπορεί να έχουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με το τι είναι το παιχνίδι μάχης ή η επιθετικότητα έναντι του φανταστικού σούπερ ήρωα.

Οι Parsons & Howe (2006) ερεύνησαν τα παιχνίδια των παιδιών προσχολικής ηλικίας σε διάφορες συνεδρίες παιχνιδιού και συνέκριναν το παιχνίδι υπερηρώων και το παιχνίδι εκτός υπερηρώων και διαπίστωσαν ότι τα αγόρια ήταν πιο (όχι λιγότερο) επιθετικά και σωματικά ενεργά στο παιχνίδι εκτός υπερήρωα. Στην πραγματικότητα, οι Parsons και Howe προτείνουν ότι το παιχνίδι υπερηρώων είναι εξαιρετικά ευφάνταστο και ότι τα αγόρια επέδειξαν περισσότερη συνεργατική δραστηριότητα και χρήση γλώσσας από τα αγόρια που δεν χρησιμοποιούν ανάλογα παιχνίδια. Ίσως το ίδιο μπορεί να ειπωθεί για το πριγκίπισσα-παιχνίδι (ότι είναι εξαιρετικά ευφάνταστο και βασίζεται στη συνεργασία), αλλά οι εκπαιδευτικοί πρέπει να χρησιμεύσουν ως «διαπραγματευτές» σχετικά με τις υποθέσεις των φύλων που είναι ενσωματωμένες σε αυτήν τη φαντασία της ομορφιάς, πάνω απ' όλα.

3.3.1 Προδιαγραφές σώματος

Η φυσική εμφάνιση των πριγκίπισσών της Disney ήταν επίσης ένα κοινό θέμα στην ερευνητική βιβλιογραφία (Orenstein, 2006). Η τυπική πριγκίπισσα απεικονίζεται ως νεαρή και ελκυστική με μεγάλα μάτια, μικρή μύτη και πηγούνι, μέτρια στήθη, εμφανή ζυγωματικά, λαμπερά μαλλιά και καλό μυϊκό τόνο και επιδερμίδα (Gangestad

& Scheyd, 2005 · Lacroix, 2004). Επιπλέον, οι πριγκίπισσες αντιπροσωπεύουν μια μη ρεαλιστικά λεπτή γυναικεία μορφή ως την πιο θετική και επιθυμητή (Lacroix, 2004).

Μελέτες έχουν δείξει ότι από την προσχολική ηλικία, τα παιδιά αρχίζουν να προτιμούν τους τύπους λεπτών σωμάτων και τα κορίτσια ηλικίας 5 ετών εκφράζουν φόβους για λίπος ή παρουσιάζουν προβλήματα με την εκτίμηση του σώματος, αυτοαξιολόγηση του σώματος και της εμφάνισής του (Tremblay et al., 2011). Παρόλο που τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορεί να μην κατανοούν τις φυλετικές επιπτώσεις, πολλοί γνωρίζουν ότι το σωματικό λίπος είναι ανεπιθύμητο για τις γυναίκες (Tremblay et al., 2011) και ότι είναι σημαντικό για τις γυναίκες να είναι όμορφες (Smolak & Murnen, 2011). Οι ταινίες Disney Princess, η απεικόνιση του λεπτού ιδανικού και η έμφαση στην ομορφιά της πριγκίπισσας μπορεί να είναι ένα πρώιμο περιβάλλον στο οποίο τα κορίτσια διδάσκονται ότι η ελκυστικότητα είναι απαραίτητο συστατικό της γυναικείας ταυτότητας.

Η πεποίθηση ότι το «λεπτό είναι καλό» προκύπτει όταν τα παιδιά ενσωματώνουν τις αντιλήψεις που εκφράζονται από άτομα που κατέχουν σημαντική θέση στη ζωή των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων των γονέων, των συνομηλίκων ή ακόμη και ηρώων σε παιδικές εκπομπές (Thompson & Stice, 2001). Τα μηνύματα των M.M.E., σχετικά με το λεπτό ιδανικό, είναι τόσο διαδεδομένα όσο και ισχυρά και ενδέχεται να επηρεάσουν αρνητικά την εκτίμηση του σώματος των θεατών, ειδικά όταν είναι παιδιά. Πράγματι, ορισμένες μετα-αναλύσεις δείχνουν ότι η αυξημένη έκθεση στο λεπτό ιδανικό στα M.M.E. σχετίζεται με την εσωτερίκευση αυτού του προτύπου στα κορίτσια (Grabe, Ward, & Hyde, 2008 · Want, 2009). Αν και οι περισσότερες έρευνες εξετάζουν την επίδραση των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε μεγαλύτερα κορίτσια και γυναίκες, οι διαχρονικές μελέτες δείχνουν ότι η έγκαιρη έκθεση στο λεπτό ιδανικό στα μέσα (περίπου 5 ετών) προβλέπει ανησυχίες σχετικά με την εμφάνιση στο μέλλον (Dohnt & Tiggemann, 2006). Λεπτά ιδανικά σε πρώιμο ηλικιακό στάδιο συνδέονται επίσης με διαταραγμένη διατροφή στα παιδιά σε μικρή ηλικία (Moriarty & Harrison, 2008). Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι το παιχνίδι με λεπτές ιδανικές κούκλες (π.χ. Barbie) σχετίζεται επίσης με τη χαμηλότερη εκτίμηση του σώματος, ειδικά σε νεότερα κορίτσια (Anschutz & Engels, 2010).

Οι Hayes & Tantleff-Dunn (2010) έδειξαν σε κορίτσια ηλικίας 3 έως 6 ετών μια σειρά από κλιπ που σχετίζονται με την εμφάνιση, συμπεριλαμβανομένων

αρκετών από ταινίες της Disney (π.χ. Cinderella, Little Mermaid). Σε σύγκριση με μια ομάδα ελέγχου, αυτά τα κορίτσια δεν παρουσίασαν καμία δυσαρέσκεια στο σώμα ούτε συμμετείχαν σε συμπεριφορές παιχνιδιού που σχετίζονται με την εμφάνιση. Αν και αυτή η μελέτη υποδηλώνει ότι οι επιπτώσεις της βραχυπρόθεσμης έκθεσης σε λεπτό-ιδανικά μέσα μπορεί να μην είναι ιδιαίτερα έντονες σε νεαρά κορίτσια, η μελέτη δεν εξετάζει τις σωρευτικές επιδράσεις με την πάροδο του χρόνου. Ίσως η έγκαιρη έκθεση σε λεπτό ιδανικό πρότυπο μπορεί να επηρεάσει μετέπειτα ανησυχίες για την εκτίμηση του σώματος.

Η εκτίμηση του σώματος στα αγόρια τείνει να επηρεάζεται από την έκθεση σε χαρακτήρες πολυμέσων με «μυϊκό ιδανικό» (π.χ., μεγάλους μυς, μικρή μέση) σε αντίθεση με το «λεπτό ιδανικό» που επιγράφεται από τις Πριγκίπισσες της Disney (Hargreaves & Tiggemann, 2009).

3.4 Οι σουπερ- ήρωες της Disney

Οι ταινίες της Disney συχνά επικεντρώνονται σε έναν ανδρικό πρωταγωνιστικό χαρακτήρα που αναζητά περιπέτεια: Peter Pan, Robin Hood, The Lion King. Πολύ συχνά, όταν τα θηλυκά εισέρχονται στην πλοκή, είναι πριγκίπισσες ή επιδιώκουν να γίνουν πριγκίπισσες ή ανταμείβονται για την ομορφιά τους με το να γίνουν πριγκίπισσες, όπως συμβαίνει στο «Sleeping Beauty», «Beauty and the Beast» και «Σταχτοπούτα» κ.λπ.. Οι θηλυκοί χαρακτήρες σχετίζονται με μια ανδρική φιγούρα που έχει τη δύναμη να τις σώσει με κάποιο κρίσιμο τρόπο. Η ομορφιά της είναι η ανταμοιβή του για το θάρρος και τη δύναμή του.

Η Smith (2006) έχει εξερευνήσει οικογενειακές ταινίες και την απεικόνιση γυναικείων και ανδρικών χαρακτήρων σε ταινίες που διατίθενται ειδικά σε παιδιά. Η Smith και η ομάδα της εξερεύνησαν 101 κορυφαίες οικογενειακές ταινίες που κυκλοφόρησαν από το 1990 έως το 2004, αναλύοντας συνολικά 4249 χαρακτήρες ομιλίας στις ταινίες, συμπεριλαμβανομένων ταινιών κινουμένων σχεδίων και ζωντανών δράσεων. Η έρευνα διαπίστωσε ότι, συνολικά, τρεις στους τέσσερις χαρακτήρες (75%) είναι άνδρες, ενώ λιγότεροι από ένας στους τρεις (28%) των ομιλούντων χαρακτήρων είναι γυναίκες. Λιγότεροι από ένας στους πέντε (17%) χαρακτήρες σε σκηνές πλήθους είναι γυναίκες, ενώ περισσότεροι από τέσσερις στους πέντε (83%) αφηγητές ταινιών είναι άνδρες.

Οι εικόνες και οι ιστορίες συμβάλλουν στην επιρροή του σημαντικού αναπτυξιακού καθήκοντος να κατανοήσουμε τι σημαίνει να είμαστε άνθρωποι, είτε είμαστε άντρες είτε γυναίκες. Σύμφωνα με τη Smith (2006), το Kaiser Family Foundation διαπίστωσε ότι τα μισά από τα παιδιά της Αμερικής από τη γέννηση έως την ηλικία των 6 παρακολουθούν τουλάχιστον μία ταινία Disney την ημέρα. Τα παιδιά τείνουν, επίσης, να παρακολουθούν την ίδια ταινία ξανά και ξανά και έτσι ενισχύουν μόνο το αποτέλεσμα των εικόνων των φύλων. Αρκετές μελέτες που διερευνούν τις τηλεοπτικές συνήθειες μεταξύ των παιδιών υποδηλώνουν ότι οι προσδοκίες των φύλων μπορούν να γίνουν πολύ απλοποιημένες και στερεοτυπικές στην πραγματικότητα (Herrett-Skjellum & Allen, 1996, στο Smith, 2006). Η παρουσία μιας ευρύτερης ποικιλίας γυναικείων χαρακτήρων στις πρώτες εμπειρίες των παιδιών με τα M.M.E. είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη τόσο των κοριτσιών όσο και των αγοριών. Εάν και τα αγόρια και τα κορίτσια βλέπουν περισσότερους γυναικείους και ανδρικούς χαρακτήρες όλων των ειδών ρόλων, ενδέχεται να βιώσουμε μια πληρέστερη επίγνωση των πιθανών τρόπων για να είμαστε άνθρωποι.

3.5 Η εξέλιξη των σύγχρονων ταινιών της Disney

Μέσα στην πορεία των τεσσάρων γενεών της Disney, έχει παρατηρηθεί σημαντική εξέλιξη και στα δύο φύλα και στα πρότυπα που αναπαράγουν. Οι θηλυκοί χαρακτήρες των ταινιών της Disney παρουσιάζονται πολύ πιο δυναμικοί, είναι υπεύθυνοι και με ρόλους ηγεσίας. Οργανώνουν, προστάζουν, επιβάλλονται, ακόμη απέναντι και σε ανδρικούς ήρωες. Εκφράζουν αυτοπεποίθηση και σιγουριά, ενώ δε διστάζουν να εκφραστούν δεικτικά και επιθετικά. Μιλούν με σταθερότητα και δυναμισμό. Επιπλέον, οι ανδρικοί ρόλοι δείχνουν πλέον περισσότερο φιλικό, ευαίσθητο, κοινωνικά αδέξιο και με αβεβαιότητα στην έκφρασή τους. Δείχνουν σεβασμό προς το γυναικείο φύλο και ανθρώπινη ανασφάλεια και δε φοβούνται να εκφράσουν τα συναισθήματά τους (Ρηγάκη, 2020).

Παρατηρείται, επομένως, μια σταθερή εξέλιξη προς άρση των έμφυλων προτύπων σταδιακά. Στην πρώτη γενιά ταινιών της Disney, τα έμφυλα πρότυπα ήταν ευδιάκριτα. Οι γυναικείοι χαρακτήρες έχουν μια στερεοτυπική θηλυκή συμπεριφορά, με απαλή, ευαίσθητη ομιλία και καλοσυνάτη ή και υποτακτική συμπεριφορά. Εμφανίζουν παθητική στάση προς τη ζωή, καθώς απλά δείχνουν υπομονή μέχρι να

εμφανιστούν στη ζωή τους αυτά που επιθυμούν από τους άνδρες που ονειρεύονται. Οι άνδρες εμφανίζονται σκληροί, δυναμικοί, αυταρχικοί πολλές φορές και ευθείς. Επιβάλλονται στους γυναικείους χαρακτήρες και συχνά τους αντιμετωπίζουν ως μέρος ενός γενικού συνόλου, απρόσωπα και απαξιωτικά (Ρηγάκη, 2020· Μπάσση, 2016· Tsotsou & Stamou, 2018).

Στη δεύτερη γενιά των ταινιών της Disney, αρχίζει να παρατηρείται μια μικρή αλλαγή. Τόσο γυναικείοι, όσο και ανδρικοί χαρακτήρες έχουν πιο σύνθετη ανάπτυξη. Αμφότεροι εκφράζουν τα συναισθήματά τους, τις επιθυμίες τους, έχουν ενδιαφέρον για αξίες, όπως η τιμή και για τα όνειρά τους, για τα οποία αγωνίζονται (για παράδειγμα η Μουλάν ή η Άριελ). Οι ανδρικοί χαρακτήρες παρουσιάζονται με περισσότερες ευαισθησίες και δέχονται επικρίσεις από τους γυναικείους χαρακτήρες. Ωστόσο, είναι ακόμη ορατό το πρότυπο του «σωτήρα- προστάτη πρίγκιπα», ο οποίος θα δώσει τελικά νόημα στη ζωή της πριγκίπισσας, παρά τα αρχικά της όνειρα (Tsotsou & Stamou, 2018).

Φτάνουμε στην τρίτη γενιά των ταινιών της Disney, όπου πλέον ο διαχωρισμός μεταξύ των φύλων είναι λιγότερο αισθητός. Πλέον, τόσο οι ανδρικοί όσο και οι γυναικείοι χαρακτήρες πρέπει να αγωνιστούν και να «δουλέψουν» για να επιτύχουν το στόχο τους. Οι γυναικείοι ρόλοι χρησιμοποιούν τόσο το ευαίσθητο, όσο και το δυναμικό ύφος, όταν εκφράζονται, ενώ δε διστάζουν να είναι επιθετικές ή αν χρησιμοποιήσουν βία απέναντι και σε ανδρικούς χαρακτήρες. Οι ανδρικοί χαρακτήρες αντίστοιχα, είναι τολμηροί, αλαζονικοί κάποιες φορές, δυναμικοί, αλλά δε διστάζουν να εκφράσουν τις ευαισθησίες ή τις ανασφάλειές τους, με λόγια που μόνο οι γυναικείοι χαρακτήρες της Disney έκαναν στο παρελθόν (Ρηγάκη, 2020).

Στην τέταρτη, πλέον, γενιά ταινιών της Disney οι χαρακτήρες είναι περισσότερο απαλλαγμένοι από έμφυλα στερεότυπα. Δε γίνονται αναφορές στην εμφάνιση των χαρακτήρων και οποιαδήποτε αναφορά υποτιμητική γίνει, αποθαρρύνεται από τους ήρωες της ταινίας. Οι πριγκίπισσες είναι δυναμικές, περήφανες, έχουν θέσεις εξουσίας και ηγετικές ικανότητες. Εμφανίζονται υποστηρικτικές, με σταθερότητα και σιγουριά. Οι ανδρικοί χαρακτήρες φαίνεται να αγγίζουν το άλλο άκρο πλέον, όντας αδέξιοι, με περισσότερο φόβο, συγκίνηση και ανασφάλειες. Είναι πιο υποχωρητικοί και οικειοποιούνται παραδοσιακές γυναικείες συμπεριφορές. Ανατρέπονται οι παραδοσιακοί ρόλοι των φύλων και

αναπροσαρμόζεται η εικόνα τους. Οι Νταή & Μότσιου (2020) πραγματοποιούν μια ενδιαφέρουσα παρατήρηση ότι στις ταινίες Disney της τέταρτης γενιάς δεν υπάρχει τόση ισοτιμία ανάμεσα στα φύλα. Αντίθετα, εξακολουθεί να επικρατεί έμφυλος διαχωρισμός, απλώς τώρα με τις γυναικείες παρουσίες να υπερισχύουν. Η θετική εξέλιξη είναι ότι κάθε φύλο υιοθετεί ορισμένες γλωσσικές και μη συμπεριφορές οι οποίες στερεοτυπικά συνδέονται με το αντίθετο φύλο (Hineetal., 2018; Tsotsou&Stamou, 2018; Νταή & Μότσιου, 2020; Ρηγάκη, 2020).

Κεφάλαιο 4^ο

Μεθοδολογία

4.1. Σκοπός

Η επιρροή των Μ.Μ.Ε. είναι πολύ σημαντική στα μικρά παιδιά. Ειδικότερα μέσα από τις παιδικές ταινίες, τα παιδιά μαθαίνουν πρότυπα, ρόλους και συμπεριφορές. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των γονέων μαθητών και μαθητριών προσχολικής ηλικίας αναφορικά με τα έμφυλα στερεότυπα στις ταινίες της Disney.

4.2. Ερευνητικά ερωτήματα

Το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα είναι «Ποιες είναι οι αντιλήψεις των γονέων μαθητών προσχολικής ηλικίας σχετικά με τα έμφυλα στερεότυπα ταινιών της Disney;»

Τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας, τα οποία βρίσκονται σε συνέπεια με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και το πεδίο των σχετικών ερευνών, είναι τα εξής:

- Γνωρίζουν οι γονείς το θεματικό περιεχόμενο των ταινιών της Disney;
- Με ποιους τρόπους θεωρούν οι γονείς ότι διαμορφώνονται η αντίληψη και οι στάσεις των παιδιών μέσω των ταινιών της Disney;
- Μέσω των ταινιών της Disney σχηματίζονται ή μετασχηματίζονται τα έμφυλα στερεότυπα;

- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά που εμφανίζονται στις ταινίες αναφορικά με τους έμφυλους ρόλους;
- Με ποια κριτήρια οι γονείς επιλέγουν τα προγράμματα που παρακολουθούν τα παιδιά στο σπίτι;
- Ποιον ρόλο διαδραματίζει η τηλεόραση στη διαμόρφωση των αντιλήψεων και των στάσεων των παιδιών και ποια η σχέση της με την εκπαίδευσή τους;

4.3. Σχεδιασμός έρευνας

Στην παρούσα μελέτη αξιοποιείται η ποιοτική ερευνητική διαδικασία, αφενός, καθώς είναι η καταλληλότερη για τη διερεύνηση των απόψεων συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων δίνοντας φωνή στα υποκείμενα της έρευνας, και αφετέρου, διότι η ερευνήτρια επιδιώκει να διερευνήσει σε βάθος και να κατανοήσει τις διαστάσεις του θέματος. (Bryman, 2017) Σε αυτό το ερευνητικό πλαίσιο δεν ενδιαφέρεται για μία στατιστική προσέγγιση και επιβεβαίωση υποθέσεων, αλλά για μία λεπτομερή ανάλυση των υποκειμενικών απόψεων των γονέων έχοντας ως απώτερο στόχο την αλλαγή των έμφυλων στερεοτυπικών δομών που αναπαράγονται στην κοινωνία.

Η ποιοτική έρευνα δίνει τη δυνατότητα να δημιουργηθούν καινούργιες κατηγορίες ανάλυσης από τα δεδομένα που θα συλλεχθούν κατά τη διάρκεια της έρευνας και δεν λειτουργεί ως μια προκατασκευη υποθέσεων που επιβεβαιώνονται ή απορρίπτονται στο πεδίο. Είναι μια διαδικασία ζωντανή και τροποποιείται ανάλογα με τα υποκείμενα που συμμετέχουν, τις συνθήκες και τη διεξαγωγή της συνέντευξης, χαρακτηριστικά τα οποία είναι αμιγώς ανθρώπινα και εκφράζουν την καθημερινή δράση των ατόμων (Cohen, Manion & Morrison, 2008).

Κύρια στόχευση των ερευνητών και των ερευνητριών της ποιοτικής μεθοδολογίας είναι η διερεύνηση και η κατανόηση σε βάθος των κοινωνικών καταστάσεων, καθώς τους προσφέρει τη δυνατότητα να απαντούν σε ερωτήματα όπως «Γιατί;» και «Πώς;», τα οποία να επεξηγούν τα υπό έρευνα κοινωνικά φαινόμενα. Μέσω της ποιοτικής έρευνας μελετώνται ουσιαστικά αναπαραστάσεις, απόψεις, πεποιθήσεις, κίνητρα, αλλά και στοιχεία της συμπεριφοράς των ατόμων. Επιπρόσθετα, στόχος μιας ποιοτικής διερεύνησης είναι η ευρύτερη κατανόηση στάσεων ή συμπεριφορών μέσω των εμπειριών των ατόμων και τα υποκειμενικά νοήματα που την οριοθετούν (Μάγος, 2004).

4.4. Συμμετέχοντες & συμμετέχουσες

Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες στην έρευνα είναι γονείς παιδιών προσχολικής ηλικίας 4 έως 6 ετών, τα οποία φοιτούν στο 12^ο Νηπιαγωγείο Νέας Ιωνίας Βόλου. Η δειγματοληψία είναι σκόπιμη, καθώς η ερευνήτρια εργάζεται στο εν λόγω νηπιαγωγείο και έχει άμεση πρόσβαση στους γονείς. Ο αριθμός των συμμετεχόντων και των συμμετεχουσών ανέρχεται στους δεκαπέντε και προέρχονται από πολυσυλλεκτικό και διαφοροποιημένο πολιτισμικό και κοινωνικό υπόβαθρο. Για τη διασφάλιση της ανωνυμίας και την προστασία των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων και των συμμετεχουσών στην έρευνα, χρησιμοποιούνται ψευδώνυμα καθολικά των αναλύσεων.

4.5. Μεθοδολογικό εργαλείο

Το μεθοδολογικό εργαλείο που αξιοποιείται για τη συλλογή του ερευνητικού υλικού είναι η συνέντευξη και πιο συγκεκριμένα η ημι-δομημένη συνέντευξη. Η επιλογή του συγκεκριμένου μεθοδολογικού εργαλείου είναι η καταλληλότερη, καθώς διερευνούνται οι απόψεις μια ομάδας και αναδεικνύονται οι διαφορετικές πτυχές του θέματος. Η κύρια στόχευση της ποιοτικής έρευνας είναι η κατανόηση, η περιγραφή και η ανάλυση των κοινωνικών φαινομένων, των διαδράσεων και των χαρακτηριστικών διαφόρων κοινωνικών ομάδων. Μέσω αυτών των ερευνών επιχειρούν οι ερευνητές να δώσουν απαντήσεις στα «πως» και τα «γιατί» (Ιωσηφίδης 2008).

Πιο συγκεκριμένα, η συνέντευξη ως εργαλείο συλλογής δεδομένων δίνει τη δυνατότητα στους ερευνητές να εμβαθύνουν στο ζήτημα που μελετούν και να έρθουν σε άμεση επαφή με την εμπειρία των συνεντευξιαζόμενων και τις αφηγήσεις τους. Σε αυτό το πλαίσιο οι ερευνητές δε δρουν με *a priori* υποθέσεις, τις οποίες θέλουν να επιβεβαιώσουν ή να απορρίψουν, αλλά κινούνται πιο ελεύθερα μέσω του οδηγού συνέντευξης και αφήνουν το περιθώριο στους συμμετέχοντες να συμβάλλουν στην έρευνα. Παράλληλα οι ερευνητές που αξιοποιούν το εργαλείο της συνέντευξης δεν ενδιαφέρονται να παράγουν δομημένη θεωρία και να γενικεύσουν κανόνες, παρά ενδιαφέρονται για την πολύπλευρη ανάλυση των κοινωνικών φαινομένων (Cohen, Manion & Morrison, 2008).

Η συλλογή του υλικού έγινε με τη χρήση οδηγού συνέντευξης (βλπ. Παράρτημα) και η καταγραφή με μαγνητόφωνο, έπειτα από τη σύμφωνη γνώμη των

συμμετεχόντων και των συμμετεχουσών. Σε αρχικό στάδιο διεξήχθη μια πιλοτική συνέντευξη για τη στάθμιση του εργαλείου και την τροποποίηση όσων σημείων κρίθηκε απαραίτητο. Πριν από την έναρξη των συνεντεύξεων η ερευνήτρια παρέδωσε επεξηγηματικές επιστολές με τις οποίες οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες ενημερώθηκαν πλήρως για τη σκοποθεσία και τη διάχυση της τελικής εργασίας, διευκρινίστηκαν όσα σημεία ζητήθηκαν και η ερευνήτρια διαβεβαίωσε τη διατήρηση της ανωνυμίας τους μέσω της χρήσης κωδικών ονομάτων καθόλη την έρευνα. Εφόσον οι συγκεκριμένοι γονείς δέχτηκαν, προγραμματίστηκαν ατομικές συνεντεύξεις πρόσωπο με πρόσωπο. Η προσωπική επαφή που είχε η ερευνήτρια με τους γονείς πριν την έρευνα επηρέασε την προθυμία τους να συμμετάσχουν. Οι συνεντεύξεις έγιναν στο χώρο του νηπιαγωγείου μετά τις 13:00μμ ώρα που λήγει το υποχρεωτικό πρωινό τμήμα λαμβάνοντας όλα τα απαραίτητα μέτρα κατά του covid19.

4.6 Μέθοδος ανάλυσης του υλικού

Οι αναλύσεις του ερευνητικού υλικού ακολουθούν τα βήματα της θεματικής ανάλυσης, καθώς κρίνεται η καταλληλότερη για την ανάδειξη ερευνητικών ευρημάτων στη διερεύνηση κοινωνικών φαινομένων και απόψεων μελών των ομάδων.

Η θεματική ανάλυση περιεχομένου επιτρέπει στον ερευνητή και στην ερευνήτρια μια λεπτομερή και συγχρόνως εις βάθος περιγραφή του υπό διερεύνηση φαινομένου, στοχεύοντας στην επεξήγηση της κοινωνικής πραγματικότητας μέσω της οπτικής των υποκειμένων (Πασχαλιώρη & Μίλεση, 2005). Η θεματική ανάλυση σύμφωνα με τις Braun & Clarke (2006) διενεργείται ακολουθώντας τα εξής στάδια:

Θέμα	Υπο-θέμα	Περιγραφή
1. Σχέσεις γονέων και παιδιών με την τηλεόραση		Διερευνάται η σχέση των γονέων με την τηλεόραση και τα τηλεοπτικά προγράμματα, καθώς και η από κοινού παρακολούθηση προγραμμάτων με τα παιδιά τους

	1.1 Κριτήρια επιλογής προγραμμάτων	Διερευνάται με ποια κριτήρια οι γονείς επιλέγουν όσα παρακολουθούν οι ίδιοι και τα παιδιά τους
	1.2 Παρακολούθηση προγραμμάτων μαζί με τα παιδιά	Διερευνάται κατά πόσο και ποια προγράμματα παρακολουθούν οι γονείς μαζί με τα παιδιά τους
	1.3 Οι γονείς επιλέγουν προγράμματα που τους αρέσουν στην τηλεόραση	Διερευνώνται τα προγράμματα που επιλέγουν οι γονείς ως πιο ωφέλιμα για τα παιδιά τους και εκφράζουν τις αμφιβολίες τους για ορισμένες κατηγορίες
2. Οι ταινίες της Disney που γνωρίζουν οι γονείς		Διερευνώνται οι αγαπημένες ταινίες των γονέων από την παιδική τους ηλικία ή μέσω των παιδιών τους. Περιγράφουν τα χαρακτηριστικά των ταινιών αυτών.
	2.1 Παλιές ή καινούριες ταινίες;	Διερευνώνται οι απόψεις των γονέων αναφορικά με τις κλασικές και τις σύγχρονες ταινίες της Disney. Αναφέρουν παραδείγματα.
	2.2 Περιεχόμενο ταινιών και επιρροή συμπεριφοράς	Διερευνάται το περιεχόμενο των ταινιών που παρακολουθούν τα παιδιά και η επίδραση που έχουν στη συμπεριφορά, στην ομιλία και στο ντύσιμο.
	2.3 Οι γονείς μετά το τέλος των ταινιών συζητούν με τα παιδιά τους το περιεχόμενο	Διερευνώνται οι σχέσεις των γονέων με τα παιδιά τους ως προς την ανάλυση και τη συζήτηση του περιεχομένου των ταινιών και η σύνδεση με την πραγματικότητα.
	2.4 Κριτήρια απόρριψης ορισμένων ταινιών από τους γονείς	Διερευνώνται τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία οι γονείς απορρίπτουν ορισμένες ταινίες, τις οποίες δεν θεωρούν ωφέλιμες για τα παιδιά τους.
3. Έμφυλες αναπαραστάσεις των ταινιών της Disney		Διερευνώνται τα έμφυλα στερεότυπα και οι ρόλοι που αναπαράγονται ή αλλάζουν μέσω των ηρώων και των ηρωίδων της Disney.
	3.1 Χαρακτηριστικά των πριγκιπισσών και των πριγκίπων	Διερευνώνται τα χαρακτηριστικά που έχουν οι πριγκίπισσες και οι πρίγκιπες στις ταινίες π.χ. ρούχα, κινήσεις, ομιλία,

		χαρακτηριστικά.
	3.2 Στερεότυπα έμφυλων ρόλων	Διερευνώνται αναλυτικά τα πρότυπα των έμφυλων ρόλων και η φυσικοποιημένη αναπαραγωγή τους.
	3.3 Το επιμόθιο των ταινιών της Disney και η επιρροή του στα παιδιά	Διερευνάται η σημασία του τέλους των ταινιών για τα παιδιά και η επιρροή του στις σκέψεις, στις στάσεις και τις αντιλήψεις που υιοθετούν.
	3.4 Ρόλοι που επιλέγουν οι γονείς για τα παιδιά	Διερευνώνται οι απόψεις των γονέων στην υποθετική ερώτηση «ποιον ρόλο θα διάλεγες για το παιδί σου στον κόσμο των κινουμένων σχεδίων».
	3.5 Καταναλωτικά προϊόντα της Disney	Διερευνάται κατά πόσο οι οικογένειες αγοράζουν προϊόντα κινουμένων σχεδίων και οι απόψεις των γονέων για αυτή την επιλογή.

1. Εξοικείωση με το υπό έρευνα υλικό: επανειλημμένη ανάγνωση των συνεντεύξεων
2. Κωδικοποίηση: απόδοση κωδικών με βάση το νόημα των αποσπασμάτων και οργάνωσή τους σε υπο-ομάδες
3. Αναζήτηση θεμάτων: συνδυασμός κωδικών με σκοπό τη δημιουργία θεμάτων και υποθεμάτων
4. Επανεξέταση θεμάτων: ομαδοποίηση είτε διαχωρισμός ορισμένων αποσπασμάτων
5. Ονομασία θεμάτων: προσδιορισμός των θεμάτων και ονοματοδοσία
6. Συγγραφή των αναλύσεων: παρουσίαση της ουσίας των θεμάτων και ανάδειξη του νοήματος τους

Στη συνέχεια παρατίθεται ο πίνακας κωδικοποίησης που προέκυψε από την επεξεργασία των συνεντεύξεων και σύμφωνα με αυτόν δομούνται οι αναλύσεις του ερευνητικού υλικού. Παρουσιάζονται τα θέματα, τα υπο-θέματα και η περιγραφή του καθενός προκειμένου οι αναγνώστες και οι αναγνώστριες να ακολουθήσουν την ανάλυση.

Κεφάλαιο 5^ο

Αποτελέσματα

Στο κεφάλαιο των αποτελεσμάτων παρατίθενται οι αναλύσεις των αποσπασμάτων από τις συνεντεύξεις και σχολιάζονται σύμφωνα με τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, διερευνώνται οι γνώσεις των γονέων αναφορικά με το περιεχόμενο των ταινιών της Disney, οι τρόποι που οι ίδιοι θεωρούν ότι επηρεάζονται τα χαρακτηριστικά των παιδιών τους, καθώς και οι τρόποι που μετασχηματίζονται τα έμφυλα στερεότυπα. Ακόμη, διερευνώνται οι απόψεις των γονέων αναφορικά με τα έμφυλα στερεότυπα που παρουσιάζονται στις ταινίες, τα κριτήρια με τα οποία επιλέγουν οι ίδιοι ταινίες για τα παιδιά τους, και τέλος, κατά πόσο σχετίζεται η παρακολούθηση προγραμμάτων με την εκπαίδευση.

5.1 Σχέσεις γονέων και παιδιών με την τηλεόραση

Προκειμένου να αναλυθούν οι αναπαραστάσεις, οι αντιλήψεις και οι επιλογές των γονιών αναφορικά με την τηλεόραση και τα προγράμματα που προβάλλει, είναι χρήσιμο να σκιαγραφηθεί η σχέση που έχουν οι ίδιοι με την τηλεόραση και κατ' επέκταση τα παιδιά τους. Στην ερώτηση αν έχουν τηλεόραση στο σπίτι και αν παρακολουθούν τα παιδιά οι περισσότεροι γονείς αναφέρουν πως έχουν τηλεόραση και τα παιδιά τους παρακολουθούν «παιδικά». Με τον όρο παιδικά ορίζουν τα κινούμενα σχέδια, τα οποία προβάλλονται πρωινές ώρες και απευθύνονται σε κοινό ηλικιακής ομάδας 4-12 χρόνων.

«Ο μικρός βλέπει πολύ λίγο τηλεόραση. Συνήθως θα δει τα παιδικά που έχει το πρωί το κανάλι Smile. Δεν ξανά βλέπει κάτι άλλο μετά» (Δανάη)

«Βασικά διαλέγει αυτή τι θέλει. Εάν δεν μου αρέσει τότε τους λέω ότι όχι δεν θα το δείτε, αλλάζτε κανάλι. Άλλες φορές προτείνω εγώ μία ωραία ταινία γιατί έχουμε Smart TV και συνδέεται με το ίντερνετ, την κατεβάζουμε. Όταν ήταν πιο μικρή είχαμε ταινίες DVD τις οποίες επέλεγα εγώ και έβαζα να τις δει» (Μυρτώ)

Στα αποσπάσματα είναι εμφανής η ελευθερία που προσφέρουν οι μαμάδες στα παιδιά αναφορικά με την επιλογή των όσων επιθυμούν να παρακολουθήσουν. Η Δανάη αναφέρει πως παρακολουθεί συγκεκριμένο τηλεοπτικό κανάλι και συγκεκριμένες ώρες της ημέρας, ενώ η Μυρτώ θέτει στη συζήτηση και το ζήτημα του γονικού ελέγχου. Με έναν διακριτικό τρόπο αποτρέπει να παρακολουθήσουν κάποια προγράμματα και ορισμένες φορές προτείνει η ίδια ταινίες.

«Ναι βέβαια βλέπει. Του αρέσει να βλέπει κινούμενα σχέδια..... Και αθλητικά τώρα τελευταία εξαιτίας του μεγάλου του αδερφού. Προσπαθώ βέβαια να τους βάζω και ντοκιμαντέρ να βλέπουν όπως αυτά με τα ζώα» (Άγγελος)

«Ναι βλέπει. Της αρέσουν τα παιδικά, τρελαίνεται και κάποιες ταινίες, κυρίως αυτές με πριγκίπισσες. Πολύ σπάνια να δω μαζί της εκτός αν είναι κάποιο Σάββατο βράδυ που μπορεί να έχει κάποια ταινία παιδική και να καθίσουμε να τη δούμε μαζί» (Ανδρέας)

Τα εν λόγω αποσπάσματα είναι από μαμαπάδες, οι οποίοι γνωρίζουν πως τα παιδιά τους παρακολουθούν τηλεόραση, αλλά δεν έχουν πλήρη εικόνα για όσα προγράμματα παρακολουθούν. Ο Άγγελος τονίζει τις προσπάθειές του να επιλέγει ντοκιμαντέρ και να ζητάει από τα παιδιά να τα παρακολουθούν, κυρίως με ζώα και με έρευνες στη φύση. Θέλοντας με αυτόν τον τρόπο να δηλώσει την εμπλοκή του στις επιλογές των παιδιών. Ο Ανδρέας από την άλλη, μαμπιάς με κορίτσι γνωρίζει ότι η κόρη του αγαπάει κάποια συγκεκριμένα τηλεοπτικά προγράμματα και ταινίες, κυρίως πριγκίπισσες, ωστόσο δηλώνει ότι σπάνια τα παρακολουθεί μαζί της.

Η στάση του Ανδρέα είναι συχνή σε μαμαπάδες με κόρες και ορίζεται ως η πιο δύσκολη από τις τέσσερις κατηγορίες -φύλου γονιού με φύλο παιδιού- ως προς την από κοινού παρακολούθηση. Ειδικότερα στην ηλικία του δημοτικού η συμφωνία σε τηλεοπτικά προγράμματα μαμπαδών με κόρες είναι πιο περιορισμένη. Ωστόσο, δηλώνει μια πρόθεση να παρακολουθούν ταινίες μαζί το Σάββατο βράδυ ως οικογενειακή εμπειρία.

«Η επιλογή των προγραμμάτων γίνεται ανάλογα με τη σήμανση εάν λέει ότι είναι κατάλληλο για όλους μέχρι 8 χρονών. Από 12 και πάνω σπανίως να τον αφήσω να δει κάτι. Και ανάλογα με τα ενδιαφέροντα αν ας πούμε

είναι κάτι παιδικό. Σίγουρα αν επιλέξει κάποιο πρόγραμμα να δει θα το συζητήσουμε γιατί η αν η ηλικία είναι πάνω από 12 ετών η σήμανση θα του εξηγήσω ότι δεν πρέπει να το δει» (Νίκη)

Στη συνέχεια η Νίκη θίγει το ζήτημα της καταλληλότητας των παιδικών προγραμμάτων και τη σήμανση που χρησιμοποιεί το ΕΣΡ προκειμένου να ενημερώνει τους γονείς για το περιεχόμενο των προγραμμάτων. Σύμφωνα με αυτό το αυστηρό κριτήριο κινούνται οι επιλογές ως προς την παρακολούθηση των παιδικών προγραμμάτων και στην περίπτωση που η σήμανση είναι άνω των 12 συζητούν με τον γιό της πως δεν είναι κατάλληλο για την ηλικία του. Με αυτόν τον τρόπο εμπλέκει στη διαδικασία επιλογής το παιδί και καλλιεργεί τον διάλογο και την επικοινωνία.

«Ναι βλέπει τηλεόραση. Βλέπει παιδικά παραμύθια. Επειδή έχουμε Netflix της αρέσουν πολύ τα εκπαιδευτικά παιδικά προγράμματα. Αλλά προσπαθούμε να ελέγξουμε το χρόνο που βλέπει. Δεν βλέπει πολλή ώρα. Βέβαια τώρα με την καραντίνα σίγουρα ο χρόνος αυξήθηκε περισσότερο» (Νατάσα)

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η Νατάσα που θέτει στη συζήτηση το ζήτημα του χρόνου, πόσες ώρες δηλαδή αφιερώνουν τα παιδιά στην παρακολούθηση προγραμμάτων. Η δυσκολία του περιορισμού του χρόνου παρακολούθησης προγραμμάτων σύμφωνα με τη βιβλιογραφία είναι μια κοπιαστική διαδικασία, καθώς τα παιδιά αν συνηθίσουν να παρακολουθούν όσα θέλουν είναι δύσκολο να τους μειώσει κανείς τον χρόνο παρακολούθησης χωρίς αντιδράσεις.

Επιπρόσθετα, ένα ακόμη ζήτημα που θίγεται στο απόσπασμα επιδερμικά είναι αυτό της διαχείρισης του χρόνου του εγκλεισμού κατά τη διάρκεια των περιοριστικών μέτρων καταπολέμησης της πανδημίας. Με κλειστά τα νηπιαγωγεία και τα σχολεία, τα παιδιά περνούν πολύ χρόνο στο σπίτι και είναι σχεδόν αναπόφευκτο να περιοριστεί ο χρόνος παρακολούθησης προγραμμάτων, θέτοντας του γονείς σε μια διαρκή πρόκληση απασχόλησής τους με διαφορετικούς τρόπους διασκεδαστικούς και εκπαιδευτικούς. Ωστόσο, η ενασχόληση των γονέων με τα παιδιά δεν είναι πάντοτε εφικτή, καθώς η τηλεργασία μειώνει τον ελεύθερο χρόνο τους.

«Συγκεκριμένα εμείς δεν έχουμε τηλεόραση στο σπίτι. Και ο λόγος που τη βγάλαμε ήτανε για να μπορέσουμε να επιλέγουμε. Εμείς τι θα δουν τα παιδιά. Οπότε ότι θέλουμε να δούμε θα το δούμε στην υπολογιστή και συγκεκριμένη ώρα» (Ζωή)

Το απόσπασμα από τη συνέντευξη της Ζωής φωτίζει μια άλλη οπτική των γονιών για τη σχέση τους με την τηλεόραση και την παρακολούθηση προγραμμάτων. Αναφέρει ότι δεν έχουν τηλεόραση στο σπίτι τους και όταν είναι να παρακολουθήσουν κάποιο πρόγραμμα επιλέγουν την καταλληλότητα του και συνδέουν τον υπολογιστή. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά δεν εκτίθενται στη μαζική κουλτούρα παρακολούθησης τηλεοπτικών προγραμμάτων και έτσι μπορούν οι γονείς να επιλέγουν τα προγράμματα στα οποία θα έχουν πρόσβαση τα παιδιά.

5.1.1 Κριτήρια επιλογής προγραμμάτων

Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο για την καλλιέργεια της κουλτούρας παρακολούθησης τηλεοπτικών προγραμμάτων είναι τα κριτήρια με τα οποία οι γονείς επιλέγουν τι θα παρακολουθήσουν τα παιδιά. Είναι μια κατηγορία αμφιλεγόμενη και τα όρια δεν είναι ιδιαίτερος διακριτά μεταξύ των όσων πράγματι επιλέγουν και όσων τυχαίνει να προβάλλονται στην τηλεόραση κατά τη διάρκεια της ημέρας.

«Να μην έχει βία, να μην έχει τρόμο. Θεωρώ ότι μερικές ταινίες οι οποίες προσπαθούν να περάσουν στα παιδιά ότι πρέπει να είναι ατρόμητα, τους δημιουργεί αντίθετο συναίσθημα όπως φόβο» (Ανδρέας)

«Βασικά βλέπει αυτό που του αρέσει. Το έχω πει όμως ότι δεν θέλω να βλέπει έργα που έχουν μέσα όπλα, βία και τέτοια» (Δανάη)

«Εκείνο που εγώ θα κοιτάζω με πολλή προσοχή είναι να μην υπάρχει καμία σκηνή βίας μέσα, να έχει εκπαιδευτικό ψυχαγωγικό διασκεδαστικό χαρακτήρα και να παρέχει κάποιες πληροφορίες. Επειδή θεωρώ πολύ σημαντικό τα μηνύματα που περνάνε μέσα από τις ταινίες, θεωρώ βασικό να έχω δει πρώτα εγώ την ταινία και μετά να αφήσουμε την δει η μικρή» (Ζωή)

*«Διαλέγει πρώτα αυτή και στη συνέχεια εμείς ελέγχουμε αν είναι κατάλληλη η ταινία για να τη δει και στη συνέχεια της επιτρέπουμε ή όχι»
(Κίμων)*

Το σημαντικότερο κριτήριο που τονίζουν οι γονείς είναι αυτό της μη προβολής βίας.

Πιο συγκεκριμένα, ο Ανδρέας θέτει το ζήτημα των ατρόμητων προτύπων που αναπαράγουν αυτά τα προγράμματα, επιτυγχάνοντας βέβαια το ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα, εκείνο της δημιουργίας φοβιών και άγχους.

Παρόμοιο προβληματισμό καταθέτουν η Δανάη και η Ζωή, οι οποίες αποτρέπουν τα παιδιά τους να παρακολουθούν προγράμματα που εμπεριέχουν βία και αντιλαμβάνονται το ιδεολογικό τους φορτίο. Η Ζωή προκειμένου να ελέγξει την έκθεση της κόρης της σε σκηνές βίας, προτιμά να παρακολουθεί πρώτα η ίδια το πρόγραμμα και έπειτα να αφήνει την κόρη της να το παρακολουθήσει. Η επιλογή της λειτουργεί ως μια διαδικασία φιλτραρίσματος, που σκοπό έχει την προστασία της κόρης της, αλλά και τη σταδιακή έκθεσή της στη βία σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ηλικία και σε ενδυναμωμένο στάδιο ψυχικής ανθεκτικότητας.

Την ίδια στάση αναφέρει και ο Κίμωνας για το κριτήριο επιλογής των προγραμμάτων που παρακολουθεί η κόρη του. Αρχικά, παρακολουθεί τις ταινίες και τα προγράμματα μαζί με τη γυναίκα του και στη συνέχεια αποφασίζουν αν είναι κατάλληλα για την κόρη της. Με αυτόν τον τρόπο καταφέρνουν να ασκούν γονικό έλεγχο χωρίς παρεμβατισμό και χωρίς να νιώθει το παιδί ότι του απαγορεύουν όσα επιθυμεί και επιλέγει να παρακολουθήσει.

«Επειδή έχουμε κάνει πολλές φορές συζητήσεις για το τι μπορούν να δουν τα παιδιά, έχουμε καταφέρει από μόνα τους να φιλτράρουν τι μπορούν να δουν. Απορρίπτει από μόνη της ότι έχει σχέση με πολύ φαντασία όπως μάγισσες, ζόρκια. Κοιτάμε να υπάρχει εκπαιδευτικό κομμάτι κι αν δείτε στα προηγούμενα που αναφέραμε υπάρχουν μέσα παιχνίδια με αριθμούς η Super Wings που μαθαίνουν γεωγραφία. Γενικά δεν στηριζόμαστε στο σήμα καταλληλότητας, αν δηλαδή ένα πρόγραμμα θεωρείται ότι είναι για τα παιδιά της ηλικίας αυτής δεν σημαίνει ότι πρέπει να το παρακολουθήσουμε ή μπορούμε να το παρακολουθήσουμε» (Ιωάννα)

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το απόσπασμα από τη συνέντευξη της Ιωάννας, το οποίο είναι εκτενές και περιγραφικό. Συμφωνεί με τις επιλογές των γονέων των παραπάνω αποσπασμάτων, ωστόσο εμβαθύνει στο ζήτημα της επιλογής και της καλλιέργειας τέτοιων γραμματισμών στο παιδί. Οι γονείς εφαρμόζουν το φιλτράρισμα των ταινιών και των προγραμμάτων μαζί με το παιδί μέσω διεξοδικών συζητήσεων. Με αυτόν τον τρόπο έχει καταφέρει μαζί με τον σύζυγο της να ενδυναμώσουν την κόρη τους και να φιλτράρει η ίδια τα όσα επιθυμεί να δει και να απορρίπτει τα όσα βλέπει και δεν της ταιριάζουν.

Παράλληλα, η Ιωάννα τονίζει ότι δεν εμπιστεύεται τη σήμανση καταλληλότητας των προγραμμάτων και θέτει τα δικά της κριτήρια σύμφωνα με τον ψυχισμό και τις ιδιαιτερότητες του δικού της παιδιού. Όσο μπορεί επιλέγει εκπαιδευτικά προγράμματα και παρουσιάζει τις επιλογές της κόρης της, για παράδειγμα ότι δεν της αρέσουν προγράμματα με μαγικά και ξόρκια. Η κατηγορία γονέων που αντιπροσωπεύει η Ιωάννα είναι αυτών που ενεργητικά εμπλέκονται στην επιλογή των προγραμμάτων που παρακολουθούν τα παιδιά, συζητούν μαζί τους, καλλιεργούν γραμματισμούς και ενισχύουν τον δημοκρατικό οικογενειακό διάλογο.

5.1.2 Παρακολούθηση προγραμμάτων μαζί με τα παιδιά

Έπειτα από τα κριτήρια επιλογής των τηλεοπτικών προγραμμάτων και των ταινιών τίθεται το σημαντικό ερώτημα κατά πόσον και με τι συχνότητα οι γονείς παρακολουθούν τα προγράμματα αυτά μαζί με τα παιδιά τους. Αναφορικά με αυτό οι στάσεις των γονέων διαφέρουν και βρίσκονται περίπου σε ισότιμη αναλογία.

«Πολύ σπάνια βλέπω μαζί του τηλεόραση. Και αν θα δούμε θα δούμε αυτές τις εκπομπές, τραγούδια» (Δανάη)

«Όχι δεν βλέπω μαζί της τηλεόραση. Τι να δω εγώ; Μίκυ Μάους και Barbie και αυτά τα κοριτσίστικα που βλέπει; Εμένα δεν μου αρέσουν. Αν τώρα το βράδυ έχει καμία ταινία μπορεί να τη δούμε μαζί» (Νίκος)

«Εγώ προσωπικά δεν έχω δει μία ολόκληρη ταινία. Απλώς θυμάμαι κάποια στιγμή κάτι ταινίες που είναι με ανθρώπους και με κάποια ζώακια που μιλάνε, που έχει ένα λαγό μία χελώνα, δεν θυμάμαι τώρα τίτλους. Σε

*κινούμενα σχέδια κλεφτά αν δω κάτι, την ώρα που βλέπει μικρή»
(Ανδρέας)*

Στα πρώτα τρία αποσπάσματα οι γονείς αναφέρουν πως δεν παρακολουθούν μαζί με τα παιδιά τους τα προγράμματα παρά τα αφήνουν να παρακολουθούν μόνα τους. Χαρακτηριστικά ο Νίκος αναφέρει πως δεν του αρέσουν καθόλου τα κινούμενα σχέδια και εκφράζεται με μια έντονη απέχθεια. Παράλληλα χαρακτηρίζει ορισμένα από τα προγράμματα που παρακολουθεί η κόρη του «κοριτσίστικα» αναπαράγοντας τον διαχωρισμό των κατάλληλων προγραμμάτων για τα δύο φύλα. Ωστόσο, για να χαλαρώσει την ένταση προσθέτει ότι αν υπάρχει κάποια ταινία που προβάλλεται το βράδυ ίσως και να την παρακολουθήσουν μαζί.

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και ο Ανδρέας που μοναχά αμυδρά θυμάται τους χαρακτήρες από τα κινούμενα σχέδια που παρακολουθεί η κόρη του. Αναφέρει πως στα «κλεφτά» βλέπει όταν παρακολουθεί η κόρη του, αλλά από το συγκεκριμένο προκύπτει πως δεν συμβαίνει και πολύ συχνά κάτι τέτοιο.

«Σχεδόν πάντα παρακολουθώ μαζί του εκείνα που τους αρέσουν είναι κάποιες σειρές που υπάρχουν στο Nickelodeon. Όπως το Umizoomi, rusty rivets, super Wings και κάποιες ταινίες Disney» (Ζωή)

«Παρακολουθώ μαζί της τηλεόραση ειδικά αυτές οι ταινίες της Disney μου αρέσουν πάρα πολύ και τις βλέπω» (Αθηνά)

«Ναι βλέπω μαζί του τηλεόραση βλέπω παιδικά, μπορεί να δούμε μαζί ένα σήριαλ. Ψάχνουμε την τηλεόραση να δούμε ποιο κανάλι έχει παιδικό τώρα πού ήταν η καραντίνα το Σάββατο καθόμασταν και έψαχνα ποιο κανάλι έχει Παιδική ταινία να καθίσουμε να τη δούμε μαζί. Ή κάποιο σήριαλ που έχει χιούμορ και μας αρέσει για παράδειγμα τη μουρμούρα» (Νίκη)

«Συνήθως βλέπει μόνος του αλλά το Σάββατο το βράδυ είναι οικογενειακή υπόθεση καθόμαστε όλοι μαζί να δούμε την παιδική ταινία που έχει τηλεόραση» (Θάλεια)

Σε αντίστιξη της μη παρακολούθησης τηλεοπτικών προγραμμάτων από κοινού με τα παιδιά, βρίσκονται τα επόμενα αποσπάσματα με περιγραφές μαμάδων που πάντοτε παρακολουθούν μαζί με τα παιδιά τους. Η Αθηνά χαρακτηριστικά αναφέρει πως

απολαμβάνει πολύ να παρακολουθεί ταινίες της Disney και με αυτόν τον τρόπο έχουν δημιουργήσει έναν κοινό κώδικα διασκέδασης με το παιδί. Στο ίδιο ακριβώς μοτίβο εντάσσεται και η απάντηση της Ζωής, η οποία γνωρίζει όλα τα προγράμματα που παρακολουθεί ο γιός της και τα παρακολουθούν από κοινού.

Η Νίκη είναι πολύ αναλυτική σε αυτό το σημείο και περιγράφει την «ιεροτελεστία» που έχουν καθιερώσει με τον γιό της και πως επιλέγουν ποιο πρόγραμμα θα παρακολουθήσουν. Στη φωνή της εκδηλώνει ενθουσιασμό και φαίνεται να απολαμβάνει πολύ αυτή τη διαδικασία. Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα η μερίδα των γονέων που απολαμβάνουν να παρακολουθούν προγράμματα μαζί με τα παιδιά τους είναι και αυτοί που αναπτύσσουν βαθύτερους κώδικες επικοινωνίας και συζητούν μαζί τους. Το ίδιο σημαντική οικογενειακή υπόθεση είναι η παρακολούθηση προγραμμάτων από κοινού και για τη Θάλεια, η οποία αναφέρει πως το Σάββατο βράδυ είναι αφιερωμένο σε κάποια παιδική ταινία κινουμένων σχεδίων.

*«Βλέπω αλλά όχι πάντα γιατί πολλές φορές την ώρα που η μικρή βλέπει κάτι στην τηλεόραση εγώ μπορώ να κάνω δουλειές ή να μαγειρεύω»
(Χαρά)*

«Διαλέγει αρχικά μόνη της, εγώ βρίσκομαι βέβαια στο σπίτι και όταν θέλει να διαλέξει να δει κάτι τη ρωτάω τι έχει αυτό; ποιο δηλαδή το περιεχόμενο; αν συμφωνώ με το περιεχόμενο την αφήνω να τη δει. Υπάρχουν όμως και φορές που μπορώ εγώ να γνωρίζω ότι κάποια ταινία είναι ωραία και θα της αρέσει, έχει ενδιαφέρον και να της την προτείνω. Συνήθως βλέπει αυτά που τις προτείνουμε» (Νατάσα)

Τέλος, η Χαρά και η Νατάσα αναφέρουν μια ενδιάμεση κατάσταση όπου άλλες φορές παρακολουθούν μαζί με τα παιδιά τους προγράμματα και άλλες φορές βρίσκονται στον ίδιο χώρο κάνοντας κάποια άλλη δουλειά. Η Νατάσα σε χαλαρό ύφος ρωτάει την κόρη της για το περιεχόμενο των ταινιών που παρακολουθεί και με αυτόν τον τρόπο καταφέρνει να δημιουργήσει ένα αναλυτικό πλαίσιο και παροτρύνει το παιδί να αναπτύξει εκφραστικά μέσα και να μπει σε θέση τόσο να κατανοήσει όσο και να περιγράψει το πρόγραμμα που παρακολουθεί. Επιπρόσθετα, στο ίδιο επικοινωνιακό πλαίσιο αναγνωρίζει τα προγράμματα που ενδεχομένως να της αρέσουν και της τα προτείνει.

Επομένως, η κατηγορία ανάλυσης της από κοινού παρακολούθησης προγραμμάτων από τους γονείς και τα παιδιά παρουσιάζονται διαφοροποιήσεις και πλουραλιστικά στοιχεία. Ορισμένοι γονείς πάντοτε παρακολουθούν μαζί με τα παιδιά τους τα τηλεοπτικά προγράμματα, άλλοι σχεδόν ποτέ και ορισμένοι ανά συνθήκη, αλλά γνωρίζουν το περιεχόμενο όσων παρακολουθούν τα παιδιά τους.

5.1.3 Οι γονείς επιλέγουν προγράμματα που τους αρέσουν στην τηλεόραση

Αναφορικά με τις επιλογές των γονιών για τα προγράμματα που παρακολουθούν τα παιδιά τους οι απόψεις είναι εξίσου πολυποίκιλες. Οι επιλογές ορισμένων σχετίζονται με το περιεχόμενο των προγραμμάτων και άλλες με την αναπαράσταση των χαρακτήρων ως γραφικών και ψηφιακών μορφών. Στο ερώτημα τι θα επέλεγαν οι ίδιοι αν ήταν στο χέρι τους απάντησαν τα παρακάτω.

«Εμένα μου αρέσουν πάρα πολύ οι ταινίες που έχουν σχέση με τα ζωάκια για να τα αγαπήσει, επειδή παλιά τα φοβότανε, να εξοικειωθεί με το σκοτάδι που και αυτό το φοβάται. Μέσα από τις ταινίες να αντιμετωπίσει τους φόβους του» (Δανάη)

Η Δανάη επιλέγει ταινίες που έχουν ως πρωταγωνιστές ζώα, για να μπορέσει να εξοικειωθεί ο γιός της με το ζωικό βασίλειο και να ξεπεράσει τις φοβίες που έχει με μερικά από αυτά. Εξίσου την ίδια τακτική επιλέγει για να διαχειριστεί ο γιος της τη φοβία που έχει με το σκοτάδι, καθώς τα κινούμενα σχέδια με ζωάκια είναι συνήθως σχεδιασμένα με υψηλή φωτεινότητα και χαρούμενους ήχους.

«Θεωρώ ότι αρχικά τα κριτήρια να είναι εκπαιδευτικά. Όπως είναι κάποιες ιστορίες με τον Μίκυ, με τον Ντόναλντ, με τη Ντόρα, έχουν εκπαιδευτικό χαρακτήρα όμως δεν μπορούμε να αποκλείσουμε και αυτά που έχουν διασκεδαστικό χαρακτήρα» (Ελενα)

«Εμένα προσωπικά μου αρέσουν οι παλιές ταινίες της Disney, τα κλασικά παραμύθια και τα επιλέγω γιατί θέλω να τα μάθει και αυτή, βλέποντας τα μέσα από εικόνες, να έχει ωραίες εικόνες να έχει όμορφες φιγούρες να την προδιαθέτει όμορφα, να μην έχει άσχημο λεξιλόγιο, να μην έχει βία και γενικά να δημιουργεί μία ευχάριστη διάθεση» (Μυρτώ)

Οι επιλογές της Έλενας και της Μυρτώ εστιάζουν στις ταινίες κινουμένων σχεδίων της Disney, καθώς σύμφωνα με τη Μυρτώ έχουν ευγενικές και όμορφες φιγούρες χωρίς να χρησιμοποιούν βία και άσχημο λεξιλόγιο. Αναλυτικότερα, η Έλενα τονίζει πως στις επιλογές της συγκεντρώνονται προγράμματα εκπαιδευτικού χαρακτήρα, όπως κάποια κλασικά κινούμενα σχέδια της Disney, αλλά δεν αποκλείει και πιο σύγχρονες διασκεδαστικές ταινίες και προγράμματα.

Το ποσοστό των γονέων που επιλέγουν προγράμματα από τα παλαιότερα και κλασικά κινούμενα σχέδια της Disney είναι υψηλό, καθώς έχουν μεγαλώσει με τα αντίστοιχα οπτικά ερεθίσματα σε εποχές που δεν υπήρχε πληθώρα επιλογών και κινούμενων σχεδίων, με την ίδια ευκολία που έχουν πρόσβαση τα παιδιά σήμερα. Σε αυτά τα κινούμενα σχέδια έχουν συγκεντρώσει όσα θεωρούν «ποιοτικά» και άξια για παρακολούθηση, με τον κίνδυνο ορισμένες φορές να γίνονται αρνητικοί ως προς τα νέα οπτικά ερεθίσματα και να μεταφέρουν αυτή την αίσθηση στα παιδιά τους.

«Δεν θέλω να είναι ταινίες τρομακτικές γιατί μερικές φορές η μικρή άμα βλέπει τέτοιες ταινίες, φωνάζει να πάω δίπλα της για ασφάλεια ή μετά έρχεται το βράδυ στο κρεβάτι μου γιατί φοβάται. Γενικά δεν θέλω να έχουνε βία» (Χαρά)

«Παρακολουθώ μαζί της τηλεόραση, γιατί δεν θέλω να αλλάξει κανάλι και να δει κάτι που δεν πρέπει. Ή αν δεν είμαι εκείνη την ώρα δίπλα της έχω πάντα το νου μου. Παρακολουθώ αυτά που βλέπει, ότι βλέπει. Όπως παιδικά, εκπαιδευτικά, ταινία» (Νατάσα)

Στα τελευταία αποσπάσματα οι δύο μαμάδες επαναφέρουν το ζήτημα της βίας και εστιάζουν στην προϋπόθεση να εκλείπει από τα προγράμματα που παρακολουθούν τα παιδιά τους. Αναφορικά με τα θέματα και τον σχεδιασμό των κινούμενων σχεδίων δεν εκδηλώνουν κάποια ιδιαίτερη προτίμηση. Η Νατάσα με έμφαση αναφέρει πως βρίσκεται πάντοτε δίπλα στην κόρη της όταν αυτή παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα, καθώς φοβάται μην προβληθεί κάτι που δεν είναι καλό για αυτήν και δεν προλάβει να την προστατεύσει.

Από τα εν λόγω αποσπάσματα είναι έκδηλο το άγχος των νέων γονιών για την έκθεση των παιδιών τους σε οπτικά ερεθίσματα βίας, άσχημου λεξιλογίου και εικόνων βλαβερών για τον ψυχισμό τους. Σε συνάφεια με τα βιβλιογραφικά ευρήματα

οι νέοι γονείς βιώνουν άγχους τόσο για την πρώτη επαφή των παιδιών τους με τον ψηφιακό κόσμο όσο και με τον κόσμο της βίας και της φυσικοποίησής της από τα μέσα της μαζικής κουλτούρας.

5.2 Οι ταινίες της Disney που γνωρίζουν οι γονείς

Στην κατηγορία των κινουμένων σχεδίων και στα αγαπημένα προγράμματα που παρακολουθούν τα παιδιά όλων των ηλικιών δεν μπορούν να μην αναφερθεί το στούντιο παιδικών ταινιών και σειρών της Disney. Με μια μακρά παράδοση στη δημιουργία κινουμένων σχεδίων ήδη από τα μέσα του προηγούμενου αιώνα και ως ορόσημο στην παιδικότητα των γενεών του δυτικού κόσμου, η Disney συνεχίζει να γοητεύει τα παιδιά και να εξελίσσει τόσο τα σχεδιαστικά της μέσα όσο και τα οπτικά εφέ δίνοντας διαρκώς έναν αέρα ανανέωσης. Προκείμενοι οι συνεντεύξεις να απαντήσουν στα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης, η ερευνήτρια εστιάζει τη συζήτηση στις ταινίες της Disney. Επομένως το πρώτο ερώτημα είναι ποιες από αυτές γνωρίζουν οι γονείς είτε από τη δική τους παιδική ηλικία είτε μέσω των παιδιών τους.

«Ταινίες της Disney έχω δει όταν ήμουν εγώ μικρή γιατί και εγώ μεγάλωσα με αυτές τις ταινίες. Δεν θυμάμαι τώρα να πω πολλές. Θυμάμαι τη Χιονάτη με τους 7 νάνους, τη Σταχτοπούτα, την Ωραία Κοιμωμένη και αυτή την ταινία που έχω δει μαζί με το μικρό είναι τα Cars» (Δανάη)

«Έχω δει το Βασιλιά των Λιονταριών, Χιονάτη, το Νέμο, τα Cars, Ντάμπο το ελεφαντάκι και την Εποχή των παγετώνων» (Ζωή)

«Έχω παρακολουθήσει και τη Σταχτοπούτα και τη Χιονάτη και τα σκυλιά της Δαλματίας, τη Λαίδη και τον αλήτη, το Ντάμπο. Τα μυαλά που κουβαλάς, Μαλλιά κουβάρια, Νέμο. Αυτή με τα Minions, το Toy Story, πολλές» (Μυρτώ)

Στο άκουσμα της ερώτησης η Δανάη, η Μυρτώ και η Ζωή ενθουσιάστηκαν. Άρχισαν να περιγράφουν κλασικές ταινίες της Disney που έχουν δει από την παιδική τους ηλικία όπως οι πριγκίπισσες Χιονάτη, Σταχτοπούτα, Ωραία Κοιμωμένη και ο Βασιλιάς των Λιονταριών. Κλασική θεωρείται εξίσου και η ιστορία του Ντάμπο που συνεχίζει να συγκινεί και τις νεότερες γενιές. Εξίσου και η Ζωή αναφέρει παρόμοιες ταινίες, χωρίς όμως να κάνει αναφορά σε καμία πριγκίπισσα της Disney. Παράλληλα

και οι δύο αναφέρουν Cars, καθώς είναι μαμάδες αγοριών και με αυτόν τον τρόπο επιβεβαιώνει την έμφυλη προθετικότητα των σχεδιαστών των κινουμένων σχεδίων της Disney.

Ωστόσο μια άλλη αφήγηση στο συγκεκριμένο εύρημα είναι τα έμφυλα στερεότυπα που αναπαράγονται στις ελληνικές οικογένειες, καθώς η ταινία Cars δεν δηλώνει ρητά πως είναι μόνο για αγόρια. Το έμφυλο στερεότυπο των παιδικών παιχνιδιών επεκτείνεται και στις ταινίες, όπου τα αγόρια παίζουν ακόμη με αυτοκινητάκια και βλέπουν τις αντίστοιχες ταινίες. Το συγκεκριμένο κινούμενο σχέδιο κατατάσσεται στα «αγορίστικα» και λειτουργούν ως το αντίστοιχο των πριγκιπισσών που είναι «κοριτσίστικα» κινούμενα σχέδια.

Παρόμοιες είναι και οι αναφορές της Μυρτώς σε κλασικές ταινίες της Disney με τα σκυλιά της Δαλματίας και τη Λαίδη και τον Αλήτη, αλλά και με ταινίες κινουμένων σχεδίων από άλλα στούντιο όπως η Pixar και η Dreamworks. Επομένως, οι αναφορές της Μυρτώς είναι μικτές με κλασικές ταινίες κυρίως με πρωταγωνιστές ζώα, κάποιες πριγκίπισσες και πιο σύγχρονες όπως «Εγώ ο απαισιότατος» και το «Toy story».

«Ποιες ταινίες; Τώρα εγώ καμιά φορά βλέπω μαζί τις ταινίες άμα βάζει η τηλέοραση το Σάββατο αλλά τώρα δεν τις θυμάμαι. Κι ούτε ξέρω αν είναι αυτουνού του Disney που λες» (Νίκος)

«Έχω παρακολουθήσει το βασιλιά των λιονταριών, που είναι και η δική μου αγαπημένη ταινία από παλιά. Την έχουμε δει μαζί με τα παιδιά. Την Pocahontas, την Πεντάμορφη και το Τέρας, τη Frozen, κι άλλες τώρα δεν θυμάμαι» (Κίμων)

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόψεις των μαμαπάδων που παρόλο που μεγάλωσαν ως παιδιά με οπτικά ερεθίσματα της Disney και άλλων κινουμένων σχεδίων δεν αναφέρονται όλοι σε αυτές. Εδώ παρουσιάζονται δυο αντίθετα αποσπάσματα, όπου ο Νίκος δεν θυμάται να αναφέρει καμία ταινία που παρακολουθεί με την κόρη του και με μια δόση απαξίωσης δεν αναγνωρίζει το όνομα του Disney. Ο Κίμωνας όμως με ενθουσιασμό αναφέρει τον Βασιλιά των Λιονταριών ως την αγαπημένη του ταινία και άλλες κλασικές ταινίες όπως η Ποκαχόντας και η Πεντάμορφη και το Τέρας εκδηλώνοντας μια άμεση διακειμενικότητα με τη δική του παιδική εμπειρία.

Επιπρόσθετα, αναφέρει το Frozen ως πιο σύγχρονη ταινία χρησιμοποιώντας πληθυντικό αριθμό στο εκφώνημά του για να δηλώσει τη διαδικασία από κοινού παρακολούθησης κινουμένων σχεδίων με τα παιδιά του. Ως εκ τούτου από τα αποσπάσματα των μπαμπάδων προκύπτει αυτή η αντιθετική τάση, που σύμφωνα με τη βιβλιογραφία εμφανίζεται πιο έντονα σε άντρες γονείς, είτε να μην ασχολούνται καθόλου με τα κινούμενα σχέδια και να προβάλλουν ένα αυστηρό αρσενικό πρότυπο μακριά από συναισθηματισμούς είτε να επιλέγουν να βιώσουν την εμπειρία των κινουμένων σχεδίων μαζί με τα παιδιά τους και να καλλιεργήσουν έναν συναισθηματικό κώδικα μέσω της διασκέδασης.

«Εγώ προσωπικά με τις παλιές έχω ένα θέμα. Έκλαιγα. Γιατί στην ταινία Ντάμπο του φυλάκισαν τη μαμά, γιατί σκότωσαν τη μαμά από το ελαφάκι. Θεωρώ ότι ο Disney είχε ένα θέμα με τη μάνα. Όπως και με τις πριγκίπισσες δεν έχουν μαμά, έχουν πεθάνει; Έχουν χαθεί; όλο αυτό το χόρισμα για κάποιο λόγο εμένα μου έφερνε αναστάτωση σαν παιδί και δημιούργησε σε μένα ανασφάλεια ότι μπορεί ανά πάσα στιγμή να χάσω και τη δική μου μητέρα» (Νατάσα)

Στο τελευταίο απόσπασμα η αφήγηση της Νατάσας είναι αναλυτικότερη, καθώς μεταφέρει το βίωμά της ως παιδί και τη σχέση της με τις ταινίες της Disney. Σκιαγραφεί το μοτίβο που εμφανίζεται σε πολλές κλασικές ταινίες κινουμένων σχεδίων της Disney σύμφωνα με το οποίο οι μαμάδες από πρωταγωνίστριες και πρωταγωνιστές πεθαίνουν ή έχουν πεθάνει και εξελίσσεται όλη η ιστορία με αφορμή τον θάνατο αυτόν. Θυμάται να την ταράζει συναισθηματικά το ζήτημα της απώλειας και να κλαίει, γεγονός που έκδηλα φανερώνει μια ψυχολογική σύναψη στο νου της κάθε φορά που αναφέρονται οι ταινίες της Disney.

Στη συνέχεια ρητά αναφέρει τον φόβο που δημιουργούνταν και στην ίδια να μη χάσει τη μητέρα της. Επομένως, μια τέτοια εμπειρία σε ορισμένους γονείς δρα καταλυτικά και ενδεχομένως να αποφεύγουν να φέρουν σε επαφή τα παιδιά τους με τις αντίστοιχες ταινίες, οι οποίες θα τους ταράζουν και θα τους δημιουργήσουν φοβίες. Άρα μια κατηγορία γονέων επιλέγει τις ταινίες κινουμένων σχεδίων που παρακολουθούν τα παιδιά τους με κριτήριο τη δική τους βιωμένη εμπειρία.

5.2.1 Παλιές ή καινούριες ταινίες;

Το επόμενο ερώτημα που στοχεύει στην αξιολόγηση του περιεχομένου των ταινιών και στη σύγκριση των παλαιών με τις καινούριες ταινίες κινουμένων σχεδίων αναδεικνύει μεγάλες διαφοροποιήσεις στις απόψεις των συμμετεχόντων και των συμμετεχουσών. Η πρώτη ομάδα απαντήσεων των γονέων εκφράζει μια άρνηση για τις καινούριες ταινίες και επιλέγει τις ταινίες με τις οποίες οι ίδιοι μεγάλωσαν παρακολουθώντας τις.

«Εγώ δεν έχω δει καινούργιες ταινίες πολύ λίγα αποσπάσματα καθώς βλέπει ο μικρός, αλλά μπορώ να πω ότι δεν μου αρέσουν οι καινούργιες ταινίες. Οι παλιές ήταν αλλιώς περνούσαν κάποια μηνύματα ενώ τώρα οι καινούργιες. Δεν νομίζω ότι περιέχουν κάποια μηνύματα. Οπότε προτιμώ τις παλιές» (Δανάη)

«Εγώ προτιμώ τις παλιές ταινίες. Θεωρώ ότι οι παλιές ταινίες είχαν περισσότερες αρχές και αξίες όπως της οικογένειας της μητρότητας. Περνούσαν πιο έντονα όλα αυτά στα παιδιά. Οι καινούργιες ταινίες βασίζονται πολύ στη φαντασία, το ιδανικό, τις υπερφυσικές δυνάμεις που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Θεωρώ ότι οι παλιές ταινίες ήταν πολύ πολύ καλύτερες. Οι καινούργιες ταινίες περιέχουν περισσότερη βία» (Ζωή)

«Εγώ προτιμώ τις παλιές ταινίες της Disney γιατί στηρίζονται στα παλιά κλασικά γνωστά παραμύθια και μου θυμίζουν και μένα την παιδική μου ηλικία και είναι πιο τρυφερά σαν έργα. Ενώ τα καινούργια ενώ είναι ευχάριστα, θεωρώ διαφορετική τη γλώσσα έχουν χιούμορ αλλά δεν έχουν εκείνη την αγνότητα που είχαν οι παλιές ταινίες» (Μυρτώ)

Τα αποσπάσματα από τις απαντήσεις της Δανάης, της Ζωής και της Μυρτώς δηλώνουν έντονα την προσκόλληση στο περιεχόμενο και τη θεματολογία των παλιών ταινιών της Disney. Η Δανάη με έμφαση αναφέρει πως δεν βρίσκει κάποιο μήνυμα στις νέες ταινίες και σύμφωνα με την άποψή της στερούνται θεματολογίας από τις παλιές. Ωστόσο, δεν έχει μπει στη διαδικασία να παρακολουθήσει τις καινούριες μαζί με τον γιο της και εκδηλώνει μια άρνηση ως προς αυτές.

Με τον ίδιο εμφαντικό τρόπο εκφράζεται η Ζωή για τις παλιές ταινίες που σύμφωνα με την άποψή της είχαν αρχές και αξίες, σε αντίθεση με τις νέες που δεν έχουν τέτοια πρότυπα, αλλά βασίζονται στη φαντασία. Την ενοχλούν οι υπερφυσικές δυνάμεις που προσδίδουν στους ήρωες και στις ηρωίδες, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και προκαλούν σύγχυση στα παιδιά. Εντυπωσιακό είναι το σημείο που τονίζει την προβολή της μητρότητας στις παλιές ταινίες και την απογοήτευσή της που εκλείπει από τις νέες, αναπαράγοντας ένα ισχυρό έμφυλο στερεότυπο που θέλει τα κορίτσια και τις γυναίκες να αναλαμβάνουν ως ύψιστο ρόλο αυτόν της μητρότητας.

Με πιο μετριοπαθές ύφος εκφράζεται η Μυρτώ, η οποία προβάλλει την ποιότητα της αγνότητας των παλαιών ταινιών, ως κάτι που εκλείπει από τις νέες ταινίες. Ρητά δηλώνει πως οι παλιές ταινίες της θυμίζουν τη δική της παιδικότητα και ενδεχομένως δεν μπορεί να συνδεθεί συναισθηματικά με τις νέες ταινίες, καθώς έχει απωλέσει το παιδικό στοιχείο της προσωπικότητάς της. Όμως, δεν απορρίπτει τις νέες ταινίες, τις χαρακτηρίζει ευχάριστες και αναγνωρίζει το χιούμορ με το οποίο είναι δομημένες. Αλλά η νοσταλγία της παιδικότητας την ωθεί να επιλέξει τις παλιές ταινίες όταν τίθεται το δίλημμα.

«Νομίζω ότι..... Η μάλλον καινούργιες οι πιο παλιές είχαν μία πλοκή και δεν περνούσαν μηνύματα πολλά. Ενώ οι καινούργιες περνάνε πολλά μηνύματα δεν περνάνε πάντα, καλά αλλά περνάνε μηνύματα» (Άγγελος)

«Εγώ στις ταινίες τις καινούργιες βλέπω ότι τα μηνύματα είναι λίγο πιο πονηρά δεν είναι τόσο αθώα όπως ήταν στις ταινίες τις παλιές παιδικές» (Χαρά)

Τα επόμενα δύο αποσπάσματα φωτίζουν νέες πτυχές στη σύγκριση των παλαιών με τις νέες ταινίες κινουμένων σχεδίων. Ο Άγγελος παραδέχεται πως οι παλιές ταινίες παρόλο που είχαν μια πλοκή δεν είχαν βάθος περιεχομένου και συνεπώς τα παιδιά δεν ενδυναμώνονταν όσο με τις καινούριες. Όμως και απέναντι στις καινούριες ταινίες στέκεται κριτικά, καθώς αναγνωρίζει πως η πλοκή τους δεν είναι πάντοτε χαρούμενη και ευχάριστη, αλλά σίγουρα περνούν μηνύματα στα παιδιά και τους καλλιεργούν αξίες της συγχρονικότητας στην οποία ζουν.

Αντίθετα, η Χαρά αντιλαμβάνεται μια πονηρή θέαση της πραγματικότητας στις νέες ταινίες και την προβληματίζει που δεν είναι όσο αθώες ήταν οι παλιές. Ενδεχομένως να έχει την παρούσα αντίληψη, καθώς όταν ήταν παιδί βίωνε και η ίδια τον κόσμο μέσα από ένα πρίσμα αγνότητας και αθωότητας, το οποίο με την ενηλικίωση και τα βιώματα άλλαξε και την οδηγεί να αντιλαμβάνεται πιο εύκολα τα ερεθίσματα πονηρά.

«Δεν μπορώ να πω ότι οι παλιές ήταν καλύτερες ή αυτές είναι χειρότερες ή το αντίθετο. Θεωρώ ότι κάθε ταινία είναι προσαρμοσμένη στα δεδομένα της εποχής. Άλλες αντιλήψεις υπήρχαν το 1970 οι 60 και άλλες αντιλήψεις υπάρχουν το 2020. Θεωρώ ότι οι ταινίες αυτές έχουν προσαρμοστεί στις ανάγκες και είναι καλές για τις αντίστοιχες εποχές που κυκλοφόρησαν και παρουσιάστηκαν. Δηλαδή εμείς μεγαλώνουμε διαφορετικά από ότι πριν από 25-30-35 χρόνια» (Έλενα)

«Οι καινούργιες ταινίες έχουν πιο ωραία χρώματα, είναι πιο ενθουσιώδεις, έχουν μουσική..... Αλλά και οι παλιές ταινίες ήταν όμορφες. Εγώ προσωπικά μπορώ να πω ότι μου αρέσουν όλες» (Κίμων)

Οι απόψεις της Έλενας και του Κίμωνα παρουσιάζουν μια διαφορετική οπτική επί του διλήμματος παλαιών και νέων ταινιών. Αντιλαμβάνονται τις ταινίες ανάλογα με την εποχή και τη συγχρονικότητά τους, επιχειρηματολογώντας για τα οφέλη τους σε κάθε εποχή. Η Έλενα αποφεύγει τη σύγκριση των παλιών με τις νέες ταινίες και αναλυτικά παρουσιάζει το επιχειρήμά της για την αντιστοίχιση των ταινιών με τα χαρακτηριστικά της εποχής στην οποία δημιουργήθηκαν. Βρίσκει πολύ θετικό το στοιχείο της προσαρμοστικότητας των ταινιών που απευθύνονται σε παιδιά και αναδεικνύει την ιδεολογική δύναμη που κατέχουν σε κάθε γενιά.

Εξίσου, με όμορφες περιγραφές τοποθετείται ο Κίμωνας τόσο για τις παλιές ταινίες όσο και για τις πρόσφατες. Περιγράφει τον ρομαντισμό των παλαιών ταινιών και την τεχνολογία που χρησιμοποιείται στη νέα γενιά κινουμένων σχεδίων ως όμορφα χρώματα και προσεγμένη μουσική επένδυση. Όπως η Έλενα και ο ίδιος δεν παίρνει θέση στο δίλημμα και δηλώνει πως απολαμβάνει εξίσου παλιές και νέες ταινίες κινουμένων σχεδίων.

«Θεωρώ ότι είναι καλύτερες οι καινούργιες, γιατί είναι πιο καλοφτιαγμένες έχουν ωραία γραφικά εικόνα, έχουν περισσότερο χιούμορ, μπλέκουν ηθοποιούς έχουν εφέ έχουν μουσική, χορογραφίες» (Νίκη)

«Υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις ταινίες τις παλιές και τις καινούργιες. Πρώτον από τεχνολογικής άποψης, πολύ καλύτερη απόδοση στα γραφικά τους. Τώρα όσον αφορά το σενάριο νομίζω ότι έχουνε ένα βασικό μοτίβο και κάνουν κάποιες παραλλαγές. Δεν μπορώ να πω ξεκάθαρα αν βγάλω το ρομαντικό στοιχείο από μέσα μου, μου αρέσουν οι καινούργιες. Αλλά επειδή είμαι ρομαντική αρκετά μου αρέσουν και αρκετές από τις παλιές. Μάλλον δεν θα πάρω θέση θεωρώ ότι όλες είναι εξίσου καλές» (Θάλεια)

Στα τελευταία αποσπάσματα παρατίθεται η άποψη της Νίκης που επιλέγει τις καινούριες ταινίες λόγω προσεγμένων γραφικών της εικόνας, του ήχου και της πλοκής. Απολαμβάνει την εμφάνιση ζωντανών ηθοποιών και τη νέα γενιά μεταγωγτισσεων. Δεν κάνει κάποια συγκριτική αναφορά στις παλιές ταινίες, αλλά άρρητα μέσω της περιγραφής των νέων παρουσιάζει τα στοιχεία που υστερούσαν οι παλιές ταινίες.

Τέλος, η Θάλεια σε μια εκτενή επιχειρηματολογία συγκρίνει τις παλιές με τις νέες ταινίες κινουμένων σχεδίων. Τονίζει την ποιότητα των γραφικών στις νέες ταινίες και τον σχεδιασμό των χαρακτήρων. Αναφορικά με το ζήτημα της θεματολογίας βρίσκει παρόμοια μοτίβα τόσο στις παλιές όσο και στις καινούριες ταινίες που ανακυκλώνονται και κάθε φορά προσεγγίζονται με ελαφρώς τροποποιημένα σενάρια. Ακόμη, για το γεγονός του ότι υπερασπίζεται την επιλογή και των κλασικών ταινιών, το αποδίδει στο ρομαντικό στοιχείο του χαρακτήρα της και ενδεχομένως τη νοσταλγία που τις δημιουργούν αυτές οι ταινίες. Ωστόσο, ρητά αποφεύγει να πάρει θέση στο δίλημμα και εκφράζεται θετικά και για τις δύο επιλογές.

Οι αντιλήψεις των γονέων και ο τρόπος που προσεγγίζουν τόσο τις παλιές όσο και τις νέες ταινίες κινουμένων σχεδίων μπορεί να επηρεάσει άμεσα την αντίληψη και των παιδιών τους. Αφενός, η προσκόλληση στο ιδεώδες των παλιών ρομαντικών, αγνών και αθώων ταινιών δυσκολεύει τα παιδιά να αντιληφθούν την απόσταση νοήματος και οπτικών ερεθισμάτων που έχουν από αυτές και παράλληλα να τους δημιουργήσει αισθήματα ματαιώσης και απόστασης από τους γονείς τους, οι οποίοι δεν μπορούν να αντιληφθούν όλα όσα τα ίδια βρίσκουν διασκεδαστικά στις νέες

ταινίες. Και αφετέρου, οι αντιλήψεις των γονέων που με ενδιαφέρον και δεκτικότητα παρακολουθούν τις νέες ταινίες και βρίσκουν όλους τους λόγους για τους οποίους ενθουσιάζονται τα παιδιά τους, δημιουργούν στα παιδιά συναισθήματα χαράς, την ποιότητα του μοιράσματος της εμπειρίας και μια γέφυρα επικοινωνίας με τους νέους κώδικες που αναπαράγονται στις νέες γενιάς ταινίες κινουμένων σχεδίων. Σε κάθε περίπτωση, όποια και να είναι η αντίληψη των γονέων για τις νέες ταινίες είναι σημαντικό να την επικοινωνούν με προσοχή και να συναισθάνονται τις ανάγκες και τα συναισθήματα των παιδιών τους.

5.2.2 Περιεχόμενο ταινιών και επιρροή συμπεριφορά στη συμπεριφορά

Η επίδραση που έχουν οι ταινίες κινουμένων σχεδίων στη συμπεριφορά, στα συναισθήματα και στα χαρακτηριστικά που αναπτύσσουν τα παιδιά είναι πολλαπλώς τεκμηριωμένη από τη βιβλιογραφία και τις έρευνες στο πεδίο. Η πλειονότητα των γονέων απάντησε θετικά σε αυτή την κατηγορία, όμως υπάρχουν αρκετές διαφοροποιήσεις αναφορικά με τα κύρια στοιχεία των επιδράσεων που εντοπίζουν στα παιδιά τους.

«Σίγουρα επηρεάζεται η συμπεριφορά του. Θυμάμαι παλιά έβλεπε ένα παιδικό το οποίο είχε βία μέσα. Μόλις τελείωνε το παιδικό φώναζε, ήταν επιθετικός απέναντί μου, σήκωνε χέρι χωρίς λόγο. Ότι έβλεπε λοιπόν στην ταινία το έκανε. Είχε πολλά νεύρα» (Δανάη)

«Εκείνο που μου κάνει εντύπωση είναι ότι τις λέξεις δεν τις λέει άστοχα. Τις λέει εκεί που πρέπει. Είναι σαν να ακούει κάτι και σκέφτεται πότε πρέπει και πότε μπορεί να τη χρησιμοποιήσει αυτή την λέξη . Τον έχω ρωτήσει κάποιες φορές: «Μα πού τη βρήκες αυτή τη λέξη;» εμείς δεν τη χρησιμοποιούμε. Και τότε αυτός μου λέει ότι το άκουσα εκεί στην τάδε ταινία, στο τάδε κινούμενο σχέδιο» (Ελενα)

«Εννοείται ότι τα παιδιά επηρεάζονται από τις ταινίες που βλέπουν για αυτό και παραπάνω είπαμε ότι πρέπει να γίνεται σωστή επιλογή των ταινιών. Τα παιδιά μιμούνται τις κινήσεις του ήρωα το λεξιλόγιο τις συμπεριφορές τις στάσεις του» (Ιωάννα)

«Επηρεάζεται σίγουρα από την ταινία πολλές φορές στο λεξιλόγιό της. Χρησιμοποιεί Κάτι χαζό λέξεις που έχει ακούσει στην ταινία και μάλιστα Τι ρωτάω από όλη την ταινία αυτό ήταν που σου έμεινε; επίσης παίρνει όλους τους ρόλους τις πριγκίπισσες είναι Barbie» (Αθηνά)

Η πρώτη ομάδα γονέων εντοπίζει τις επιρροές των παιδικών ταινιών στην εκδήλωση αρνητικών συμπεριφορών και στη χρήση λεξιλογίου που εμφανίζεται στις ταινίες που παρακολουθούν. Η Δανάη χαρακτηριστικά αναφέρει πως ο γιος της όταν παρακολουθούσε ένα συγκεκριμένο κινούμενο σχέδιο, έπειτα εκδήλωνε μια έντονη συμπεριφορά με νευρικότητα, επιθετικότητα και χειρονομίες. Όταν η Δανάη παρατήρησε την αλλαγή στη συμπεριφορά του, τον απέτρεψε να το παρακολουθεί.

Αναφορικά με την επίδραση στο λεξιλόγιο των παιδιών τους τοποθετούνται η Έλενα, η Ιωάννα και η Αθηνά μέσω αναλυτικών παραδειγμάτων. Πιο αναλυτικά, η Έλενα αναφέρει πως ο γιος της χρησιμοποιεί φράσεις και λέξεις που δεν τις χρησιμοποιούν στην οικογένειά τους και, μάλιστα, αναγνωρίζει την κατάλληλη συγκυρία για να τις χρησιμοποιήσει. Σε συζητήσεις που έκανε μαζί του για το πώς ανακάλυψε αυτές τις λέξεις, ο γιος της απάντησε πως τις χρησιμοποιούν στο κινούμενο σχέδιο που παρακολουθεί.

Το ίδιο αναφέρει και η Αθηνά πως παρατηρεί στην κόρη της, η οποία μιμείται το λεξιλόγιο και τον τρόπο εκφοράς της Barbie. Μετά το τέλος των ταινιών η κόρη της παίζει το παιχνίδι των ρόλων και επιλέγει να αναπαραστήσει τα όσα είδε στο κινούμενο σχέδιο. Ως σύνοψη των απόψεων αυτών, λειτουργεί η απάντηση της Ιωάννας που αναφέρει ότι τα παιδιά ειδικότερα στην ηλικία των νηπίων μιμούνται τους ήρωες και τις ηρωίδες των κινούμενων σχεδίων που παρακολουθούν. Σύμφωνα με την αναπτυξιακή ψυχολογία, το στάδιο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκονται τα παιδιά ως κύριο χαρακτηριστικό έχει την ανάπτυξη της αυτοεικόνας τους. Επομένως, μέσω της μίμησης χαρακτηριστικών των ηρώων και των ηρωίδων ανακαλύπτουν τον εαυτό τους, την εικόνα τους και τα χαρακτηριστικά τους.

«Πολλές φορές έχουμε αναλύσει και έχουμε συζητήσει περιεχόμενο ταινία και κατά τη διάρκεια της ταινίας ocean, όση ώρα τη βλέπουμε και μετά το τέλος της. Και κάποιες φορές την έχουμε ξανασυζητήσει μία ή δύο μέρες αργότερα και καμιά φορά παρατηρώ ότι ενώ παίζει στη γειτονιά ή παίζει

με τα αδέρφια του και βιώνει κάποιο γεγονός που έχει δει στην ταινία αμέσως το αναπαράγει ή το συζητάει» (Άγγελος)

«Εγώ βλέπω ότι όταν του αρέσει μία ταινία μετά κάνει ότι κάνει αυτός εκεί στην ταινία. Τώρα βλέπει μία δεν ξέρω πως τη λένε και με πόλεμο και όπλα και λέει και κάνει ότι αυτός ο ηθοποιός στην ταινία και μας έχει σπάσει τα νεύρα» (Πέτρος)

«Εμένα συνήθως επηρεάζεται όταν βλέπει κάποιες ταινίες, οι οποίες έχουν τρομακτικά πράγματα μέσα. Μετά τη βλέπεις φοβάται δεν μπορεί να κοιμηθεί μόνη της έρχεται σε μένα. Όπως όταν επίσης βλέπει ταινίες με πριγκίπισσες τις μιμείται πώς κινούνται πώς χορεύουν» (Χαρά)

Η επόμενη ομάδα απαντήσεων των γονέων είναι διαφορετικές μεταξύ τους και εστιάζουν σε διαφορετικά θέματα επιρροής, ωστόσο όλοι τους εκδηλώνουν έναν δισταγμό και μια αμηχανία στη διαχείριση αυτών των συμπεριφορών. Ο Άγγελος αναγνωρίζει τη μεγάλη επιρροή των ταινιών στον γιο του, ωστόσο επιλέγει να το διαχειριστεί μέσω της συζήτησης μαζί του. Κάθε φορά που παρατηρεί ότι ο γιος του εκφράζεται ως ο ήρωας της ταινίας που αγαπάει, στη συνέχεια το συζητάνε. Μέσω αυτής της πρακτικής προσπαθεί με διακριτικό τρόπο να θέσει τα όρια του παιδιού και τα όρια του ήρωα, προκειμένου να καλλιεργήσει το παιδί τη δική του αυτοεικόνα.

Ο Πέτρος αντίθετα απαντάει με μια σύγχυση και έναν εκνευρισμό στη φωνή του αναφορικά με τις επιρροές των ταινιών στον γιο του και τα στοιχεία των ηρώων που υιοθετεί. Δεν γνωρίζει τον τίτλο των ταινιών που παρακολουθεί ο γιος του, αλλά αναφέρει πως ταυτίζεται και παίζει «πόλεμο» προκειμένου να αναπαραστήσει τους ήρωες του. Ωστόσο, δεν εκδηλώνει κάποιους τρόπους διαχείρισης της κατάστασης, αλλά τονίζει ότι είναι εξαντλημένος και ότι τους εκνευρίζει πολύ με τις μιμήσεις του. Ο Πέτρος εκδηλώνει τις απόψεις των γονέων που δεν έχουν υπομονή να διαχειριστούν το στάδιο μίμησης που βιώνουν τα παιδιά τους και παράλληλα μια υπόρρητη αμηχανία που δεν γνωρίζουν πώς να το διαχειριστούν.

Στη συνέχεια, η Χαρά εκδηλώνει την αμηχανία της θέτοντας δυο ζητήματα. Αφενός, το ζήτημα του φόβου που δημιουργείται στα παιδιά και δεν μπορούν να κοιμηθούν το βράδυ, και αφετέρου, συντάσσεται με τους υπόλοιπους γονείς ως προς τη μίμηση των συμπεριφορών και των χαρακτηριστικών των πριγκιπισσών. Η

καλλιέργεια του φόβου στα παιδιά μέσω των ταινιών που παρακολουθούν είναι συχνό φαινόμενο και χρήζει προσεκτικής και ειδικής διαχείρισης από τους γονείς, προκειμένου να μην αναπτυχθούν φοβίες και συμπλέγματα που θα ακολουθούν τα παιδιά καθόλη τη διάρκεια της ζωής τους.

«Ναι ξεκάθαρα επηρεάζεται. Στο πώς Θα περπατήσει, τι θα φορέσει. Θέλει να φτιάχνω τα μαλλιά της κοτσίδα σαν τη Ραπουνζέλ. Ειδικά όταν βλέπει μία ταινία αμέσως μετά βλέπεις διαφορά ακόμα και στον τρόπο που μιλάει» (Νατάσα)

«Και βέβαια επηρεάζουν τις περισσότερες φορές. Θέλει να χορέψει όπως χορεύουν οι πριγκίπισσες, να φοράει τα ρούχα που φοράνε οι πριγκίπισσες να φτιάξει τα μαλλιά της όπως τα χουνε πριγκίπισσες» (Κίμων)

Η τελευταία ομάδα απαντήσεων των γονέων είναι εστιασμένη στην επιρροή που ασκούν οι πριγκίπισσες της Disney στα κορίτσια. Στην ηλικία των νηπίων η ταύτιση των κοριτσιών με πριγκίπισσες είναι ένα ιδεώδες που αναπαράγεται για αρκετές δεκαετίες και δομεί ένα παραμυθένιο κόσμο στον ψυχισμό τους. Χωρίς τη διαρκή συζήτηση και ανάλυση με τους γονείς, τα κορίτσια είναι πιθανόν να πλάσουν ιδανικά και έμφυλους ρόλους που θα επιτελούν καθόλη τη διάρκεια της ζωής τους.

Η Νατάσα και ο Κίμωνας αναφέρουν πως οι κόρες τους δεν χρησιμοποιούν μόνο λεξιλόγιο και τα τραγούδια από τις ταινίες της Disney, αλλά επιθυμούν να ντύνονται και να χτενίζονται σαν αυτές, με σκοπό να γίνουν αυτές. Το συγκεκριμένο είναι ένα ισχυρό έμφυλο πρότυπο, το οποίο εκμεταλλεύεται πλήρως η βιομηχανία των παιχνιδιών.

5.2.3 Οι γονείς μετά το τέλος των ταινιών συζητούν με τα παιδιά τους το περιεχόμενο

Το ζήτημα, που κάποιοι γονείς έθιξαν ήδη από τις απαντήσεις τους στην προηγούμενη κατηγορία, είναι το κατά πόσο συζητούν με τα παιδιά τους για το περιεχόμενο των ταινιών εν γένει μετά την παρακολούθησή τους. Σε αυτή την κατηγορία οι γονείς παρουσιάζουν μια πόλωση και χωρίζονται σε αυτούς που συζητούν πάντοτε με τα παιδιά τους και σε αυτούς που το αποφεύγουν.

«Δεν μου έρχεται τώρα κάποια ταινία στο μυαλό. Επειδή περνάει πολύ χρόνο με τη μητέρα της μιλάει με τη μητέρα της ξέρω ότι τα συζητάει με τη μητέρα της με μένα προσωπικά δεν έχει καθίσει να σχολιάσει μία ταινία» (Ανδρέας)

«Όχι, γιατί δεν θέλει να συζητάμε μετά. Όπως και στα παραμύθια όταν διαβάζουμε ένα παραμύθι δεν θέλει μετά να το συζητάμε και να το σχολιάζουμε καθόλου έτσι και με τις ταινίες. Κάθε φορά που πάω κάτι να του πω αυτός με αποθαρρύνει. Έχω προσπαθήσει να τον πλησιάσω να του πω γιατί έγινε αυτό, γιατί ο ήρωας έκανε αυτό και αυτός με διώχνει δεν θέλει» (Δανάη)

«Έχουμε συζητήσει περιεχόμενο ταινίας όπως και τώρα υπάρχουν κάποια κινούμενα σχέδια που βλέπεις στην τηλεόραση που εγώ δεν τα βλέπω. Αυτός τη γνωρίζει την υπόθεση και αρκετές φορές τον έχω ρωτήσει και έχει καθίσει και μου έχει εξηγήσει τι γίνεται και συζητάμε και σχολιάζουμε τις συμπεριφορές των ηρώων όπως και το τέλος. Δεν γίνεται βέβαια αυτό πάντα» (Ελενα)

Στην πρώτη ομάδα απαντήσεων των γονέων φαίνεται να μη συζητούν με τα παιδιά τους για το περιεχόμενο των ταινιών και κατ' επέκταση για τις επιρροές που έχουν οι ταινίες αυτές στη συμπεριφορά τους. Ο Ανδρέας παραδέχεται πως δεν συζητά με τη κόρη του για τις ταινίες που παρακολουθεί, καθώς είναι πιο κοντά με τη μητέρα της. Ιδεολογικά αναπαράγει έντονα το έμφυλο στερεότυπο κατά το οποίο η κόρη είναι πιο κοντά με τη μητέρα της και το αγόρι με τον πατέρα του. Η απάντηση του Ανδρέα εκδηλώνει μια έντονη αμηχανία και ενδεχομένως μια πιο τυπική σχέση.

Η Δανάη φωτίζει μια άλλη πτυχή του ζητήματος και το βίωμα της δηλώνει μια απογοήτευση, καθώς όποτε προσπαθεί να προσεγγίσει τον γιο της και να συζητήσουν για τις ταινίες που παρακολουθεί αυτός τη διώχνει. Ωστόσο, η στάση του παιδιού είναι πολυπαραγοντική, καθώς είναι πιθανόν να εκδηλώνει αυτή την άρνηση λόγω κάποιου περιστατικού στο παρελθόν που ένιωσε ματαιώση, ντροπή ή αμηχανία. Σε αυτή την περίπτωση η Δανάη δεν έχει αντιληφθεί από πού πηγάζει η συμπεριφορά του γιου της και χρειάζεται να αναλύσει εκ θεμελίων τη σχέση τους, προκειμένου να βρει τρόπους να τον προσεγγίσει ξανά.

Η στάση της Έλενας είναι μετριοπαθής, καθώς αναφέρει πως ορισμένες φορές συζητούν και ρωτάει τον γιο της για όσα παρακολουθεί. Ωστόσο, ξεκαθαρίζει πως δεν παρακολουθεί συχνά μαζί του τα προγράμματα, οπότε δεν μπορεί να έχει πλήρη αντίληψη για τα όσα της περιγράφει και τα όσα δεν σχολιάζει. Και αυτή η στάση της Έλενας δηλώνει μια γονική σχέση με αμηχανία, που δεν επικοινωνούν πλήρως τα βιώματα τους και ήδη από μικρή ηλικία διαχωρίζουν την προσωπική διασκέδαση των παιδιών τους.

«Σχεδόν πάντα συζητάμε το περιεχόμενο των ταινιών και το τέλος για αυτό και θεωρώ ότι πρέπει ταινίες να έχουν εκπαιδευτικό χαρακτήρα και γενικά να περνάνε κάποια νοήματα στα παιδιά» (Ζωή)

«Έχουμε συζητήσει και περιεχόμενο και τέλος ταινίας. Θυμάμαι χαρακτηριστικά την ταινία του Νέμο που συζητήσαμε που έφυγε από τον πατέρα του και επισήμανα ότι δεν πρέπει να φεύγουμε μακριά από τους γονείς μας. Ή σχολιάζουμε συμπεριφορές όπως γιατί το παιδάκι αυτό φέρθηκε έτσι; Πρέπει να είμαστε καλά παιδιά, να ακούμε τους γονείς μας να μιλάμε ευγενικά στους μεγαλύτερους» (Μυρτώ)

«Ναι έχουμε συζητήσει. Θυμάμαι την ταινία της Frozen. Συζητήσαμε για την αδελφική αγάπη παρόλο που η μικρή είναι μοναχοπαίδι, την Ραπουνζέλ θυμάμαι.... Σχολιάσαμε τη συμπεριφορά της μάγισσας που την είχε κρυμμένη στον Πύργο. Εντάξει Και μόνη της υπάρχουν φορές που ρωτάει πράγματα. Γιατί μαμά έγινε αυτό; γιατί έγινε εκείνο; Ναι τα συζητάμε» (Χαρά)

«Βέβαια συζητάμε πάντα μία ταινία και μάλιστα μερικές φορές έχουμε κάνει και δική μας αρχή, δικός μας τέλος. Η μικρή λέει τη γνώμη της για το πως ήθελε να είναι το τέλος της ταινίας. Δεν είναι ο στόχος μου να συζητήσω την ταινία. Αλλά καθόλη τη διάρκεια που παρακολουθούμε η μικρή κάνει διάφορες ερωτήσεις, όπως που πήγαν; γιατί συνέβη αυτό; τι θα κάνει τώρα εκείνος;» (Νατάσα)

Στα επόμενα αποσπάσματα οι μαμάδες αναφέρουν πως πάντοτε αφιερώνουν χρόνο στο να συζητούν με τα παιδιά τους για τις ταινίες που παρακολουθούν. Μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις δρύνουν την ευκαιρία και ξεκινούν συζητήσεις για τη

συμπεριφορά των ανθρώπων και στάσεις ζωής. Η Μυρτώ αναφέρει πως με αφορμή την ταινία του Νέμο συζητήσαν για την προσοχή στον δρόμο, τη μη απομάκρυνση από τους γονείς και την ευγένεια στη συμπεριφορά προς τους μεγαλύτερους.

Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και το παράδειγμα της Χαράς που με αφορμή την ταινία της Ραπουνζέλ συζητήσαν για τη μάγισσα και τη συμπεριφορά της και ποια αντιστοιχία υπάρχει στη σύγχρονη κοινωνία. Η κόρη συνηθισμένη να συζητάνε κάθε φορά που της δημιουργείται μια απορία πηγαίνει στη μητέρα της και τη ρωτάει. Μια αντίστοιχη αναφορά κάνει η Ζωή που ως κριτήριο των ταινιών προβάλλει τον εκπαιδευτικό τους χαρακτήρα και την αφορμή για συζήτηση με το παιδί.

Τέλος, η Νατάσα το προχωράει κάθε φορά ένα βήμα περισσότερο με την κόρη της, καθώς παίρνουν την ιστορία και την αναμορφώνουν με δικό τους τέλος, διαφορετικές επιλογές των πρωταγωνιστών και αιτιολόγηση για τις πράξεις τους. Η κόρη της εκφράζει τις απορίες της κατά τη διάρκεια προβολής των ταινιών και με αυτόν τον τρόπο οξύνει την παρατηρητικότητά της και βαθαίνει σταδιακά τις αναλύσεις της. Οι γονείς που αφιερώνουν ποιοτικό χρόνο στην ανάλυση των κινουμένων σχεδίων και των ταινιών που παρακολουθούν τα παιδιά τους καλλιεργούν ποιότητες όπως η κριτική σκέψη, η παρατηρητικότητα και η κοινωνική συνείδηση στα παιδιά.

«Έχουμε συζητήσει και κατά τη διάρκεια ταινίας και στο τέλος της. Ας πούμε στην ταινία Maleficent. Η ταινία αυτή είναι η ωραία κοιμωμένη σε καινούργια βερσιόν. Ας πούμε σε αυτή την ιστορία η κοπέλα ξυπνάει από το φιλί της γυναίκας που την αγαπάει και όχι από τον πρίγκιπα. Συζητήσαμε Δηλαδή για την αγάπη που μπορεί να νιώθει η μάνα, ας πούμε» (Νίκη)

«Ίσως και λόγω του επαγγέλματός μου κάθε φορά που βλέπουμε μία ταινία τη συζητάμε και στη διάρκεια της ταινίας αλλά και στο τέλος της. Τώρα για παράδειγμα θυμάμαι την ταινία Μπάτε σκύλοι αλέστε, την οποία δεν είμαι σίγουρη ότι είναι της Disney αλλά μάλλον, την αναλύσαμε πάρα πολύ και βγάλαμε πολλά συμπεράσματα και σχολιάσαμε πάρα πολλά θέματα. Μόνος του βέβαια δεν υπήρχε περίπτωση να αντιληφθεί κάποια μηνύματα» (Θάλεια)

«Συζητάμε τις ταινίες μεταξύ μας. Χαρακτηριστικά θυμάμαι την ταινία στο βασιλιά των λιονταριών που Συζητήσαμε για τον πατέρα και τον γιο, για τον τρόπο που φέρθηκε ο θείος στον πατέρα» (Κίμων)

Σε παρόμοιο πλαίσιο αναλύσεων κινούνται και οι γονείς των τελευταίων αποσπασμάτων, εστιάζοντας, ωστόσο, στη θεματολογία των ταινιών και των κινουμένων σχεδίων. Η Νίκη χαρακτηριστικά παραθέτει το παράδειγμα ανάλυσης που έκαναν με την κόρη της για τη σύγχρονη ιστορία της Ωραίας Κοιμωμένης μέσω της ταινία για τη Maleficent, στην οποία η κοπέλα δεν περιμένει να τη φιλήσει ο πρίγκιπας για να ξυπνήσει, αλλά η μητέρα της. Με αυτόν τον τρόπο αλλάζουν τα έμφυλα στερεότυπα και διαπραγματεύονται θεματικά άλλες αξίες, όπως αυτή της οικογένειας.

Ένα αντίστοιχο παράδειγμα παραθέτει η Θάλεια, η οποία παρακολούθησε μαζί με τον γιο της την ταινία «Μπάτε Σκύλοι» και βρήκαν αφορμή να συζητήσουν πολλά κοινωνικά θέματα που προκύπτουν. Ωστόσο, το γεγονός ότι είναι Νηπιαγωγός και ο λόγος της έχει μια αυτόματη αναλυτικότητα και επεξήγηση στα μικρά παιδιά, πιθανόν να συνηγορεί στη στάση που τηρεί και στη διάθεσή της να αναλύει ταινίες με το παιδί. Ενδεχομένως, η Θάλεια, λόγω σπουδών, να διαθέτει και περισσότερα εργαλεία και γνώσεις για να προσεγγίσει το παιδί από ότι οι υπόλοιποι γονείς που δεν είναι εκπαιδευτικοί και δη μικρών ηλικιών.

Επιπρόσθετα, ο Κίμωνας αναφέρει και πάλι τον βασιλιά των λιονταριών και πως με αφορμή αυτή την ταινία συζητάει με τον γιο του για την πατρική αγάπη, τη σχέση των δυο αδερφών και τους τρόπους διακυβέρνησης ενός βασιλείου. Είναι μια ταινία κινουμένων σχεδίων με άμεση αναλογία του ζωικού βασιλείου με την ανθρώπινη κοινωνία και κατ' επέκταση μια μοναδική αφορμή για να ξεκινήσουν συζητήσεις επί των θεμάτων αυτών. Συμπερασματικά, οι γονείς που επιλέγουν να παρακολουθούν και να συζητούν με τα παιδιά τους τις ταινίες και τα κινούμενα σχέδια που επιλέγουν, δομούν ισχυρούς οικογενειακούς δεσμούς και γνωρίζουν ολοένα και περισσότερο τα παιδιά τους, τις ανάγκες τους και τον τρόπο θέασης που έχουν για τον κόσμο.

5.2.4 Κριτήρια απόρριψης ορισμένων ταινιών από τους γονείς

Στην επόμενη κατηγορία οι γονείς ερωτήθηκαν για τον βαθμό παρεμβατικότητας και ελέγχου που ασκούν στα παιδιά τους αναφορικά με τις ταινίες και τα προγράμματα που παρακολουθούν. Και σε αυτό το ερώτημα οι απόψεις των γονιών διαφοροποιήθηκαν.

«Δεν το έχω απαγορεύσει συγκεκριμένα να δει ταινία της Disney όμως έχει τύχει να του απαγορέψω να δει κάτι που ήθελε... Ο λόγος που του απαγόρευσε είναι αυτό που είπα και παραπάνω, ότι είχε όπλα, πόλεμο. Δεν θέλω να βλέπει κάτι που έχει βία» (Δανάη)

«Είναι αυτό που σας είπα παραπάνω ότι απαγόρευσα την ταινία γιατί δεν υπήρχε λόγος να τη δει. Χαρακτηριστικά θυμάμαι την ταινία Coco, η οποία μιλάει για νεκρούς για σκελετούς. Ειδικά σε αυτή την ταινία δεν βρίσκω λόγο να τη δει το παιδί. Κάτι τέτοιες απορρίπτω» (Ζωή)

«Απαγορεύω ταινίες οι οποίες αναπαράγουν βία. Στα συνδρομητικό κανάλι που έχουμε Υπάρχουν πολλά κινούμενα σχέδια που είναι πολύ στη μόδα Nickelodeon, Catman, Ninja Lego που όμως έχουν πάρα πολλές σκηνές βίας. Και δυστυχώς αρέσουν στα παιδιά αυτής της μορφής οι ταινίες» (Άγγελος)

«Συνήθως επιλέγει αυτός τι θα δει, εάν όμως εγώ αντιληφθώ ότι κάτι δεν είναι για την ηλικία του τον αποτρέπω και δεν το παρακολουθεί ξανά» (Θάλεια)

Στην πρώτη ομάδα απαντήσεων οι γονείς ακούν έλεγχο στις ταινίες και τα προγράμματα που παρακολουθούν τα παιδιά τους κυρίως λόγω θεματολογίας. Η Δανάη αναφέρει πως δεν έχει τύχει να απαγορεύσει στον γιο της ταινία της Disney, αλλά έχει τύχει να του απαγορεύσει άλλου είδους ταινίες που αναπαράγουν τη βία και καλλιεργούν την επιθετικότητα. Η Ζωή, ωστόσο, αναφέρει ένα παράδειγμα κατά το οποίο απαγόρευσε στο παιδί να τη δει, είναι μια ταινία της Disney, η οποία διαδραματίζεται στο Μεξικό και παρουσιάζει την παράδοση για τη νύχτα των νεκρών. Για τη Ζωή η παρούσα ταινία πραγματεύεται μια θεματολογία στενάχωρη και παρουσιάζει τον θάνατο ως πολιτισμικό στοιχείο, οπότε την απορρίπτει ως ακατάλληλη για το παιδί.

Παρόμοια στάση παρουσιάζει και ο Άγγελος, ο οποίος αναφέρει κάποια προγράμματα που προβάλλονται στο Nickelodeon και έχουν πολλές σκηνές βίας. Αντιλαμβάνεται με απογοήτευση ότι προγράμματα με παρόμοια θεματολογία είναι ελκυστικά για τα παιδιά και υπόρρητα σκιαγραφεί τη δυσκολία της απαγόρευσης, όταν αυτή χρειάζεται. Όπως προκύπτει το κύριο κριτήριο κατά το οποίο απορρίπτουν οι γονείς τη θέαση προγραμμάτων και ταινιών είναι η υπερέκθεσή τους σε εικόνες βίας. Τέλος, η Θάλεια με ευσύνοπτο τρόπο παρουσιάζει τη δική της άποψη σύμφωνα με την οποία δεν απαγορεύει στον γιο της να επιλέξει ταινίες και προγράμματα, αλλά στις περιπτώσεις που αντιλαμβάνεται ότι το περιεχόμενο δεν είναι κατάλληλο για το παιδί τον αποτρέπει να τις δει, χωρίς αυστηρή απαγόρευση.

«Δεν έχω απαγορεύσει ποτέ να δει ταινία. Θεωρώ ότι είναι πολύ προσεγμένες οι ταινίες της Disney» (Κίμων)

*«Ε! άμα της αρέσει η ταινία θα καθίσει να τη δει. Εντάξει όλες αυτές που βλέπει τις ταινίες που έχουν διάφορες πριγκίπισσες και με κάτι ζωάκια.....
Ε! αφού της αρέσουν ας τα δει» (Νίκος)*

«Ε αυτός βλέπει διαφορά Μίκυ Μάους και κάτι βίντεο στο κινητό από παιχνίδια με πόλεμο. Ας το δει αφού του αρέσουνε. Εγώ μόνο μπορεί να τον μαλώσω άμα βλέπει κάτι που είναι πολύ αργά και πρέπει να πέσει για ύπνο γιατί το πρωί δεν ξυπνάει και τη σκάει η μάνα του» (Πέτρος)

Στη δεύτερη ομάδα γονιών είναι συγκεντρωμένες οι απόψεις πατεράδων, οι οποίοι δεν ασκούν έλεγχο στα προγράμματα που παρακολουθούν τα παιδιά τους. Ο Κίμωνας με μεγάλη εμπιστοσύνη στη δουλειά του στούντιο της Disney δηλώνει με χαρά πως δεν έχει απαγορεύσει ή απορρίψει ποτέ κάποια ταινία ή πρόγραμμα που επιλέγει το παιδί του.

Ο Νίκος τάσσεται υπέρ της ίδιας άποψης για τα προγράμματα που παρακολουθεί η κόρη του, ενώ είναι φανερό από τον λόγο του πως δεν γνωρίζει ακριβώς ποια είναι αυτά τα προγράμματα. Επομένως, στην αφήγησή του κατατάσσει τις πριγκίπισσες και τα ζωάκια ως κάτι το άκακο που δεν μπορεί να βλάψει το παιδί του, αγνοώντας ενδεχομένως τα στερεότυπα που αναπαράγονται και τη δύναμη που φέρουν τα προγράμματα που είναι σχεδιασμένα για παιδιά.

Από την άλλη, ο Πέτρος αναφέρει πως δεν απαγορεύει στον γιο του να παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα και ας είναι ορισμένα από αυτά γεμάτα με ερεθίσματα βίας και πολέμου. Δηλαδή δεν τον ενοχλεί η υπερέκθεση του παιδιού σε αυτά τα ερεθίσματα, αλλά παρεμβαίνει όταν ξεπερνάει το χρονικό όριο του ύπνου και ζορίζει τη μητέρα τους. Άρα ο έλεγχος δεν ασκείται αναφορικά με το περιεχόμενο και τη θεματολογία των προγραμμάτων που παρακολουθεί, αλλά στη συμπεριφορά ως προς τη μητέρα του και την υπακοή στην ώρα του βραδινού ύπνου.

«Δεν υπάρχει κάτι που να διαφωνώ. Είναι παιδικές ταινίες, όπως είπα και παραπάνω, προσαρμοσμένες στην εποχή, αρέσουν στα παιδιά. Εντάξει μπορεί μερικά πράγματα σε μας να φαίνονται παράξενα και να λέμε ότι γιατί μία ταινία έχει βάλει αυτό το στοιχείο μέσα αλλά όπως είπα και πριν τα παιδιά πια είναι διαφορετικά από τα παιδιά του 70 και του 60 και του 80 και του 90. Είναι άλλη γενιά» (Ανδρέας)

«Εντάξει το πρώτο στοιχείο που διαφωνώ είναι ότι έχει σκοτώσει όλες τις μαμάδες. Δεν υπάρχει μαμά πουθενά. Δεν υπάρχει δηλαδή πουθενά φυσιολογική οικογένεια. Η μία είναι κακομοίρα, η άλλη είναι κατατρεγμένη, η άλλη γεννήθηκε και πέθανε... Μία φυσιολογική οικογένεια να γεννηθεί με μάνα με πατέρα τους οποίους θα τους κρατήσει μέχρι το τέλος δεν έχω δει» (Νατάσα)

Στα επόμενα δύο αποσπάσματα οι γονείς δεν αναφέρονται ρητά σε απαγόρευση ή μη θέασης συγκεκριμένων ταινιών και προγραμμάτων, αλλά επαναφέρουν στη συζήτηση τη θεματολογία των ταινιών αυτών. Ο Ανδρέας με πλήρη σιγουριά επιχειρηματολογεί υπέρ της κατανόησης της συγχρονικότητας της κάθε εποχής και των αντίστοιχων θεμάτων που πραγματεύονται οι ταινίες. Δεν θεωρεί δίκαιο να κρίνουμε μια σημερινή ταινία με τα στερεότυπα και τις αξίες προηγούμενων εποχών και αντίστοιχα να μην θέτουμε ως ιδανικά τα «μηνύματα» που φέρουν οι κλασικές ταινίες της Disney. Όπως τα σύγχρονα παιδιά βιώνουν μια διαφορετική πραγματικότητα και έχουν αναπτύξει δικά τους ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, έτσι και οι σύγχρονες ταινίες συμβαδίζουν με τις ανάγκες της εποχής.

Η απάντηση της Νατάσας είναι έντονη, καθώς διαφωνεί με τη θεματολογία που επιλέγει η Disney και κυρίως με το γεγονός ότι θέτει τους ήρωες και τις ηρωίδες ως ορφανούς από τον ένα από τους δύο γονείς. Παρόλο που η αντίδρασή της είναι

έντονη, αποκαλύπτει ένα κλασικό μοτίβο των κλασικών ταινιών της Disney που επιλέγει να εξελίξει την ιστορία με σημείο εκκίνησης τον θάνατο κάποιου γονιού και πιο συχνά της μητέρας. Είναι ένα μοτίβο, το οποίο δεν σταμάτησε να αξιοποιεί ακόμη και στις πιο σύγχρονες ταινίες και πρωτίστως σε όσες έχουν πρωταγωνίστριες πριγκίπισσες.

«Δεν έχω δει κάτι το οποίο να σταθεί η αιτία να απαγορεύσω στο παιδί να δει μία ταινία. Αν θέλει ας πούμε να δει μία ταινία θα τον αφήσω. Βέβαια Εγώ προσωπικά διαφωνώ με τις ταινίες με τους πρίγκιπες και τις πριγκίπισσες. Δεν ξέρω γιατί αλλά δεν μου αρέσουν ιδιαίτερα. Βέβαια αυτό δεν σημαίνει ότι δεν θα αφήσω στο μικρό να δει μία τέτοια ταινία εννοείται. Μετά σε κάποιες ταινίες ,κυρίως στις καινούργιες υπάρχει βία μέσα. Σε αυτό διαφωνώ, δεν θα το επιλέξω» (Νίκη)

Η απάντηση της Νίκης ανοίγει τη συζήτηση για τα έμφυλα στερεότυπα των ταινιών της Disney. Αναφέρει πως δεν απορρίπτει κάποιες ταινίες στον γιο της, αλλά η ίδια δεν συμφωνεί με τα στερεότυπα των πριγκιπισσών και των πριγκίπων που αναπαράγονται σε αυτές. Ωστόσο, ακόμη και αυτές τις ταινίες δεν θα αποτρέψει στον γιο της να τις παρακολουθήσει, αλλά θα συζητήσει μαζί του τους ρόλους των δύο φύλων.

Από τις απαντήσεις των συνεντευξέων προκύπτουν οι σύγχρονες στάσεις των γονιών απέναντι στη θεματολογία και τα στερεότυπα των ταινιών που παρακολουθούν τα παιδιά τους. Ορισμένοι αναλαμβάνουν έναν ρόλο πιο παρεμβατικό και κυρίως οι μαμάδες, ενώ άλλοι αφήνουν τα παιδιά τους να παρακολουθούν ό,τι επιθυμούν. Μια ενδιαμέση στάση είναι αυτή των γονέων που επιτρέπουν στα παιδιά τους να επιλέξουν τα προγράμματα που επιθυμούν, αλλά τα αποτρέπουν όταν κρίνουν ότι χρειάζεται.

5.3 Έμφυλες αναπαραστάσεις της Disney

Τα έμφυλα στερεότυπα στην κοινωνία αναπαράγονται και συντηρούνται από μια πληθώρα πολιτισμικών μηχανισμών και καθημερινών πρακτικών τόσο στην οικογένεια όσο και στο σχολείο. Οι ρόλοι που καλούνται να επιτελέσουν τα παιδιά σύμφωνα με το βιολογικό τους φύλο είναι οι κυρίαρχοι, με αποτέλεσμα τα πρώτα

ερεθίσματα που λαμβάνουν να έχουν τα χρώματα και τα σχέδια που αντιστοιχούν στην κατηγοριοποίηση αγόρι-κορίτσι.

5.3.1 Χαρακτηριστικά των πριγκιπισσών και των πριγκίπων

Οι γονείς ερωτήθηκαν για τα πρότυπα που προβάλλονται στις ταινίες της Disney και πιο συγκεκριμένα πως κατασκευάζονται οι πριγκίπισσες και οι πρίγκιπες μέσα από τους ρόλους που επιτελούν. Αρχικός στόχος είναι να διερευνηθεί κατά πόσο αναγνωρίζουν τις έμφυλες αναπαραστάσεις και κατά δεύτερον ποιες απόψεις εκφράζουν.

«Οι πρίγκιπες είναι και αυτοί όμορφοι αλλά συνήθως δεν έχουν πρωταγωνιστικούς ρόλους στις ταινίες. Είναι όμορφες αδύνατες ψηλές, έχουν ένα συγκεκριμένο πρότυπο που προωθούν» (Δανάη)

«Ο πρίγκιπας ο όμορφος, ψηλός, κομψός. Είναι ο πρίγκιπας που πλάθουν όλα τα κορίτσια στο μυαλό τους ότι θα έρθει πάνω στο άσπρο άλογο να τους πάρει» (Ελενα)

«Και οι πρίγκιπες είναι ωραίοι, έχουν ωραία ρούχα και αυτοί έχουν λεφτά. Άμα έχεις λεφτά είσαι πρώτος. Δεν ξέρω πώς είναι οι πριγκίπισσες. Νομίζω φοράνε ωραία φουστάνια, έχουνε πολλά λεφτά, ζούνε σε παλάτι» (Νίκος)

«Παρουσιάζονται ζιπασμένοι. Βρίσκονται πάντα πίσω από την πριγκίπισσα και παρουσιάζονται ως ψηλομύτη ψηλού τον κόσμο παριστάνουν τους σκληρούς τους ωραίους. Εμένα προσωπικά δεν μου αρέσουν οι πρίγκιπες έτσι όπως παρουσιάζονται στις ταινίες» (Άγγελος)

«Προσπαθώ να σκεφτώ στις ταινίες που έχω δει..... Είναι χαριτωμένοι , ευγενικοί, καλόκαρδοι και νομίζω ότι δημιουργούν προσδοκίες μεγάλες στα κορίτσια» (Αθηνά)

Στην πρώτη ομάδα απαντήσεων συγκεντρώνονται τα αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις των γονέων αναφορικά με τα στερεότυπα παρουσίασης των πριγκίπων. Στην πλειονότητά τους οι γονείς περιγράφουν τους πρίγκιπες ως πολύ όμορφους,

κομψούς και ελκυστικούς. Η Δανάη παρατηρεί εύστοχα πως οι πρίγκιπες δεν είναι οι πρωταγωνιστές των ταινιών, αλλά συντροφεύουν την πρωταγωνίστρια πριγκίπισσα.

Αυτό το ιπποτικό ανδρικό πρότυπο τονίζει η Έλενα πως λειτουργεί ως ρομαντικό πρότυπο εύρεσης συντρόφου στα κορίτσια και σε ορισμένες περιπτώσεις και σε γυναίκες ενήλικες. Περιγράφει το ροζ όνειρο που κατασκευάζουν τα κορίτσια σύμφωνα με το πρότυπο του πρίγκιπα και στη συνέχεια της ζωής του περιμένουν ένα τέτοιο άνδρα πάνω «σε λευκό άλογο». Η Αθηνά συντάσσεται με την άποψη της Έλενας και προβληματίζεται για τις προσδοκίες και τα ρομαντικά πρότυπα που δημιουργούνται στα κορίτσια.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα επόμενα δύο αποσπάσματα που είναι από μπαμπάδες και ο τρόπος θέασης που έχουν για τους άνδρες πρωταγωνιστές των κινουμένων σχεδίων. Ο Νίκος φωτίζει την πτυχή του πλούτου που έχουν οι πρίγκιπες και του ωραίου παρουσιαστικού τους. Σε αυτό το πλαίσιο τονίζει την ταξικότητα στην αναπαράσταση των ανδρικών προτύπων μέσα στις ταινίες, καθώς οι πριγκίπισσες ερωτεύονται συνήθως πλούσιους, ευγενικούς και με βασιλική καταγωγή άνδρες.

Εξίσου, ο Άγγελος τονίζει την αρνητική πλευρά των πριγκίπων που είναι ξιπασμένοι και υιοθετούν ένα ύφος σκληρών παλληκαριών. Κατακρίνει το γεγονός ότι βρίσκονται «πίσω από την πριγκίπισσα» και δεν αναλαμβάνουν πρωταγωνιστικό ρόλο, ενδεχομένως γιατί διαφωνεί με τη υποτίμηση του ανδρικού φύλου, το οποίο παραδοσιακά αναλαμβάνει τα ηνία. Επίσης, την ευγενική συμπεριφορά που εκφράζουν οι πρίγκιπες, ο Άγγελος την αντιλαμβάνεται και την κωδικοποιεί ως σνομπισμό και απόσταση από το λαϊκό πρότυπο ανδρισμού, που συνήθως αναπαράγεται στην ελληνική κοινωνία.

«Οι πριγκίπισσες είναι καλόκαρδες, ευγενικές, ρομαντικές, καλοπροαίρετες έχουν πάντα καλή διάθεση. Και γενικά εμένα μου αρέσει αυτό το όμορφο, το ήρεμο, το ευγενικό που περνάνε οι πριγκίπισσες. Στο τέλος πάντα περνάνε διάφορα βάσανα και στο τέλος έρχεται το καλό, αυτό που τους αξίζει» (Μυρτώ)

«Οι πριγκίπισσες είναι όμορφες δυναμικές τουλάχιστον σε αυτά που λέει η μικρή... Οι παλιές πριγκίπισσες νομίζω ήταν πιο ήπιας μορφής» (Ανδρέας)

«Οι πριγκίπισσες στις ταινίες της τελευταίας εποχής από αυτές που έχω δει, κάθε μία έχει το δικό της χαρακτήρα. Όμως επί το πλείστον είναι δυναμικές, σε αντίθεση με τις πριγκίπισσες στις παλιές ταινίες που μεγάλωσα εγώ, που ήταν πάρα πολύ ήρεμες και γλυκές. Αλλά και οι παλιές και οι καινούριες εκείνο που είναι βασικό είναι ότι ήταν όλες όμορφες» (Χαρά)

«Στις τελευταίες ταινίες παρουσιάζονται πιο έξυπνες οι πριγκίπισσες. Στην αρχή δίνεται έμφαση στην ομορφιά πρέπει να είσαι ωραία για να πετύχεις στη ζωή σου. Μπορεί να είσαι τέρμα ηλίθια αλλά αυτό δεν μας νοιάζει . Αρκεί να είσαι όμορφη. Τώρα τελευταία στην ταινία Brave που έκανε με την κοκκινομάλλα δείχνει μία άλλη μορφή πριγκίπισσας πιο δυναμική. Και μάλιστα εδώ μου έκανε εντύπωση το ότι είδα με κατσαρό μαλλί γιατί όλες οι πριγκίπισσες έχουν ίσια μαλλιά μακριά ζανθά. Οι πρίγκιπες είναι όλοι ωραίοι με λεφτά. Μπορεί να είχε 100 κακά πάνω του όμως αυτό δεν αναφέρονταν πουθενά» (Νατάσα)

«Τι να πω για τις πριγκίπισσες; περιμένουν τον πρίγκιπα στο άσπρο άλογο να έρθει να τις σώσει. Δεν έχω δει πολλές ταινίες έτσι ώστε να έχω μία σφαιρική άποψη αλλά από αυτά τα λίγα που έχω δει δεν είναι στις επιλογές μου. Προτιμώ τις ταινίες που έχουν κοινωνικό περιεχόμενο» (Νίκη)

«Οι πριγκίπισσες είναι όμορφες, ευγενείς, καλομαθημένες, όπως έχουμε δηλαδή στο μυαλό μας την κλασική πριγκίπισσα. Πολύ λίγο ξεφεύγουν οι πρόσφατες οι πιο καινούργιες, είναι όμως και θέμα κουλτούρας. Για παράδειγμα η Brave που φαίνεται ότι είναι πριγκίπισσα που ζει σε Σκανδιναβικές χώρες φαίνεται ότι είναι πιο άγρια και δυναμική από ότι άλλες που είναι σε ποιο νότιες χώρες» (Θάλεια)

Στα αποσπάσματα οι περιγραφές για τις πριγκίπισσες είναι πολύ περισσότερες από αυτές για τους πρίγκιπες και δηλώνουν εμφανώς την έμφαση που δίνει οι Disney σε αυτές έναντι των υπόλοιπων ηρώων και ηρωίδων. Η Μυρτώ υποστηρίζει τη ρομαντική πλευρά των πριγκιπισσών κατά την οποία είναι όμορφες, ευγενικές, καλόκαρδες , καθώς και ότι υπομένουν τα βάσανά τους μέχρι να έρθει το χαρούμενο τέλος. Υποστηρίζει αυτό το πρότυπο και το θεωρεί πηγή χαράς και αισιοδοξίας.

Και ο Ανδρέας έχει ένα θετικό πρότυπο των πριγκιπισσών στο μυαλό του και εστιάζει στον δυναμισμό που εκδηλώνουν οι σύγχρονες πριγκίπισσες που παρακολουθεί η κόρη του. Με έναν διακριτικό τρόπο κάνει μια σύγκριση με τις πριγκίπισσες των κλασικών ταινιών της Disney χωρίς να σημαίνει ότι τις απορρίπτει. Στο ίδιο χαρακτηριστικό εστιάζει και η Χαρά και περιγράφει τις καινούριες πριγκίπισσες ως δυναμικές σε αντίθεση με τις κλασικές πριγκίπισσες που είναι ήρεμες και χαμηλών τόνων. Ωστόσο, ως κοινό χαρακτηριστικό και στις κλασικές και στις σύγχρονες πριγκίπισσες εντοπίζει την ομορφιά που έχουν ως βασικό αναγνωριστικό στοιχείο.

Με την απάντησή της η Νατάσα φωτίζει μια ακόμη πλευρά του ζητήματος, αυτό της εξυπνάδας και της ομορφιάς. Οι κλασικές πριγκίπισσες αναφέρει πως ήταν πολύ όμορφες, με κλασικά εξωτερικά χαρακτηριστικά και χαμηλής νοημοσύνης. Οι σύγχρονες πριγκίπισσες, αντιθέτως, όπως στο Brave είναι ατίθασες, έξυπνες, με αντιδραστικό χαρακτήρα. Τονίζει αυτή τη διαφοροποίηση στα γυναικεία έμφυλα στερεότυπα που προβάλλονται στις νέες ταινίες, όμως δεν παρουσιάζει μια τέτοια διαφοροποίηση και για τους πρίγκιπες, τους οποίους γενικευτικά αναφέρει ως πλούσιους που έχουν πολλά χρήματα, αλλά τους συγχωρούνται όλα.

Η Θάλεια, όμως, προβάλλει αντεπιχείρημα στα λόγια της Νατάσας και σύμφωνα με την ίδια δεν έχουν αλλάξει και πολύ τα έμφυλα στερεότυπα στις σύγχρονες πριγκίπισσες. Αναφέρει και η ίδια το παράδειγμα της Μέριντα στο Brave, αλλά με τη μορφή εξαίρεσης. Με αυτό το παράδειγμα θίγει το διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο των πριγκιπισσών που προέρχονται από συγκεκριμένες παραδόσεις και χαρακτηρίζει τη σκανδιναβή πριγκίπισσα ως πιο δυναμική και άγρια. Αντίστοιχα θεωρεί ότι οι πριγκίπισσες πολιτισμών που βρίσκονται στον νότο δεν αναπτύσσουν τέτοια χαρακτηριστικά.

Τέλος, η Νίκη εκφράζεται με απαξίωση για τις πριγκίπισσες, τις οποίες δεν περιγράφει με εξωτερικά χαρακτηριστικά και στοιχεία των χαρακτήρων τους, αλλά εστιάζει στο ρομαντικό έμφυλο στερεότυπο που αναπαράγεται κατά το οποίο οι πριγκίπισσες «περιμένουν» τον πρίγκιπα με το άσπρο άλογο να έρθει να τις πάρει και αν τις παντρευτεί. Η αναφορά της ολοκληρώνεται με τη δεδηλωμένη επιλογή της στη θέαση ταινιών με κοινωνικό περιεχόμενο, χωρίς όμως να αναλύει τι ακριβώς εννοεί με αυτή τη δήλωση ή να δώσει ένα παράδειγμα.

«Αυτό που έχω παρατηρήσει είναι ότι στις περισσότερες ηρωίδες υπάρχει πάντα κάποιος που αντιτίθεται σε αυτές είτε είναι πατέρας, είτε είναι ο σύζυγος ή οτιδήποτε, ενώ στις παλιές ταινίες είχε πολλά στοιχεία από τα κλασικά παραμύθια. Τα κορίτσια δείχνουν μία ευσέβεια σέβονται τους γύρω τους» (Ζωή)

Στο τελευταίο απόσπασμα, η απάντηση της Ζωής παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, καθώς φωτίζει τις σχέσεις εξουσίας που προβάλλονται στις ταινίες της Disney και δεν είναι εύκολο να εντοπιστούν από μη εκπαιδευμένα μάτια. Αναφέρει πως στο σύνολό τους οι σύγχρονες πριγκίπισσες έχουν πάντοτε ένα αντίπαλο δέος στο οποίο έχουν να αντιταχθούν είτε ο πατέρας είτε η κοινωνία είτε οι πρίγκιπες. Το σχολιάζει με αρνητική χροιά, καθώς στις κλασικές ταινίες οι πριγκίπισσες δεν προέβαλαν αντίσταση σχεδόν σε τίποτα και αποδέχονταν καλοσυνάτα τη μοίρα τους. Ωστόσο, ο σχολιασμός της ενεργοποιεί την ανάλυση για τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία και το ποια είναι η επιθυμητή συμπεριφορά της προκειμένου να χαρακτηριστεί ως ευγενική και καλόκαρδη.

Η διαφοροποίηση στον τρόπο παρουσίασης των σύγχρονων πριγκιπισσών είναι ένα βήμα επαναδιαπραγμάτευσης των σύγχρονων κοινωνικών ρόλων των φύλων και την εξάλειψη των διακρίσεων και των καταπιεστικών συμπεριφορών. Επομένως, η νέα γενιά ταινιών της Disney πνέει έναν αέρα ανανέωσης και αλλαγής, όμως οι αντιλήψεις των γονέων δεν είναι καθολικά σύμφωνες με αυτή την αλλαγή. Ενδεχομένως, οι γονείς, που έχουν γαλουχηθεί με τα έμφυλα στερεότυπα της δικής τους συγχρονικότητας, έχουν ενστερνιστεί τους κοινωνικούς ρόλους των δύο φύλων ως φυσικοποιημένες κανονικότητες.

5.3.2 Στερεότυπα έμφυλων ρόλων

Εμβαθύνοντας στις απόψεις των γονέων για τα έμφυλα στερεότυπα και τους ρόλους που προβάλλονται στις ταινίες της Disney, το ερώτημα είναι ευθύ και αφορά την περιγραφή των χαρακτηριστικών που φέρουν οι ήρωες και οι ηρωίδες, όπως και οι συμπεριφορές που υιοθετούν.

«Ο πρίγκιπας κάνει τα πάντα έτσι ώστε να κερδίσει τις πριγκίπισσες χωρίς να είναι πάντα σωστοί οι τρόποι που χρησιμοποιεί. Βέβαια προσπαθεί

πολύ μέχρι να αποκτήσει αυτό που θέλει. Και αυτό περνάει ένα μήνυμα, ότι δεν πρέπει ποτέ να εγκαταλείπουμε και ότι όταν έχουμε ένα στόχο πρέπει να παλεύουμε για να τον κερδίσουμε. Εμένα προσωπικά δεν μου αρέσουν οι πρίγκιπες. Δεν παρουσιάζουν σωστό ανδρικό πρότυπο» (Δανάη)

«Ναι βέβαια μεταφέρουν εγώ τώρα μπορεί να μιλάω για τη μικρή, αλλά έχω παρατηρήσει τον γιο μου τον Π. να λέει ότι εγώ όταν μεγαλώσω θα είμαι Γενναίος και όμορφος σαν τον πρίγκιπα. Και Αναρωτιέμαι τι έγινε» (Νατάσα)

«Τα αγόρια θεωρώ ότι είναι πιο αποστασιοποιημένα, δεν επηρεάζονται τόσο έντονα από τους αντρικούς ρόλους των ταινιών της Disney» (Έλενα)

«Θεωρώ τα αγόρια επηρεάζονται λιγότερο. Τα αγόρια δεν επιθυμούν να βλέπουν τόσο έντονα ταινίες με πρίγκιπες και πριγκίπισσες διαφέρουν λίγο τα γούστα τους. Το αγόρι μπορεί να επηρεαστεί όταν φαίνεται γενναίος είναι γενναιόδωρος, αλλά δεν επηρεάζεται όπως τα κορίτσια σε καμία περίπτωση» (Ζωή)

Στα αρχικά αποσπάσματα οι γονείς περιγράφουν τα χαρακτηριστικά των πριγκίπων και ποια στερεότυπα θεωρούν ότι αναπαράγουν ως κανονικότητα. Η Δανάη τηρεί αρνητική στάση απέναντι στους πρίγκιπες, οι οποίοι επιμένουν πολύ για να κατακτήσουν αυτό που θέλουν, όμως σε αρκετές περιπτώσεις δεν το κάνουν με «καθαρό» τρόπο. Το ανδρικό αυτό πρότυπο δεν αρέσει στη Δανάη και το θεωρεί λανθασμένο, καθώς επιφορτίζει τα αγόρια με την εμμονική προσκόλληση στον στόχο και τη μείωση των ποιοτικών χαρακτηριστικών τους, προκειμένου να επιτύχουν.

Αντίστοιχα αρνητική είναι και η άποψη της Νατάσας, η οποία παρόλο που δίνει συνέντευξη για την κόρη της, στη συζήτηση αναφέρει την επιρροή που έχει το πριγκιπικό πρότυπο στον γιο της. Ο γιος της επιθυμεί όταν μεγαλώσει να γίνει όμορφος και γενναίος σαν τους πρίγκιπες στις ταινίες, γεγονός που την παραξενεύει και της δημιουργεί μια αμηχανία ως προς τον τρόπο διαχείρισης αυτού του προτύπου.

Έπειτα τα αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις της Έλενας και της Ζωής σκιαγραφούν μια μικρότερη σε σύγκριση με τα κορίτσια επιρροή των αγοριών από τα έμφυλα στερεότυπα των ταινιών. Είναι πολύ σίγουρες για τα λεγόμενά τους και η Ζωή αναγνωρίζει τη γενναιότητα ως ένα χαρακτηριστικό με το οποίο μπορούν να

ταυτιστούν τα αγόρια με τους πρίγκιπες, αλλά σε καμία περίπτωση σύμφωνα με τη δική της εμπειρία δεν επηρεάζονται όσο τα κορίτσια με τα πρότυπα των πριγκιπισσών.

«Εμένα στο μυαλό μου οι πρίγκιπες έχουν το ρόλο του Δον Ζουάν, δεν είναι δυναμικοί, είναι κακομαθημένοι. Πιο πολύ τώρα στις τελευταίες ταινίες που έχουμε δει. Εγώ θα ήθελα να είναι πιο αντράκια. Έχω ακούσει μπαμπά να φωνάζει τον γιο του «έλα δω πρίγκιπα μου, όχι διαφωνώ» (Χαρά)

«Οι πρίγκιπες παρουσιάζονται γενναίοι, δυνατοί αν και στις καινούργιες ταινίες έχει πάψει να υπάρχει αυτό, γιατί τώρα και οι γυναίκες είναι ισάξιες με τους άντρες» (Ιωάννα)

Στο απόσπασμα της Χαράς θίγεται το ζήτημα της κατασκευής της αρρενωπότητας των αγοριών στις κλασικές και στις σύγχρονες ταινίες. Αναφέρει πως στη δική της αντίληψη οι πρίγκιπες έχουν ένα προφίλ αντίστοιχο του Δον Ζουάν και είναι κακομαθημένοι. Ειδικά αναφέρεται στους πρίγκιπες των σύγχρονων ταινιών της Disney και προτιμά να είναι «πιο αντράκια». Με αυτόν τον χαρακτηρισμό ενδεχομένως να θεωρεί το νέο ανδρικό πρότυπο πιο μαλακό και λιγότερο δυναμικό από το κυρίαρχο στερεότυπο των κοινωνιών.

Χαρακτηριστικά αναφέρει και ένα παράδειγμα στο οποίο ένας μπαμπάς αναφερόταν στον γιο του ως πρίγκιπα. Όπως προκύπτει η κυρίαρχη ιδεολογική φόρτιση της αρρενωπότητας λειτουργεί στην αντίληψη της Χαράς και δεν είναι διατεθειμένη να αποδεχθεί εύκολα την αλλαγή των έμφυλων στερεοτύπων. Η Ιωάννα, όμως, αντιστέκεται στα κυρίαρχα πρότυπα και εκδηλώνει ενθουσιασμό για τον σύγχρονο τρόπο προβολής των έμφυλων ρόλων, καθώς και για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών που αναπαράγουν ορισμένες ταινίες.

«Και οι πριγκίπισσες είναι κάτι ανάλογο. Παρουσιάζουν το τέλειο όμως στην πραγματικότητα δεν είναι έτσι. Και εγώ πολλές φορές έχω εξηγήσει στα παιδιά ότι όλα αυτά είναι παραμύθια μη νομίζετε ότι επειδή τα βλέπετε γίνονται και στην πραγματικότητα δηλαδή» (Αθηνά)

«Κάθε φορά που η κόρη μου παρακολουθεί μία ταινία με πριγκίπισσες μετά γίνεται πιο ψηλομύτα πιο απαιτητική αλλάζει συμπεριφορά και

*επιηρεάζεται εμένα προσωπικά μου κάνει μεγάλη εντύπωση και διαφωνώ ριζικά με όλα αυτά τα πρότυπα που παρουσιάζονται στις ταινίες»
(Άγγελος)*

Αντίστοιχα, όταν η συζήτηση πηγαίνει στις πριγκίπισσες οι περισσότεροι γονείς αντιλαμβάνονται τα έμφυλα στερεότυπα που αναπαράγουν. Η Αθηνά αναφέρει πως η εικόνα τελειότητας που έχουν οι πριγκίπισσες είναι κάτι επίπλαστο, χωρίς πραγματική υπόσταση και προσπαθεί με κάθε ευκαιρία να συζητάει με τα παιδιά της επ' αυτού. Το επιχείρημα που τους προβάλλει είναι αυτό του παραμυθιού, για να μπορέσουν να αντιληφθούν τη γραμμή διαχωρισμού μεταξύ πραγματικότητας και φαντασίας.

Με μια έντονη κατάθεση εμπειρίας απαντάει ο Άγγελος, ο οποίος έχει παρατηρήσει πως κάθε φορά που η κόρη του παρακολουθεί ταινίες με πριγκίπισσες μιμείται τις συμπεριφορές τους και εκδηλώνει μια συμπεριφορά πιο σνομπ και απαιτητική. Η αλλαγή αυτή της κόρης του είναι κάτι που δεν του αρέσει και δηλώνει την εναντίωσή του στα έμφυλα πρότυπα που αναπαράγονται στις ταινίες και επηρεάζουν τα κορίτσια. Το παρόν είναι ένα σημαντικό ερευνητικό εύρημα, καθώς προέρχεται από γονέα του αντίθετου φύλου και αντιστέκεται στο κυρίαρχο πρότυπο που θέλει τους μπαμπάδες να συμπεριφέρονται στις κόρες τους ως πριγκίπισσες και να τις προστατεύουν διαρκώς ώστε να μην πληγωθούν. Είναι ενθαρρυντική, ωστόσο, η άποψη του Άγγελου, καθώς φωτίζει τον δρόμο για την αλλαγή των έμφυλων στερεοτύπων τόσο μέσα στην οικογένεια όσο και στην κοινωνία εν γένει.

*«Οι πριγκίπισσες είναι όμορφες με ωραία ρούχα, πολύ δυναμικές. Και όταν ένα κορίτσι δει μία πριγκίπισσα εννοείται ότι θα επηρεαστεί και ο τρόπος που θα μιλήσει και ο τρόπος που θα φερθεί. Και για τα αγόρια περνάει το πρότυπο ότι πρέπει να είναι όμορφη γυναίκα ψηλή, αδύνατη, μακριά μαλλιά. Εμένα προσωπικά μου αρέσει να είναι έτσι η γυναίκα»
(Ανδρέας)*

«Οι πριγκίπισσες είναι όμορφες φανταχτερές, φοράνε ωραία φορέματα, είναι ευγενικές και οι τελευταίες είναι πολύ δυναμικές. Εννοείται ότι περνάνε το μήνυμα ότι πρέπει οι γυναίκες να βρίσκονται σε μία τέτοια κατάσταση. Δεν έχω δει καμία πριγκίπισσα να έχει παραπάνω κιλά ή να μην έχει ωραία μακριά μαλλιά. Κάτι που δεν ισχύει. Δηλαδή μία γυναίκα

αν δεν είναι αδύνατη ψηλή με μακριά μαλλιά δεν είναι αξιόλογη; Δεν είναι καλή; Δεν είναι ωραία;» (Χαρά)

Στα τελευταία δύο αποσπάσματα αναφορικά με τα έμφυλα στερεότυπα των ταινιών της Disney παρατίθενται δυο αντικρουόμενες απόψεις. Ο Ανδρέας, από τη μια δηλώνει πως του αρέσει το πρότυπο των πριγκιπισσών, οι οποίες είναι γυναίκες όμορφες, λεπτές, ψηλές και πολύ δυναμικές. Συμφωνεί με τη θέαση των ταινιών αυτών από τα κορίτσια προκειμένου να μάθουν τρόπους συμπεριφοράς και να προσαρμόσουν τα χαρακτηριστικά της εμφάνισής τους.

Παράλληλα, θεωρεί πως η θέαση των ταινιών αυτών από τα αγόρια μπορεί να τους διδάξει πιο είναι το «σωστό» πρότυπο γυναίκας και να το υιοθετήσουν. Τα λόγια του Ανδρέα πηγάζουν από μια βαθειά φυσικοποιημένη αντίληψη των έμφυλων ρόλων, αλλά πρωτίστως των κυρίαρχων προτύπων ομορφιάς. Δεν προβληματίζεται για το πόσο μπορεί να ματαιωθούν κορίτσια που δεν έχουν την αντίστοιχη εμφάνιση ή αγόρια που θα είναι δυστυχημένα, καθώς δεν θα βρίσκουν πουθενά αυτό το πρότυπο ομορφιάς. Σε αυτή την περίπτωση εκφράζεται ένα κυρίαρχος, παραδοσιακός λόγος αρθρωμένος από άνδρα, ο οποίος δεν αντιλαμβάνεται τις στρεβλώσεις των προτύπων ομορφιάς και παραμένει και ο ίδιος εγκλωβισμένος μέσα σε αυτή τη διαστρέβλωση.

Σε αντίστιξη, παρουσιάζεται η άποψη της Χαράς που αντιστέκεται στα κυρίαρχα πρότυπα ομορφιάς και αναγνωρίζει ούσα γυναίκα τη στρέβλωση που αναπαράγεται μέσω των ταινιών της Disney. Περιγράφει την ομορφιά και την ευτυχία μέσα στην οποία παρουσιάζονται οι πριγκίπισσες και θίγει το άγχος που δημιουργεί το έμφυλο γυναικείο στερεότυπο, που θέλει τις γυναίκες να είναι διαρκώς χαρούμενες και ευχάριστες. Επιπρόσθετα, θίγει το ζήτημα των προτύπων ομορφιάς με μια σειρά ρητορικών ερωτημάτων. Όλες οι πριγκίπισσες αναφέρει πως παρουσιάζονται αδύνατες, ψηλές, με μακριά μαλλιά και αναπαράγουν το στερεότυπο της όμορφης και της αξιόλογης γυναίκας. Μέσω της φυσικοποίησης αυτού του προτύπου ομορφιάς όσα κορίτσια και όσες γυναίκες αποκλίνουν, αυτόματα δεν θεωρούνται όμορφες και αξιόλογες. Από το ύφος είναι έκδηλο πως είναι ένα ζήτημα που της δημιουργεί εκνευρισμό τόσο ως γυναίκας όσο και ως μάνας.

Συμπερασματικά, οι απόψεις των γονέων αναφορικά με τα έμφυλα στερεότυπα που αναπαράγουν οι ταινίες της Disney εκφράζουν τις υποκειμενικές τους αντιλήψεις για τους ρόλους που επιτελούν τα δύο φύλα και τις επιλογές που

συνειδητά ή ασυνειδητά κάνουν στον τρόπο που μεγαλώνουν τα δικά τους παιδιά. Ανά σημεία τονίστηκαν επιχειρήματα υπέρ της παραδοσιακής αρρενωπότητας και της κλασικής γυναικείας «φύσης», ενώ σε άλλα σημεία τονίστηκε η αντίσταση σε αυτά τα κυρίαρχα πρότυπα και η διάθεση να ξεπεραστούν και να οικοδομηθεί η ισότητα των φύλων χωρίς περιοριστικά χαρακτηριστικά που αποδίδονται σε ένα από τα δύο. Κάποιες απόψεις γονέων είναι ισχυρές και κάποιες άλλες υπό διαπραγμάτευση, κρατώντας ωστόσο στο σύνολό τους ένα θολό τοπίο αναφορικά με τις στοχεύσεις του στούντιο της Disney τόσο στις κλασικές ταινίες όσο και στις πιο σύγχρονες.

5.3.3 Το επιμύθιο των ταινιών της Disney και η επιρροή του στα παιδιά

Αφού αναφέρθηκαν αναλυτικά στα έμφυλα στερεότυπα που αναπαράγουν οι πριγκίπισσες και οι πρίγκιπες των ταινιών της Disney, οι γονείς ερωτήθηκαν για το επιμύθιο των ταινιών αυτών. Συνδεδεμένο με τη θεματολογία της κάθε ταινίας, αλλά και με τη συγχρονικότητα της εποχής τους, το «τέλος» των ταινιών είναι σημαντικός παράγοντας στον τρόπο που τα παιδιά καλλιεργούν την αντίληψή τους για την πραγματικότητα και τη διαχείριση των προβλημάτων που προκύπτουν.

«Δεν μου αρέσει που έχουν πάντα αίσιο τέλος. Γιατί περνάει στα παιδιά ότι πάντα στη ζωή μας τα πράγματα έρχονται όπως τα θέλουμε, ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι καθόλου έτσι. Δεν υπάρχει πάντα Happy End στη ζωή» (Δανάη)

«Έδειχναν πώς πρέπει να συμπεριφέρεται ένας άντρας. Είναι πολύ ωραία για να είναι αληθινά. Μερικά πράγματα δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα. Τα κορίτσια λοιπόν έχουν περισσότερες προσδοκίες από ότι πρέπει. Είναι αυτό που λέμε περιμένουμε τον πρίγκιπα επάνω στο άλογο να έρθει. Είναι ωραίο, είναι ρομαντικό, ανεβαστικό, όμως το θέμα είναι ότι πρέπει να προσγειωθούν» (Μυρτώ)

«Οι ταινίες έχουνε καλό τέλος. Συμφωνώ με αυτό. Κάποιες φορές προσγειώνονται απότομα γιατί η ζωή δεν είναι έτσι ούτε είναι παραμύθι η ζωή, αλλά νομίζω ότι στην ηλικία που είναι τα παιδιά, δεν χρειάζεται να πιέσουμε καταστάσεις» (Χαρά)

Στην πρώτη ομάδα απαντήσεων των γονέων συγκεντρώνονται όσες απόψεις δεν συμφωνούν με το ευτυχισμένο ρομαντικό τέλος των ταινιών της Disney. Η Δανάη θίγει άμεσα το ζήτημα της στρέβλωσης που δημιουργείται στα παιδιά, καθώς θα περιμένουν στη ζωή τους όλες οι καταστάσεις να έχουν αίσιο τέλος, κάτι το οποίο απέχει κατά πολύ από την πραγματικότητα. Και όσο τα παιδιά εξοικειώνονται με το σενάριο ενός ευτυχισμένου τέλους, τόσο πιο πολλές δυσκολίες αντιμετωπίζουν στη συναισθηματική διαχείριση των προβλημάτων που προκύπτουν.

Το ίδιο ζήτημα θίγει και η Μυρτώ, η οποία εστιάζει το παράδειγμά της συμπεριφοράς των πριγκίπων ως μη ρεαλιστικό και στη δημιουργία στρεβλών προσδοκιών στα κορίτσια αναφορικά με τον ιδανικό σύντροφο. Κάνει λόγο για ανάγκη για προσγειώση και αποκωδικοποίηση των ανδρικών προτύπων συμπεριφοράς. Την ίδια συνειδητοποίηση εκφράζει και η Χαρά θίγοντας το ζήτημα του ευτυχισμένου τέλους, ωστόσο θεωρεί πως στη νηπιακή ηλικία που βρίσκονται τα παιδιά δεν είναι χρήσιμο να πιεστούν και να μπουν σε μια διαδικασία απομυθοποίησης και συνειδητοποίησης των στρεβλών προτύπων της κυρίαρχης κοινωνικής δομής και πραγματικότητας.

«Εμένα μου αρέσει πάρα πολύ το happy end . Όχι Μόνο στις ταινίες της Disney αλλά και σε όλες τις ταινίες που βλέπω. Θέλω να μένει στο τέλος μία γλυκιά ανάμνηση μία ωραία αίσθηση. Να υπάρχει μία Δικαίωση το καλό που δείχνει το περιμένεις να έρθετε. Για να υπάρχει μία κάθαρση το καλό να κερδίσει στο τέλος» (Αθηνά)

«Το τέλος των ταινιών είναι το ευχάριστο τέλος, το happy end που λέμε και συμφωνώ να είναι ευχάριστο τέλος. Σε μία παιδική ταινία νομίζω ότι δεν χρειάζεται στην ηλικία που βρίσκονται τα παιδιά να μιλήσουμε για ρεαλιστικά αποτελέσματα. Γιατί έτσι ευχαριστιούνται τα παιδιά. Εγώ άλλωστε συμφωνώ να παίρνουν τα παιδιά το μήνυμα ότι παρόλες τις δυσκολίες που μπορεί να περάσουν στη ζωή κάποια στιγμή τα πράγματα θα ηρεμήσουν και όλες αυτές οι δυσκολίες θα περάσουν και θα είναι μία ανάμνηση» (Ελενα)

«Οι ταινίες έχουν καλό Τέλος. Εμένα μου αρέσει να έχουν καλό τέλος οι παιδικές ταινίες. Στην ηλικία που είναι η Ν. δεν υπάρχει λόγος να στεναχωρηθεί» (Ανδρέας)

Οι απαντήσεις των γονέων της δεύτερης ομάδας υποστηρίζουν το ευτυχισμένο τέλος και το βρίσκουν ευχάριστο για τα παιδιά τους. Χαρακτηριστικά η Αθηνά υπερασπίζεται τη νίκη του καλού απέναντι στο κακό και θέλει στα παιδιά να μένει μια γλυκιά ανάμνηση μετά την παρακολούθηση μιας ταινίας. Θεωρεί την καλοσύνη ως υπερδύναμη και δικαίωση την υπερίσχυσή της στο τέλος, καθώς με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά θα μάθουν να επιλέγουν το καλό και να πράττουν το καλό.

Το ίδιο επιχείρημα παρουσιάζει και η Έλενα, η οποία θεωρεί ότι δεν υπάρχει λόγος στη νηπιακή ηλικία τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με τον ρεαλισμό και τα αρνητικά συναισθήματα. Για την ίδια σκοπός των ταινιών είναι η διασκέδαση και η ευχαρίστηση, οι οποίες μπορούν να καταστραφούν αν τα παιδιά στεναχωρηθούν ή αντιληφθούν την αδικία του πραγματικού κόσμου. Κεντρικό μήνυμα που θεωρεί η Έλενα ότι λαμβάνουν τα παιδιά και τους ενδυναμώνει για την πορεία της ζωής της είναι ότι παρόλες τις δυσκολίες που θα αντιμετωπίζουν, κάποια στιγμή θα περάσουν και θα λάμψει ένα αίσιο τέλος.

Και το τρίτο απόσπασμα συνηγορεί με τις απόψεις των προηγούμενων δύο, καθώς ο Ανδρέας απολαμβάνει το ευτυχισμένο τέλος στις ταινίες και δεν βρίσκει λόγο στην ηλικία που βρίσκονται τα παιδιά, να τους το χαλάσει. Οι εν λόγω απόψεις και των τριών γονιών πηγάζουν από ένα ρομαντικό πλαίσιο σκέψης και από ένα δομημένο προστατευτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κρατούν τα παιδιά τους για όσο το δυνατόν περισσότερο. Η συγκεκριμένη επιλογή, ωστόσο, ενέχει έναν μεγάλο κίνδυνο. Τον κίνδυνο τα παιδιά να βρεθούν απροετοίμαστα μπροστά στην πρώτη αναποδιά και να πληγωθούν περισσότερο από ότι τα παιδιά, τα οποία μέσω των ρεαλιστικών συζητήσεων με τους γονείς τους προετοιμάζονται να τις αντιμετωπίσουν.

«Για τί μήνυμα τώρα να μεταφέρουν; Τι εννοείς; ε Τώρα τα παιδάκια ότι βλέπουν κάνουν. Αμα μεγαλώσουν θα αλλάξουν. Μετά καταλαβαίνουν πως είναι η ζωή» (Νίκος)

«Το ίδιο και αυτές. Να είσαι πλούσια και όμορφη... Δεν ξέρω. Τι να μην είσαι κότα; Να έχεις λεφτά για να σε σέβονται; Μάλλον κάτι τέτοιο» (Πέτρος)

Στα αποσπάσματα του Νίκου και του Πέτρου παρατηρείται η σύνδεση του επιθυμίου των ταινιών με τα κοινωνικά πρότυπα. Ο Νίκος με μια στάση αδιαφορίας αναφέρει

πως τώρα τα παιδιά μπορούν να παρακολουθούν ό,τι θέλουν, να εκτίθενται σε ταινίες με ευτυχισμένο τέλος και όταν μεγαλώσουν και έρθει η ώρα θα συνειδητοποιήσουν, θα αλλάξουν και θα καταλάβουν πως είναι η ζωή. Είναι μια στάση σκληρή, καθώς ως γονιός δεν μπαίνει στη διαδικασία να προετοιμάσει το παιδί του για τις δυσκολίες και τα προβλήματα που θα αντιμετωπίσει μεγαλώνοντας, αφήνοντάς το συναισθηματικά εκτεθειμένο.

«Ο πρίγκιπας είναι πολύ καλός για να είναι αληθινός. Και τα κορίτσια πιστεύουν ότι θα βρουν αυτόν τον τέλειο άντρα πάνω στο άσπρο άλογο πράγμα το οποίο δεν ισχύει» (Νίκη)

«Ο πρίγκιπας είναι ωραίος ευγενικός συμπεριφέρεται καλά στην πριγκίπισσα. Μιλάει πάρα πολύ ωραία συμπεριφέρεται ευγενικά και στην πριγκίπισσα αλλά και σε όλους που είναι γύρω του. Και στις περισσότερες παρουσιάζεται σαν κάποιος που θέλει να βοηθήσει. Άσχετο στην Εξωτερική εμφάνιση η οποία είναι η τέλεια, που όπως είπα δεν συμφωνώ, όμως περνάει ένα μήνυμα ότι ο άντρας πρέπει να είναι ευγενικός και πάντα πρόθυμος να βοηθήσει» (Κίμων)

«Συνήθως στο τέλος δεν με ικανοποιούσε όταν ήμουν παιδί απόλυτα. Τελειώνε με το γάμο της πριγκίπισσας και του πρίγκιπα. Εγώ αναρωτιόμουν μετά τι έγινε; δεν κάνανε παιδιά και πώς ήταν η οικογένειά τους; δεν συμφωνούσα με το τέλος, ήθελα να τραβήξω παραπάνω. Το τέλος των ταινιών άφηνε το νόημα ότι γεννιόμαστε στη ζωή μας πάμε σχολείο σπουδάζουμε και όλα τελειώνουν τη στιγμή που παντρευόμαστε. Μέχρι εκεί» (Νατάσα)

Το επιμύθιο που εντοπίζουν οι γονείς στα τελευταία αποσπάσματα δίνει έμφαση στους ρόλους των δύο φύλων, στις προσδοκίες και στα ιδανικά που αναπαράγουν. Η Νίκη με ειρωνική διάθεση γκρεμίζει το πρότυπο του ιδανικού πρίγκιπα και κατ' επέκταση του ιδανικού άνδρα, το οποίο μπερδεύει τα κορίτσια και τα κάνει να έχουν μη ρεαλιστικές προσδοκίες για τη ζωή τους.

Στο ίδιο σημείο στέκεται και ο Κίμωνας που αναγνωρίζει την αβροφροσύνη των πριγκίπων στις ταινίες και τη διάθεσή τους να βοηθούν τις πριγκίπισσες, όμως στέκεται κριτικά σε αυτό το πρότυπο. Προτιμάει οι γυναίκες να είναι ενδυναμωμένες

και επί ίσοις όροις να διαπραγματεύονται τις μεταξύ τους σχέσεις, να μπορούν να στηριχτούν στις δυνάμεις τους και να κάνουν τις προσωπικές τους επιλογές. Εξίσου, διαφωνεί με την τέλεια εξωτερική εμφάνιση των πριγκίπων, οι οποίοι παρουσιάζονται να έχουν το «χρυσό πακέτο» και να δημιουργούνται μη ρεαλιστικές προσδοκίες στα παιδιά. Ως θετικά στοιχεία κρατάει την ευγένεια και την πρόθεση για βοήθεια που χαρακτηρίζουν τους πρίγκιπες των ταινιών και είναι χρήσιμο να το διατηρήσουν ως πρότυπο συμπεριφοράς τα παιδιά.

Το τελευταίο απόσπασμα της Νατάσας θίγει ένα άμεσο και σημαντικό κοινωνικό ζήτημα, εκείνο του νοήματος της ζωής του ατόμου. Μέσω των ταινιών με πριγκίπισσες και πρίγκιπες, τις οποίες παρακολουθούσε η ίδια σε παιδική ηλικία, προβάλλεται έντονα το πρότυπο της ανάγκης του ατόμου να παντρευτεί και να κάνει οικογένεια. Ως μοναδικός στόχος της ανθρώπινης ανάπτυξης και ύπαρξης ορίζεται η δημιουργία οικογένειας και το ευτυχισμένο τέλος τοποθετείται ακριβώς στο σημείο που το ζευγάρι παντρεύεται. Επομένως, έχει λύσει όλα του τα προβλήματα και βρήκε το πραγματικό νόημα της ευτυχίας.

Ο σχολιασμός της Νατάσας εγείρει σημαντικά ερωτήματα για την προθετικότητα των ταινιών, το επιμύθιο που θέλουν να μεταφέρουν, καθώς και τις προεκτάσεις που έχουν αυτές οι ταινίες στη ζωή και τις επιλογές των παιδιών. Πράγματι, το κοινωνικό στερεότυπο των κλασικών ταινιών της Disney ορίζει ως ευτυχισμένο τον άνθρωπο που νίκησε το «κακό» και παντρεύτηκε έναν ευγενικό και καλόβουλο σύντροφο. Σε αυτές τις ταινίες δεν θίγονται κοινωνικά και πολιτικά θέματα, ούτε με κριτική ματιά ζητήματα όπως οι διακρίσεις, ο ρατσισμός και η φτώχεια. Συνειδητά οι δημιουργοί των ταινιών της Disney έφτιαξαν έναν κόσμο ονειρικά πλασμένο, στον οποίο οι δυσκολίες είναι μόνο παροδικές και με την αγάπη και την καλοσύνη όλα διορθώνονται.

Αυτά τα κοινωνικά πρότυπα μεγάλωσαν γενιές ανθρώπων που πίστευαν ότι υπάρχει ένας ιδανικός κόσμος και σταδιακά γκρέμιζαν ολοένα και περισσότερο αυτή την πεποίθηση όσο μεγάλωναν. Όμως, στις σύγχρονες ταινίες του στούντιο παρατηρείται μια διάθεση αλλαγής και προσέγγισης κοινωνικών και πολιτισμικών θεμάτων. Φωνές αντίστασης αρθρώνονται από τις πρωταγωνίστριες και πλέον οι ηρωίδες και οι ήρωες δεν έχουν μόνο θετικά χαρακτηριστικά, αλλά εμφανίζουν και μειονεκτήματα. Επομένως, είναι αισιόδοξη η νέα ματιά στον σχεδιασμό των

κινουμένων σχεδίων και σε συνδυασμό με τα νέα γραφιστικά και τεχνολογικά μέσα, οι μελλοντικές ταινίες θα προσεγγίζουν πολυσυλλεκτικές πολιτισμικές και κοινωνικές πτυχές των σύγχρονων ανθρώπων και των δυσκολιών που καλούνται να αντιμετωπίζουν καθημερινά.

Σε αυτό το πλαίσιο θα τροποποιηθεί τόσο η θεματολογία των ταινιών όσο και το επιμύθιο που θα μεταφέρουν, με την ελπίδα να ενδυναμώνουν τα παιδιά, να καλλιεργούν τον σεβασμό στη διαφορετικότητα και προωθούν την αλλαγή του της κοινωνικής πραγματικότητας ανά τον κόσμο.

5.3.4 Ρόλοι που επιλέγουν οι γονείς για τα παιδιά

Οι γονείς αφού ρωτήθηκαν για τα έμφυλα στερεότυπα και το επιμύθιο που εντοπίζουν στις ταινίες της Disney απάντησαν στο ερώτημα ποιον ρόλο θα επέλεγαν να δώσουν στα παιδιά τους αν συμμετείχαν σε ένα κινούμενο σχέδιο. Οι απαντήσεις τους παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον και αναδεικνύουν τα στερεότυπα και την ιδεολογία που οι ίδιοι φέρουν.

«Εννοείται ότι θα έχει το ρόλο της πριγκίπισσας και όχι μάλιστα αυτής της κλασικής πριγκίπισσας. Υπάρχει πατέρας που να μην θεωρεί την κόρη του πριγκίπισσα; Δεν νομίζω ότι υπάρχει» (Ανδρέας)

«Θα έδινα το ρόλο της πριγκίπισσας γιατί είναι ό,τι όμορφο ό,τι χαριτωμένο της αρέσει πάρα πολύ. Είναι ρομαντική και όλη την ώρα κάνει τη χορεύτρια. Είναι λεπτεπίλεπτη, ναι, ο ρόλος της πριγκίπισσας θα της ταίριαζε» (Αθηνά)

«Εγώ θα ήθελα να ήταν η Ραπουνζέλ στην ταινία μαλλιά κουβάρια. Και τονίζω Εγώ θα ήθελα το τι ρόλο βέβαια θέλει η Β. αυτό είναι άλλο» (Νατάσα)

«Θα ήθελα να παίζει μία μπαλαρίνα, μία χορεύτρια. Γιατί της αρέσει πάρα πολύ η μουσική και ο χορός. Στις ταινίες που έχει τέτοια κομμάτια, τις γυρίζει και τις ξαναβλέπει, τις ξαναβλέπει» (Κίμων)

Στην πρώτη ομάδα απαντήσεων εντάσσονται οι γονείς που επιλέγουν για τα παιδιά τους παραδοσιακούς ρόλους, οι οποίοι βρίσκονται σε συνάφεια με τα έμφυλα

στερεότυπα των αγοριών και των κοριτσιών. Ο Ανδρέας επιλέγει για την κόρη του τον ρόλο της πριγκίπισσας, αλλά τον διαχωρίζει από αυτόν των κλασικών πριγκιπισσών χωρίς όμως να παρουσιάσει τις διαφορές. Εμφατικά τονίζει πως ως πατέρας βλέπει την κόρη του ως πριγκίπισσα, όπως κάθε πατέρας. Στο δικό του αξιακό πλέγμα όλες οι κόρες είναι πριγκίπισσες για τους μπαμπάδες τους και αναπαράγει το ρομαντικό στερεότυπο των ρόλων που επιτελούν οι γυναίκες.

Με αυτή την επιλογή συμφωνούν και οι υπόλοιποι γονείς των αποσπασμάτων που έχουν κορίτσια. Η Αθηνά αναφέρει πως ταιριάζει στην κόρη της να είναι πριγκίπισσα, καθώς είναι λεπτεπίλεπτη, χαριτωμένη και της αρέσει να μιμείται τις χορεύτριες. Με γνώμονα τον χορό επιλέγει και ο Κίμωνας τον ρόλο της κόρης του, ο οποίος δεν την χαρακτηρίζει πριγκίπισσα, αλλά περιγράφει όλα τα χαρακτηριστικά που έχουν οι πριγκίπισσες στις ταινίες.

Εξίσου, η Νατάσα επιλέγει τον ρόλο της Ραπουνζέλ από τη νέα γενιά ταινιών στα Μαλλιά Κουβάρια, που είναι μεν πριγκίπισσα, αλλά εκφράζει χαρακτηριστικά ενδυναμωμένου κοριτσιού, το οποίο δεν συμβιβάζεται. Ωστόσο, διαφοροποιεί την επιλογή της από την επιλογή που πιθανόν να έκανε η κόρη της. Με αυτόν τον τρόπο εκφράζει τη συνειδητοποιημένη διαφορά στις επιλογές τους με το παιδί και φανερώνει πως γνωρίζει όσα ενδιαφέρουν την κόρη της.

«Θα ήθελα να είναι από την ταινία Frozen αυτός που οδηγάει τον τάρανδο δεν θυμάμαι τώρα... Α ..... Ο Κριστόφ. Και ο λόγος είναι ότι είναι απλός δουλευταράς, βοηθάει τη δεσποινίδα και έχει όλο αυτό το πακέτο το αντρικό που έχω εγώ στο μυαλό μου» (Θάλεια)

«Δεν ξέρω τι ρόλο θα έδινα θα ήθελα όμως να είναι Γενναίος και δυνατός και να τους κερδίζει όλους» (Πέτρος)

Στη δεύτερη ομάδα αποσπασμάτων καταγράφονται οι απόψεις γονέων που έχουν αγόρια και επιλέγουν ρόλους με χαρακτηριστικά των παραδοσιακών έμφυλων στερεοτύπων. Η Θάλεια επιλέγει για τον γιο της τον ρόλο του τάρανδου Κρίστοφ από το Frozen, ο οποίος είναι φιλότιμος, ιπποτικός και βοηθάει πάντοτε της πρωταγωνίστριες. Δεν επιλέγει έναν παραδοσιακό πρίγκιπα, αλλά τα χαρακτηριστικά που έχει ο Κρίστοφ και γίνεται η επιλογή της είναι παρόμοια με αυτά των πριγκίπων.

Άλλωστε, ρητά αναφέρει πως αυτό είναι το ανδρικό πρότυπο που έχει στο μυαλό της και θέλει αντίστοιχα να αναπτύξει ο γιος της μεγαλώνοντας.

Αντίστοιχα, ο Πέτρος δεν αναφέρει κάποιον συγκεκριμένο ήρωα, όμως, παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά που θέλει να έχει. Να είναι γενναίος, δυνατός και να κερδίζει όλες τις μάχες. Αν και δεν προτείνει συγκεκριμένο χαρακτήρα κινουμένων σχεδίων, η περιγραφή του ταιριάζει ακριβώς με το προφίλ των παραδοσιακών πριγκίπων.

«Τι ρόλο να της δώσω; Αυτή ακούει ραπ και τρελαίνεται. Σίγουρα θα της έδινα αγορίστικο ρόλο, γιατί της αρέσουν πάρα πολύ αγορίστικοι ρόλοι. Μπορώ να πω ότι είναι αγοροκόριτσο. Εύχομαι να αλλάξει αυτό και ελπίζω. Πάντως το έχει δηλώσει ότι δεν θέλει να είναι πριγκίπισσα» (Μυρτώ)

«Ο Κ. είναι το μεσαίο παιδί από τα τρία είναι εξυπηρετικός θέλει να βοηθάει, έχει στοιχεία ηγετικής μορφής Όμως πιστεύω ότι δεν θα ήταν ο ρόλος του Πρίγκιπα. Θα έπαιζε έναν δευτερεύοντα ρόλο, ο οποίος όμως θα ήταν πολύ σημαντικός ή θα είχε μία θέση κλειδί.... δεν μου έρχεται αυτή τη στιγμή να αντιστοιχίσω κάτι» (Άγγελος)

Ωστόσο, τα δύο τελευταία αποσπάσματα αντιστέκονται στα κυρίαρχα πρότυπα και στους ρόλους που επιλέγουν οι γονείς για τα παιδιά τους. Η Μυρτώ αναφέρει πως η κόρη της είναι αγοροκόριτσο και δεν της αρέσουν οι πριγκίπισσες. Χαρακτηριστικά αναφέρει πως η κόρη της αγαπάει τη ραπ μουσική και της αρέσουν οι αγορίστικοι χαρακτήρες. Όμως, δεν προτείνει κάποιον συγκεκριμένο χαρακτήρα, παρά μόνον αποκλείει τις παραδοσιακές πριγκίπισσες. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι παρόλο που η Μυρτώ ανησυχεί για τις επιλογές της κόρης και θέλει να αλλάξει, να της αρέσουν τα πιο κοριτσίστικα, δε διστάζει να πει για τις επιλογές της και να προσποιηθεί πως όπως πολλά κορίτσια επιλέγει τις πριγκίπισσες. Με αυτόν τον τρόπο σέβεται τις επιλογές της κόρης της και τονίζει τον ενδυναμωμένο ισχυρό χαρακτήρα της.

Τέλος, ο Άγγελος δεν επιλέγει συγκεκριμένο ρόλο για τον γιο του, ξεκινάει όμως από την ανάλυση της οικογενειακής σχέσης. Αναφέρει πως είναι το μεσαίο παιδί από τα τρία και έχει αναλάβει τον ρόλο του βοηθού σε όποιον το χρειάζεται. Ο πατέρας αναγνωρίζει τα ηγετικά στοιχεία στην προσωπικότητα του παιδιού, ωστόσο

θεωρεί πιο κατάλληλο ένα υποστηρικτικό ρόλο, που θα λειτουργούσε ως κλειδί στην ιστορία. Η επιλογή αυτή δηλώνει μια συνειδητοποιημένη στάση του πατέρα, ο οποίος παρατηρεί και γνωρίζει τα παιδιά του και δεν επιλέγει τον προφανή ρόλο του πρίγκιπα μόνο και μόνο επειδή είναι πρωταγωνιστής.

Οι επιλογές ρόλων των γονιών είναι ένα σημαντικό κριτήριο για τη διερεύνηση των απόψεων τους αναφορικά με τα έμφυλα στερεότυπα, καθότι είναι πιθανόν σε προηγούμενες ερωτήσεις να απάντησαν πιο δειλά και αντιλαμβανόμενοι την πρόθεση της έρευνας να απάντησαν με τον επιθυμητό τρόπο, όμως σε μια πιο παιγνιώδη ερώτηση όπως αυτή να φανέρωσαν βαθύτερες σκέψεις και επιθυμίες.

Όπως προκύπτει στην πλειονότητά τους συνεχίζουν να επιλέγουν για τα παιδιά τους παραδοσιακούς ρόλους αναπαράγοντας τα έμφυλα στερεότυπα και αναδεικνύοντας τον τρόπο που τα ίδια στερεότυπα έχουν επιδράσει στη συγκρότηση της δικής τους προσωπικότητας. Σύμφωνα με έρευνες σε αντίστοιχες ερωτήσεις όταν οι γονείς καλούνται να επιλέξουν ένα ρόλο για το παιδί τους, συχνά επιλέγουν έναν ρόλο για τον εαυτό τους. Επομένως, σε πολλές περιπτώσεις αντιλαμβάνονται τα παιδιά τους ως προέκταση του εαυτού τους.

5.3.5 Καταναλωτικά προϊόντα της Disney

Στην τελευταία κατηγορία οι γονείς ερωτήθηκαν κατά πόσο έχουν στο σπίτι τους προϊόντα με ήρωες και ηρωίδες από κινούμενα σχέδια που παρακολουθούν τα παιδιά τους και κατά πόσο συμφωνούν με αυτό.

«Έχουμε προϊόντα Disney στο σπίτι. Έχουμε ρούχα, έχουμε χαλί, όλα τα αυτοκινητάκια από την ταινία cars, στυλό και κουκλάκια» (Δανάη)

«Εννοείται ότι έχουμε πράγματα της Disney στο σπίτι. Έχουμε παιχνίδια έχουμε ρούχα πετσέτες το παγουρίνο της είναι Disney το μπολ φαγητού είναι Disney. Όταν βγούμε για να ψωνίσουμε κάτι πάντα ζητάει να υπάρχει σε αυτό που θα πάρει μορφή της Disney» (Μυρτώ)

«Εγώ δεν ξέρω τι είναι αυτά που λες της Disney, αλλά όποτε πηγαίνει η μάνα της στη λαϊκή της παίρνει κάτι φανελάκια, κάτι βρακιά, κάτι

μπλούζες που έχουν πάνω κάτι κοπέλες. Αυτές θα είναι φαίνεται οι πριγκίπισσες και της αρέσει και η Barbie πολύ» (Νίκος)

«Και βέβαια έχουμε πολλά πράγματα της Disney στο σπίτι καπέλο, τετράδιο, μολυβοθήκη και επειδή τυχαίνει να έχω και κορίτσι σε αυτής της ηλικίας στα τέσσερα εδώ θα κάνω μία διαφοροποίηση τα κορίτσια έχουν πολύ περισσότερα προϊόντα της Disney στο σπίτι από ότι τα αγόρια» (Άγγελος)

«Ναι έχουμε πολλά πράγματα έχουμε ρούχα, έχει αποκριάτικη στολή Φρόζεν, έχει τσάντα, έχει ομπρέλα, το παγούρι της» (Ανδρέας)

«Είναι ερώτηση αυτή; μόνο χαρτί υγείας δεν έχουμε της Frozen. Όλα τα υπόλοιπα τα έχουμε καλύψει και χαρτοπετσέτες έχουμε. Χαρτί υγείας δεν βρήκαμε. Χαρτομάντιλα έχουμε βρει βέβαια. Και όταν λέμε τα πάντα Εννοώ με τα πάντα. Πρώτον ότι έχει σχέση με ρούχα μπλούζες παντελόνια εσώρουχα φανελάκια κάλτσες παπούτσια, λευκά είδη, σεντόνια, μαξιλαροθήκη, πετσέτες, παιχνίδια κουκλάκια τα πάντα τα πάντα τα πάντα. Και επειδή έχω και αγόρι έχουμε και μία μεγάλη γκάμα από Μακούν» (Νατάσα)

Στην πλειονότητά τους οι γονείς αναφέρουν πως έχουν πολλά προϊόντα στο σπίτι τους με ήρωες και ηρωίδες των κινουμένων σχεδίων. Η Δανάη και η Μυρτώ απαριθμούν τα προϊόντα που έχουν από χαλιά και μπολ φαγητού και πολλά κουκλάκια από διαφορετικούς χαρακτήρες. Ο Άγγελος παρόλο που αναφέρει πως έχουν πολλά προϊόντα στο σπίτι τους κάνει τη διαφοροποίηση μεταξύ των δύο φύλων και αναφέρει πως τα κορίτσια έχουν πολύ περισσότερα αντικείμενα από ότι τα αγόρια.

Στη συνέχεια, ο Νίκος δεν γνωρίζει ακριβώς ποια είναι αυτά τα προϊόντα, αλλά καταλαβαίνει πως όσο ζητάει από τη μητέρα της να της αγοράσει σχετίζονται με τα κινούμενα σχέδια. Αναγνωρίζει όμως τις κοπέλες ως σχέδια και τις αναφέρει ως πριγκίπισσες και Barbie. Ο Ανδρέας, εξίσου, αναγνωρίζει τα προϊόντα της κόρης του και αναφέρει με ενθουσιασμό το Frozen, ακόμη και την αποκριάτικη στολή που έχει αγοράσει.

Η Νατάσα σε μια γλαφυρή και αναλυτική περιγραφή δηλώνει πως έχουν στο σπίτι τους ό,τι κυκλοφορεί σχετικό με το Frozen από εσώρουχα, ρούχα και τσάντες μέχρι χαρτομάντιλα! Με αυτό το απόσπασμα γίνεται έκδηλη η καταναλωτική μανία που καλλιεργείται στα παιδιά και με πρόσχημα τους αγαπημένους τους ήρωες μπαίνουν ως καταναλωτές στην αγορά από πολύ μικρή ηλικία.

«Έχουμε τους Ευχούληδες, έχουμε σεντόνια, κούπες. Μας αρέσει η Disney αλλά δεν είμαστε του πρίγκιπα και της πριγκίπισσας» (Νίκη)

«Έχει σε λούτρινα, το Γκούφη, τον Πλούτο, το Μίκυ σε καπέλο, έχει μία αφίσα από τους υπερήρωες, αυτό βέβαια δεν είναι Disney. Γενικά όμως δεν έχουμε πολλά προϊόν» (Θάλεια)

«Ο γιος δεν έχει τέτοια πράγματα το μόνο που έχω αγοράσει είναι ένα καπέλο Winnie δεν είμαι υπέρ αυτού δεν μπαίνω σε αυτό το τρυπάκι. Εκείνο που με ενοχλεί είναι ότι υπάρχει μία ολόκληρη βιομηχανία από πίσω ρούχα μπλουζάκια φουστάνια που εμείς είμαστε αναγκασμένοι σαν γονείς να τα πάρουμε για να μοιάζει η κόρη μας με την πριγκίπισσα» (Ζωή)

Στα τελευταία τρία αποσπάσματα οι μαμάδες τηρούν μια κριτική στάση απέναντι στην κατανάλωση προϊόντων από ηρωίδες και ήρωες της Disney, καθώς αντιλαμβάνονται το ευρύτερο πλαίσιο εκμετάλλευσης και προσπαθούν να αποστασιοποιήσουν και τα παιδιά τους από αυτό. Η Νίκη αναφέρει πως έχουν προϊόντα με πιο κλασικά κινούμενα σχέδια και πως τους αρέσει η Disney, αλλά σε καμία περίπτωση με πριγκίπισσες και πρίγκιπες.

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η στάση της Θάλειας, η οποία επιλέγει τους ήρωες του κλασικού Disney στούντιο, αλλά όχι τις πριγκίπισσες και τους πρίγκιπες. Όμως, τονίζει πως έχουν λίγα προϊόντα και δεν έχουν μπει στη λογική να αγοράζουν προϊόντα από τα κινούμενα σχέδια που παρακολουθούν τα παιδιά. Παράλληλα, η Ζωή διαφωνεί έντονα με την εμπορευματοποίηση των προϊόντων της Disney και δηλώνει ρητά πως δεν μπαίνει στο τρυπάκι της βιομηχανίας. Έχει ο γιος της ένα καπέλο από τον Γουίνι μόνο, αλλά για την κόρη της αρνείται κατηγορηματικά να τη βάλει στη διαδικασία να αγοράζει προϊόντα, να τα φοράει, με σκοπό να νιώσει πριγκίπισσα.

Κεφάλαιο 6^ο

Συζήτηση

Οι απόψεις των γονέων αναφορικά με τα έμφυλα στερεότυπα των ταινιών της Disney και των προγραμμάτων που παρακολουθούν τα παιδιά τους ποικίλουν και εκφράζουν το σύνολο των διαφορετικών προσεγγίσεων και ιδεολογιών που φέρουν τα κοινωνικά υποκείμενα. Η παρούσα έρευνα εκκινεί από τη διαπίστωση ερευνητικού κενού στην έρευνα των απόψεων των γονέων στο εν λόγω ερευνητικό πεδίο στον ελλαδικό χώρο. Παρόλο που η έρευνα σε διεθνές πλαίσιο διαρκώς διευρύνεται αναφορικά με τα έμφυλα στερεότυπα των ταινιών και των προϊόντων τους, στην Ελλάδα δεν εντοπίζονται αντίστοιχες ερευνητικές εργασίες.

Ως εκ τούτου η σημαντικότητα της παρούσας έρευνας φωτίζει την πτυχή των απόψεων των γονέων και μέσω μιας ποιοτικής διερεύνησης αναδύονται πτυχές του θέματος, οι οποίες δεν εντοπίζονται με τη χρήση ποσοτικών ερευνητικών εργαλείων. Επομένως, σε συνέπεια με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, σχεδιάστηκε και διεξήχθη η παρούσα έρευνα, η οποία φιλοδοξεί να προσφέρει νέα δεδομένα κατανόησης του πολυσυλλεκτικού θέματος και να προσφέρει σε γονείς και εκπαιδευτικούς νέα αναλυτικά σημεία διαμέσου των οποίων θα προσεγγίζουν εφεξής τις ταινίες της Disney και θα τις διαπραγματεύονται μαζί με τα παιδιά.

Πιο συγκεκριμένα, οι γονείς στην πλειονότητά τους γνωρίζουν το θεματικό περιεχόμενο των ταινιών της Disney και παρακολουθούν μαζί με τα παιδιά τους τα προγράμματα (Davison, 1983; Μπέσσα, 2016; Paul, Salwen, & Dupagne, 2000). Όμως, υπάρχουν περιπτώσεις γονέων που δεν γνωρίζουν τη θεματολογία των ταινιών και επιτρέπουν στα παιδιά τους να επιλέγουν μόνα τους όσα παρακολουθούν. Σε αυτές τις περιπτώσεις της άγνοιας ελλοχεύει ο κίνδυνος να παρακολουθούν τα παιδιά προγράμματα, τα οποία επηρεάζουν τη συμπεριφορά και τις αντιλήψεις τους, χωρίς τη γονική εποπτεία, με αποτέλεσμα να δημιουργείται τόσο χάσμα ανάμεσα στη σχέση γονιού-παιδιού, όσο και στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των παιδιών (Gunther & Mundy, 1993; Κοτρωνίδου, 2012; Ρηγάκη, Μάγος, Χανιωτάκης, 2016; Παππά, 2008).

Ωστόσο, στην ομάδα των γονέων που γνωρίζουν τη θεματολογία των ταινιών παρατηρείται μια διαφοροποίηση ως προς το περιεχόμενο ποιων ταινιών γνωρίζουν. Από τη μια υπάρχουν οι γονείς, οι οποίοι γνωρίζουν όλες τις καινούριες ταινίες που

κυκλοφορούν και με επισταμένη προσοχή είναι διαρκώς ενημερωμένοι για τη θεματολογία και τα στερεότυπα των νέων ταινιών. Και από την άλλη, υπάρχουν οι γονείς, οι οποίοι έχουν παγιώσει την αντίληψη τους για τη θεματολογία των ταινιών με γνώμονα τις κλασικές ταινίες, που οι ίδιοι παρακολουθούσαν ως παιδιά. Άρα, δημιουργείται μια σύγχυση αναφορικά με τις γνώσεις που έχουν οι γονείς επί των θεμάτων που πραγματεύονται οι ταινίες της Disney και αντίστοιχα οι ίδιοι αναπαράγουν ή αντιστέκονται στα έμφυλα στερεότυπα (Perloff, 2009).

Ενδιαφέρουσα διαφοροποίηση παρατηρείται στις απαντήσεις τους, καθώς ορισμένοι γονείς υποστηρίζουν τη θεματολογία των ταινιών και με χαρά προτρέπουν τα παιδιά τους να τις παρακολουθούν, ενώ άλλοι γονείς αναγνωρίζουν τη στερεοτυπική αναπαραγωγή των έμφυλων ρόλων και αποτρέπουν τα παιδιά τους από την παρακολούθηση αυτών των προγραμμάτων. Αυτοί είναι οι γονείς, οι οποίοι αντιλαμβάνονται την άμεση επιρροή των ταινιών στη συμπεριφορά των παιδιών τους. Η επιρροή αυτή έχει να κάνει με μίμηση σε κινήσεις, ντύσιμο, ομιλία και καλλιέργεια ρομαντικών ονείρων, κυρίως στα κορίτσια (Perloff, 2009; Tsotsou & Stamou, 2018; Ρηγάκ, 2020).

Αναφορικά με τη διαμόρφωση αντιλήψεων και χαρακτηριστικών στα παιδιά μέσω της παρακολούθησης προγραμμάτων το σύνολο των γονέων αντιλαμβάνεται αυτή τη συσχέτιση, αλλά την προσεγγίζουν με διαφορετικό τρόπο. Ορισμένοι γονείς επιλέγουν μια ενεργή παρεμβατική δράση σύμφωνα με την οποία είτε αποτρέπουν τα παιδιά από την παρακολούθηση ορισμένων προγραμμάτων είτε πρωτίστως την παρακολουθούν οι ίδιοι και στη συνέχεια επιτρέπουν στα παιδιά να την παρακολουθήσουν (Twenge & Campbell, 2009).

Τα κύρια χαρακτηριστικά, τα οποία είναι άμεσα εμφανή και παρατηρούν οι γονείς ως επιρροή στη συμπεριφορά των παιδιών τους είναι η χρήση συγκεκριμένου λεξιλογίου που χρησιμοποιείται στις ταινίες και τη μίμηση της φωνής των ηρώων και των ηρωίδων των προγραμμάτων (Ρηγάκη, 2020; Tsotsou & Stamou, 2018; Ζιάκα, Καρελλά & Μάγος, 2019). Σε ορισμένες απαντήσεις οι γονείς ανέφεραν ότι επιλέγουν να συζητούν όσα παρατηρούν με τα παιδιά τους και να τα αναλύουν, ενώ άλλοι δεν επικοινωνούν στα παιδιά τους τα όσα παρατηρούν.

Αναφορικά με τις βαθύτερες ψυχολογικές επιρροές των ταινιών, οι γονείς ως κύρια επιρροή αναφέρουν τη δημιουργία φοβιών και τη φυσικοποίηση της βίας στη

συμπεριφορά τους. Η υπερέκθεση των παιδιών σε εικόνες βίας έχει ως άμεση επίδραση την έκφραση πιο βίαιων συμπεριφορών, αλλά και την αποδυνάμωση των υποκειμένων και την καλλιέργεια φοβιών (Παππά, 2008; Boyd, 1997). Για αυτό τον λόγο στην ερώτηση αν οι γονείς απορρίπτουν κάποια προγράμματα, ανέφεραν ως κύριο αποτρεπτικό χαρακτηριστικό την υπερβολική προβολή βίας. Επομένως, εν συνόλω οι γονείς έχουν επίγνωση της επιρροής των ταινιών της Disney που παρακολουθούν τα παιδιά τόσο σε χαρακτηριστικά συμπεριφοράς όσο και σε βαθύτερες ψυχολογικές επιπτώσεις.

Στο σύνολο των 15 συνεντεύξεων μια μητέρα είναι η μοναδική που υπερασπίζεται την άποψη του να μην υπάρχει τηλεόραση στο σπίτι, γεγονός που συνηγορεί με τις αναφορές για μικρό ποσοστό γονέων που δεν κατέχουν τηλεόραση και στέκονται κριτικά απέναντι στην κουλτούρα των μαζικών προγραμμάτων κατανάλωσης. Οι περισσότεροι γονείς βρίσκονται στο φάσμα κατοχής τηλεόρασης, αλλά με επιτήρηση και προσεκτική επιλογή προγραμμάτων.

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα, αυτό της αναπαραγωγής ή του μετασχηματισμού των έμφυλων στερεότυπων μέσω των ταινιών της Disney φαίνεται να μην είναι έκδηλο ως προς τον τρόπο λειτουργίας του σε όλους τους γονείς. Από τις απαντήσεις τους αναφορικά με τα χαρακτηριστικά των πριγκιπισσών και των πριγκίπων προκύπτουν δύο τάσεις, αφενός, των γονέων που αντιλαμβάνονται την ιδεολογική λειτουργία των στερεοτύπων και αντίστοιχα το διαχειρίζονται με τα παιδιά τους, και αφετέρου, οι γονείς που αποδέχονται τους έμφυλους ρόλους, τους οποίους αναπαράγουν οι ταινίες και ενισχύουν αυτά τα στερεότυπα στα παιδιά τους. Από τη στιγμή της γέννησής του τα παιδιά εγκαλούνται σε αναπαραστάσεις έμφυλων στερεοτύπων με τη διαφοροποίηση στα παιδικά ρούχα, στα παιχνίδια για την κούνια, ακόμη και στον τρόπο ομιλίας που υιοθετούν γονείς και συγγενείς ανάλογα με το φύλο. Μια διαφοροποίηση που ενισχύεται καθώς φτάνουν σε νηπιακή ηλικία και αρχίζουν να εκτίθενται σε οπτικά ερεθίσματα, παραμύθια και τραγούδια. Σύμφωνα με τον σχεδιασμό κινουμένων σχεδίων των προηγούμενων δεκαετιών οι διαφοροποιήσεις στην κατηγορία των δύο φύλων υπήρξε ξεκάθαρη και οι ρόλοι που επιτελούσαν οι ήρωες και οι ηρωίδες δεν αναμιγνύονταν (Herrett-Skjellum & Allen, 1996, στο Smith, 2006).

Στις πιο σύγχρονες ταινίες κινουμένων σχεδίων γίνονται προσπάθειες για τροποποίηση των χαρακτηριστικών των παραδοσιακών έμφυλων στερεοτύπων, καθώς οι ήρωες και οι ηρωίδες προβάλλουν χαρακτηριστικά και επιλογές, οι οποίες

στο παραδοσιακό πλαίσιο της Disney ανήκαν ξεκάθαρα σε άνδρες και γυναίκες (Ρηγάκη, 2020). Σημαντικό εύρημα αναδεικνύεται στη συζήτηση αναφορικά με τις διαφορές που εντοπίζουν οι γονείς ανάμεσα στις κλασικές και στις καινούριες ταινίες της Disney. Η ομάδα των απαντήσεων των γονέων που αναγνωρίζουν τα έμφυλα στερεότυπα και προσβλέπουν στην αλλαγή τους αναφέρουν ότι η νέα γενιά ταινιών της Disney διαπραγματεύεται με διαφορετικό τρόπο τα έμφυλα στερεότυπα και χειραφετεί το θηλυκό φύλο, προσδίδοντας σύγχρονα χαρακτηριστικά στις ηρωίδες και στους ήρωες. Αντιθέτως, η ομάδα των γονέων που δεν προσεγγίζει κριτικά τα έμφυλα στερεότυπα των ταινιών, τείνουν να προτιμούν τις κλασικές ταινίες της Disney και να στέκονται κριτικά απέναντι στην παρουσίαση των έμφυλων ρόλων στις ταινίες νέας γενιάς (Hine et al., 2018; Tsotsou & Stamou, 2018; Νταή & Μότσιου, 2020; Ρηγάκη, 2020).

Αναλυτικότερα, όταν ζητήθηκε από τους γονείς να περιγράψουν τα χαρακτηριστικά των έμφυλων στερεοτύπων που προβάλλονται στις ταινίες της Disney, οι απαντήσεις κινήθηκαν σε τρεις άξονες. Στον πρώτο άξονα, περιγράφουν τα εξωτερικά χαρακτηριστικά σύμφωνα με τα οποία οι πριγκίπισσες είναι όμορφες, λεπτές, με μακριά μαλλιά και όμορφα ρούχα, ενώ οι πρίγκιπες είναι όμορφοι, γενναίοι, με ευγενικούς τρόπους και εξίσου όμορφη ενδυμασία.

Στον δεύτερο άξονα, αναφέρονται σε κινήσεις και συμπεριφορές όπου οι περισσότεροι συμφωνούν στις απόψεις τους. Οι πριγκίπισσες είναι χαμογελαστές, με ευγενικές κινήσεις και μελιστάλαχτο τρόπο εκφοράς, καθώς οι πρίγκιπες είναι σοβαροί, δίκαιοι και με καλοσυνάτες χειρονομίες. Τέλος, στον τρίτο άξονα οι πριγκίπισσες υπηρετούν πάντοτε το καλό και προσπαθούν να ξεφύγουν από το κακό, ενόσω οι πρίγκιπες τις συντροφεύουν και τις προστατεύουν.

Τα χαρακτηριστικά αυτά ενέχουν στερεότυπα και μέσω της μίμησης και του θαυμασμού αναπαράγονται από τα παιδιά. Σε αυτό το πλαίσιο οι γυναίκες επιτελούν ορισμένες ταυτότητες, αυτές της καλής κόρης, της ευγενικής κοπέλας του χωριού, της όμορφης νύφης για τον πρίγκιπα. Ρόλοι που θέτουν το γυναικείο φύλο σε μια θέση δευτερεύουσα με προκαθορισμένες επιλογές και ως στόχευση που εκπληρώνει το «και ζήσαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα» έναν σπουδαίο γάμο. Όπως πολύ εύστοχα αναφέρει μια μητέρα, δεν μας δείχνει σε πολλές περιπτώσεις τι γίνεται μετά τον γάμο του ζευγαριού (Hayes & Tantleff-Dunn, 2010; Μπάσση, 2016).

Αντίστοιχα, οι παραδοσιακοί στερεοτυπικοί ρόλοι που αναπαράγονται για τους πρίγκιπες μέσω των ταινιών είναι αυτοί του προστατευτικού άνδρα, που επιμένει να κερδίσει την κοπέλα, είναι πλούσιος και θέλει το καλό της κοινωνίας στην οποία ζει. Η εν λόγω άρθρωση του πρίγκιπα αναπαράγει το όνειρο του πρίγκιπα με το λευκό άλογο σύμφωνα με το οποίο τα κορίτσια ρομαντικά δημιουργούν ως τον ιδανικό σύντροφο. Αρκετές μητέρες έθιξαν το ζήτημα του ονείρου του πρίγκιπα και της διαστρέβλωσης που δημιουργεί στα κορίτσια καθώς μεγαλώνουν (Ρηγάκη, 2020). Ωστόσο, αρκετά από αυτά τα στερεότυπα μετασχηματίζονται στις ταινίες νέας γενιάς της Disney και πλέον οι ηρωίδες είναι πιο δυναμικές, πιο περιπετειώδεις και διαπραγματεύονται τις σχέσεις τους με το άλλο φύλο. Εξίσου, έχει αλλάξει και ο σχεδιασμός των κινουμένων σχεδίων που πλέον παρουσιάζει τις ηρωίδες ως νεαρά κορίτσια και όχι ως μεγάλες γυναίκες. Παράλληλα, μετασχηματίζονται και τα ανδρικά στερεότυπα σύμφωνα με τα οποία οι ήρωες έχουν περισσότερο τη μορφή νέων αγοριών, έχουν αναπηρίες (How to train your dragon), εκδηλώνουν το χιούμορ και την απροσεξία τους και τέλος, είναι συνοδοιπόροι και πρωτίστως φίλοι με τις ηρωίδες (Hine et al., 2018; Tsotsou & Stamou, 2018; Νταή & Μότσιου, 2020; Ρηγάκη, 2020).

Οι γονείς φαίνεται να παρατηρούν τις διαφορές ανάμεσα στις κλασικές και τις νέες ταινίες, ωστόσο κάποιοι μπορούν να μιλήσουν με κριτική και αναλύοντας αυτές τις διαφορές, ενώ άλλοι απλώς τις επισημαίνουν. Ένα θέμα που έχει μείνει κοινό στην πορεία των ταινιών της Disney είναι το ευτυχισμένο τέλος τους, κάτι το οποίο σχολιάζουν οι γονείς. Ορισμένοι το επιλέγουν και το επικροτούν ως ιδανικό για τη νηπιακή ηλικία των παιδιών τους, ενώ άλλοι αντιστέκονται σε αυτό καθώς θεωρούν ότι δημιουργεί στα παιδιά την ψευδαίσθηση πως πάντοτε όλα θα βαίνουν καλώς και η ευτυχία θα κερδίσει. Για αυτό τον λόγο επιλέγουν να παρακολουθούν ορισμένοι γονείς τις ταινίες μαζί με τα παιδιά τους και να συζητούν το επιμύθιο τους, αλλά και επιμέρους συμπεριφορές και νοήματα.

Επομένως, τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία οι γονείς επιλέγουν τις ταινίες που θα παρακολουθούν τα παιδιά τους διαφέρουν. Άλλοι θέτουν ως αυστηρό κριτήριο τη μη προβολή βίας, άλλοι τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα του προγράμματος και άλλοι σε ένα πιο χαλαρό πλαίσιο αφήνουν τα παιδιά να επιλέξουν όσα προγράμματα τους αρέσουν. Ως εκ τούτου διαφαίνεται πως οι επιλογές των γονέων αναφορικά με τα προγράμματα προκύπτουν σε μεγάλο βαθμό από τις προσωπικές

τους επιλογές ως θεατών τόσο σε κινούμενα σχέδια όσο και εν γένει σε ταινίες και προγράμματα.

Κεφάλαιο 7^ο

Συμπεράσματα

Το ζήτημα που διερευνάται στην παρούσα έρευνα είναι κρίσιμο για τη διαμόρφωση των ταυτοτήτων και των χαρακτηριστικών των παιδιών. Η επιρροή των έμφυλων στερεοτύπων μέσω των ταινιών και των προγραμμάτων που παρακολουθούν θέτουν τις βάσεις για τη συγκρότηση των ενήλικων υποκειμενικότητων των ατόμων. Παράλληλα, η διαχείριση των στερεοτύπων αυτών από την πλευρά των γονέων είναι εξίσου σημαντική, καθώς η οικογένεια αποτελεί τον αρχικό θεσμό κοινωνικοποίησης των ατόμων. (Gerbner, 1997)

Η σύγχρονη εποχή με την ολοένα και αυξανόμενη έκθεση των παιδιών σε οπτικοακουστικά ερεθίσματα εγείρει προβληματισμούς τόσο κοινωνικούς όσο και εκπαιδευτικούς. (Singer et al., 1988) Η παρούσα έρευνα διερευνά τη σκοπιά της οικογενείας και αναδεικνύει σημαντικά ευρήματα, τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν εκπαιδευτικά και να θέσουν τις βάσεις για κριτική ανάλυση και συζήτηση των ζητημάτων αυτών στο επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα. Στην πλειονότητά τους οι γονείς που συμμετέχουν στην έρευνα διαθέτουν τηλεόραση και τα παιδιά τους παρακολουθούν ταινίες και προγράμματα συστηματικά. Ωστόσο, οι μισοί από αυτούς στέκονται κριτικά απέναντι στο νόημα, στις ιδεολογίες και τα στερεότυπα που αυτά τα προγράμματα αναπαράγουν, εκδηλώνοντας παράλληλα μια αμηχανία για τον τρόπο διαχείρισής τους.

Ο ρόλος της τηλεόρασης και των προγραμμάτων κινουμένων σχεδίων τόσο σε καθημερινή βάση όσο και στην παρακολούθηση ταινιών μια φορά την εβδομάδα είναι καταλυτικός, καθώς από νηπιακή ηλικία τα παιδιά εκτίθενται σε ερεθίσματα και συγκροτούν τις υποκειμενικότητές τους με γνώμονα τα χαρακτηριστικά των ηρώων και των ηρωίδων που προτιμούν (Orenstein, 2006). Στις περισσότερες περιπτώσεις οι γονείς έχουν τηλεόραση στο σπίτι και τα παιδιά μαθαίνουν από μικρή ηλικία να την χειρίζονται και να επιλέγουν όσα θα παρακολουθήσουν. Σε μια μόνο συνέντευξη μια μητέρα δήλωσε πως συνειδητά στο σπίτι τους δεν έχουν τηλεόραση για να μπορούν να επιλέγουν μόνοι τους τα προγράμματα που τους ταιριάζουν και επιθυμούν να δουν (Do Rozario, 2004).

Ο κοινωνικοποιητικός ρόλος της τηλεόρασης είναι τόσο ισχυρός που η εκπαίδευση χρειάζεται οργανωμένη διαχείριση των ερεθισμάτων προκειμένου να μετασχηματίσει τα εν λόγω ερεθίσματα σε εκπαιδευτικά ή με επιστημονικό τρόπο να ενδυναμώσει τα παιδιά ώστε να μην είναι ευρεία και άκριτη η επιρροή των προγραμμάτων στον χαρακτήρα και την καθημερινή ζωή τους. Το έργο των εκπαιδευτικών και δη των νηπιαγωγών, οι οποίοι έχουν να διαχειριστούν την επιρροή των προγραμμάτων στην ηλικία της συγκρότησης της αυτό-εικόνας και της ετερο-εικόνας είναι απαιτητικό και χρήζει της συνεργασίας των γονέων (Dyson, 1997).

Ακόμη, οι περισσότεροι γονείς αναγνωρίζουν την άμεση επιρροή των ταινιών και των προγραμμάτων στη συμπεριφορά, στην ομιλία και στο ντύσιμο των παιδιών τους. Επομένως, όπως προκύπτει από τα ευρήματα της έρευνας είναι μείζονος σημασίας η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση των γονέων αναφορικά με τον ρόλο των ταινιών στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών των παιδιών. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι σημαντικός και οφείλουν να χτίζουν σχέσεις εμπιστοσύνης τόσο με τα παιδιά όσο και με τους γονείς τους, προκειμένου από κοινού να καλλιεργούν την κριτική ικανότητα των παιδιών και να τα προετοιμάζουν ως ώριμους θεατές.

Με την κατάλληλη συνεργασία και την υγιή γονική εμπλοκή τα έμφυλα στερεότυπα των ταινιών της Disney, καθώς και μια πληθώρα άλλων στερεοτύπων που φέρουν, μπορούν να μετασχηματιστούν σε εκπαιδευτικό υλικό και έναυσμα για την αφετηρία συζητήσεων περί κοινωνικού φύλου και έμφυλων ρόλων ήδη από τη νηπιακή ηλικία. Οι έννοιες της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας διαρκώς μετασχηματίζονται και το ίδιο συμβαίνει και στην παρουσίασή τους στις ταινίες και τα προγράμματα της Disney, ωστόσο η καλλιέργεια στα παιδιά της κριτικής σκέψης, της κοινωνικής ενσυναίσθησης και της χειραφέτησης, είναι τα εργαλεία σύμφωνα με τα οποία μπορούν να προσεγγίζουν το ζήτημα των έμφυλων στερεοτύπων γονείς, εκπαιδευτικοί και διανοητές. (Graves, 1999, Klein et al., 2000).

Τέλος, η ερευνήτρια τάσσεται υπέρ της αισιόδοξης οπτικής και της δυνατότητας αλλαγής των έμφυλων στερεοτύπων, πιστεύοντας στον ισχυρό ρόλο της εκπαίδευσης. Φιλοδοξεί πως διαμέσου της παρούσας έρευνας έβαλε ένα λιθαράκι στην αποφυσικοποίηση των έμφυλων στερεοτύπων και άνοιξε τον δρόμο για περαιτέρω έρευνες στο πεδίο.

Περιορισμοί

Στην παρούσα έρευνα οι περιορισμοί δεν υπήρξαν τόσο έντονοι και εστιάζονται κυρίως στη δυσκολία δημιουργίας εμπιστοσύνης και οικειότητας, προκειμένου να

διερευνηθεί ένα ευαίσθητο ζήτημα όπως τα έμφυλα στερεότυπα. Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες στην έρευνα είναι γονείς στο νηπιαγωγείο στο οποίο εργάζεται η ερευνήτρια, ωστόσο η συμμετοχή στην έρευνα απαιτεί την ανάληψη διαφορετικών ρόλων και χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στη διαχείριση τους. Υπήρξαν περιπτώσεις κατά τις οποίες οι γονείς εκδήλωσαν αντιστάσεις και καχυποψία, αλλά με τους κατάλληλους χειρισμούς η έρευνα διεξήχθη ομαλά.

Επιπρόσθετα, είναι πιθανόν οι γονείς να δίστασαν να εκφράσουν τις αυθεντικές τους απόψεις, καθώς η ερευνήτρια είναι η εκπαιδευτικός των παιδιών τους. Ενδεχομένως να απάντησαν ανάλογα με τις προσδοκίες που πίστευαν ότι είχε η ίδια και να διαμόρφωσαν την αντίστοιχη εικόνα.

Μελλοντικές έρευνες

Όσον αφορά τις μελλοντικές έρευνες, το παρόν θέμα είναι σε τόσο μικρό φάσμα διερευνημένο στην Ελλάδα, που θα μπορούσαν να διερευνηθούν πολλές ακόμη πτυχές. Μια έρευνα που θα είχε εξαιρετικό ενδιαφέρον είναι η διερεύνηση των απόψεων γονέων και παιδιών με μικτά focus groups έπειτα από παρακολούθηση συγκεκριμένων ταινιών. Ακόμη, θα μπορούσε να γίνει κοινωνιολογική ανάλυση μέσω ανάλυσης λόγου και κοινωνικής σημειωτικής σε συγκεκριμένη ταινία προκειμένου να αναδειχθούν τα έμφυλα στερεότυπα και η αναπαραγωγή τους.

Εξίσου, μια ενδιαφέρουσα έρευνα, η οποία θα διευρύνει το πεδίο, μπορεί να εστιάσει στους γονείς. Να διερευνηθούν το μορφωτικό επίπεδο, το πολιτισμικό κεφάλαιο και η δομή της κάθε οικογένειας, προκειμένου οι αναλύσεις να ενταχθούν σε ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Ακόμη, η εν λόγω έρευνα θα μπορούσε να διεξαχθεί συγκριτικά με απόψεις γονέων, των οποίων τα παιδιά φοιτούν στο δημοτικό, με σκοπό να εντοπιστούν οι ενδεχόμενες διαφοροποιήσεις και οι ομοιότητες. Σε αυτή την έρευνα μπορούν να συμμετέχουν γονείς που έχουν παιδιά και στις δύο ηλικιακές ομάδες και παρατηρούν διαφορές στον τρόπο πρόσληψης των ερεθισμάτων και στις αντιδράσεις τους.

Τέλος, μπορεί να διερευνηθεί το ζήτημα από τη σκοπιά των εκπαιδευτικών και ως παρέμβαση να επιλέγουν ταινίες που θα προβάλλονται στο σχολείο και έπειτα θα διενεργείται συζήτηση από κοινού με τα παιδιά, βασισμένη σε θέματα. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο μπορούν να ενταχθούν και οι γονείς στην παρέμβαση και από κοινού να καλλιεργήσουν στα παιδιά γραμματισμούς και κριτική συνείδηση.

Βιβλιογραφία

- Adamsons, K. & Buehler, C. (2007). Mothering versus fathering versus parenting: Measurement equivalence in parenting measures. *Parenting: Science and Practice*, 7, 271-303.
- Aina, O. E., & Cameron, P. A. (2011). Why does gender matter? Counteracting stereotypes with young children. *Dimension of Early Childhood*, 39(3), 11-20.
- Ambatzoglou, G., & Xanthopoulou, E. (2010). Gender identity disorder in children and pediatric management. 3rd Psychiatric Clinic, AHEPA University Hospital, Aristotle University of Thessaloniki, Greece. *Pediatric*, 22, 345-350.
- Anschutz, D., & Engels, R. (2010). The effects of playing with thin dolls on body image and food intake in young girls. *Sex Roles*, 63, 621-630.
- APA. (2011). *Definition of Terms: Sex, Gender, Gender Identity, Sexual Orientation*. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.apa.org/pi/lgbt/resources/sexuality-definitions.pdf>.
- Askew, S. & Roos, C. (1992). *Τα αγόρια δε κλαίνε*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Atkin, C. K., Greenberg, B. S., & Engelbertson, J. (1991). The home ecology of children's television viewing: Parental mediation and the new video environment. *Journal of Communication*, 41, 40-52.
- Aubrey, J.S., & Harrison, K. (2004). The gender-role content of children's favorite television programs and its links to their gender-related perceptions. *Media Psychology*, 6, 111-146.
- Baker, K., & Raney, A. A. (2007). Equally super? Gender-role stereotyping of superheroes in children's animated programs. *Mass Communication in Society*, 10, 25-41.
- Blaise, M. (2005a). A feminist poststructuralist study of children "doing" gender in an urban kindergarten classroom. *Early Childhood Research Quarterly*, 20(1), 85-108.
- Blaise, M. (2005b). *Playing it straight: Uncovering gender discourses in the early childhood classroom*. New York: Routledge.
- Bryman, A. (2017). *Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας*. Επιμέλεια Αϊδίνης, Α., μτφρ Σακελλαρίου, Π., Gutenberg
- Boldt, G. M. (1996). Sexist and heterosexist responses to gender bending in an elementary classroom. *Curriculum Inquiry*, 26(2), 113-131.
- Boldt, G. M. (2002). Toward a reconceptualization of gender and power in an elementary classroom. *Current Issues in Comparative Education*, 5(1), 7-23.
- Boyd, B. (1997). Teacher response to superhero play: To ban or not to ban? *Childhood Education*, 74.

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Bretl, Daniel J. & Joanne Cantor (1988). The Portrayal of Men and Women in U.S. Television Commercials: A Recent Content Analysis and Trends Over 15 Years. *SexRoles*, 18(9/10), 595-608.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Femininism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Caldera, Y. M., Huston, A. C., & O'Brien, M. (1989). *Social interactions and play patterns of parents and toddlers with feminine, masculine, and neutral toys*. *Child Development*, 60, 70-76.
- Campenni, C. E. (1999). *Gender stereotyping of children's toys: A comparison of parents and non-parents*. *Sex Roles*, 40, 121-138.
- Cheung, T. Y. (2005). *Reading beyond —happily ever after—: refiguring the disney narrative of femininity*. Unpublished manuscript, Department of Philosophy, Hong Kong, Japan. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://repository.hku.hk/bitstream/10722/41373/1/FullText.pdf>.
- Cohen, L., Manion, L. and Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Μεταίχμιο: Αθήνα.
- Γούλης, Δ, 2016, *Εικόνες της παιδικής ηλικίας στη μεγάλη οθόνη*, Θεσσαλονίκη, University Studio, Press
- Davies, B. (2003). *Frogs and snails and feminist tales. Preschool children and gender*. (Rev. ed.). Cresskill: NJ: Hampton Press.
- Davison, W., P. (1983). The third-person effect in communication. *Public Opinion Quarterly*, 47, 1- 15.
- Do Rozario, R. C. (2004). The princess and the magic kingdom: Beyond nostalgia, the function of the Disney Princess. *Women's Studies in Communication*, 27, 34–59.
- Dohnt, H. K., & Tiggemann, M. (2006). Body esteem concerns in young girls: The role of peers and media prior to adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 141– 151.
- Δραγώνα, Θ. (2007). *Στερεότυπα και προκαταλήψεις Κλειδιά και αντικλειδιά*. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://openbook.cretaforce.net/stereotypakai-prokatalipseis/>.
- Durkin, K. (1985b). Television and sex-role acquisition: 2: Effects. *British Journal of Social Psychology*, 24, 191–210.
- Dyson, A. H. (1997). *Writing superheroes: Contemporary childhood, popular culture and classroom literacy*. New York: Teachers College Press.

- England, D. E., Descartes, L., & Collier-Meek, M. A. (2011). Gender role portrayal and the Disney princesses. *SexRoles*, 64, 555-567.
- Gangestad, S. W., & Scheyd, G. J. (2005). The evolution of human physical attractiveness. *Annual Review of Anthropology*, 34, 523–548.
- Gerbner, G. (1997). *Gender and age in primetime television*. In S. Kirschner & D. A. Kirschner (Eds.), *Perspectives on psychology and the media* (pp. 69-94). Washington, DC: American Psychology Society.
- Glascok, J. (2001). Gender roles on prime-time network television: Demographics and behaviors. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 45, 656-669.
- Grabe, S., Ward, L. M., & Hyde, J. S. (2008). The role of the media in body esteem concerns among women: A meta-analysis of experimental and correlational studies. *Psychological Bulletin*, 134, 460.
- Graves, S. B. (1999). Television and prejudice reduction: When does television as a vicarious experience make a difference? *Journal of Social Issues*, 55, 707–725.
- Greenberg, B. S. (1980). *Life on television: Content analyses of U.S. TV drama*. Norwood, NJ: Ablex.
- Gunther, A. C., & Mundy, P. (1993). Biased optimism and the third-person effect. *Journalism Quarterly*, 70, 58-67.
- Hargreaves, D. A. & Tiggemann, M. (2009). Muscular ideal media images and men's body image: Social comparison processing and individual vulnerability. *Psychology of Men & Masculinity*, 10, 109–119.
- Hayes, S. & Tantleff-Dunn, S. (2010). Am I too fat to be a princess? Examining the effects of popular children's media on young girls' body esteem. *British Journal of Developmental Psychology*, 28, 413–426.
- Head, S. (1954). Content analysis of television drama programs. *Quarterly of Film, Radio, and Television*, 9, 175-194. In Hetsroni, A. (2012). *Violent Crime on American Television: A Critical Interpretation of Empirical Studies*. *Sociology Mind*, 2(2), 141-147.
- Hoffner, C. & Buchanan, M. (2002). Parents' responses to television violence: The third-person perception, parental mediation, and support for censorship. *Media Psychology*, 4, 231-252.
- Holcomb, J., Latham, K. & Fernandez-Baca, D. (2015). Who Cares for the Kids? Caregiving and Parenting in Disney Films. *Journal of Family Issues*, 36(14), 1957- 1981.
- Hughes M., Kroehler C. (2014). *Κοινωνιολογία, Οι Βασικές Έννοιες*. Επιμέλεια Θ. Ιωσηφίδης, μτφρ Γ. Χρηστίδης. Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνες στις κοινωνικές επιστήμες*. Εκδόσεις: Κριτική.

- Κανταρτζή, Ε. (2003). *Τα στερεότυπα του ρόλου των φύλων στα σχολικά εγχειρίδια του δημοτικού σχολείου*. Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε., Αθήνα.
- Klein, H., Shiffman, K., S., & Welka, D., A. (2000). Gender-related content of animated cartoons, 1930 to the present. *Advances in Gender Research*, 4, 291–317.
- Kolbe, R., H. (1990), *Gender Roles in Children's Advertising: A Longitudinal Content Analysis*, - in *Current Issues and Research in Advertising*. James H. Leigh and Claude R. Martin, Jr., eds., Ann Arbor, MI: Division of Research, Graduate School of Business Administration, University of Michigan.
- Kollmayer, M., Schober, B. & Spiel, C. (2016). Gender stereotypes in education: Development, consequences and interventions. *European Journal of Development Psychology*, 1-17.
- Κοτρωνίδου, Ι. (2012). *Παιδαγωγικές πρακτικές και ταυτότητες φύλου στο Νηπιαγωγείο*. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης, 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.).
- Kusz, K. W. (2008). Remasculinizing American white guys in/through new millennium American sport films. *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics*, 11, 209- 226.
- Lacroix, C. (2004). Images of animated others: The orientalization of Disney's cartoon heroines from the Little Mermaid to the Hunchback of Notre Dame. *Popular Communication*, 2, 213– 229.
- Lang, R. (2002). *Masculine interests: Homoerotics in Hollywood film*. New York, NY: Columbia University Press.
- Lauzen, M. M., & Dozier, D. M. (2004). Evening in the score in prime time: The relationship between behind the scenes women and on-screen portrayals in the 2002-2003 season. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 48, 484-500.
- Leaper, C., Breed, L., Hoffman, L., & Perlman, C., A. (2002). Variations in the genderstereotyped content of children's television cartoons across genres. *Journal of Applied Social Psychology*, 32, 1653-1662.
- Liebert, R., M. & Spralkin, J. (1988). *The Early Window: Effects of Television on Children and Youth*. New York: Pergamon Press.
- Li-Vollmer, M. & LaPointe, M., E. (2003). Gender transgression and villainy in animated film. *Popular Communication*, 1, 89–109.
- Lovdal, L., T. (1989). Sex Role Messages in Television Commercials: An Update. *Sex Roles*, 21(12), 715-721.
- Maclean, R. (1999). *Constructing gendered subjectivities: Peer interactions in the first week of school*. In B. Kamler (Ed.), *Constructing gender and difference* (pp. 71-11). Cresskill, NJ: Hampton Press.

- Μαραγκουδάκη, Ε. (1995). *Τα στερεότυπα για τα φύλα σε παιδικά βιβλία προσχολικής ηλικίας*. Στο Ι.Ν. Παρασκευόπουλος (Επιμ.), *Διαφυλικές σχέσεις* (β' τόμος), Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Μαραγκουδάκη, Ε. (1997). *Οι γυναίκες διδάσκουν και οι άνδρες διοικούν*. Στο Δεληγιάννη, Β. & Ζιώγου Σ. (Επιμ.), *Φύλο και Σχολική Πράξη*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σ. 258-292.
- Martin, C., L., Ruble, D., N., & Szkrybalo, J. (2002). Cognitive theories of early gender development. *Psychological Bulletin*, 128, 903- 933.
- McGeown, S., Goodwin, H., Henderson, N. & Wright, P. (2012). Gender differences in reading motivation: does sex or gender identity provide a better account? *Journal of Research in Reading*, 35(30), 328- 336.
- McNeal, J., U. (1992). *Kids as Customers: A Handbook of Marketing to Children*. New York: Lexington Books.
- Μπέσσα, Μ. (2016). *Κοινωνιογλωσσικές αναπαραστάσεις του φύλου στα κινούμενα σχέδια- Η πρόσληψή τους από μαθητές του δημοτικού στον τηλεοπτικό λόγο της μαζικής κουλτούρας*. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
- Moriarty, C., & Harrison, K. (2008). Television exposure and disordered eating among children: A longitudinal panel study. *Journal of Communication*, 58, 361–381.
- Nathanson, A. I. (1998). Identifying and explaining the relationship between parental mediation and children's aggression. *Communication Research*, 26, 124-143.
- Ντάβου, Μπ. (2005). *Η παιδική ηλικία και τα μαζικά μέσα επικοινωνίας. Μετατροπές της παιδικής κατάστασης*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Oliver, M., B. & Green, S. (2001). Development of gender differences in children's responses to animated entertainment. *Sex Roles*, 45, 67–88.
- Orenstein, P. (2006). *What's wrong with Cinderella?* New York Times Magazine. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.nytimes.com/2006/12/24/magazine/24princess.t.html>.
- Orth, U. (2013). How large are actor and partner effects of personality on relationship satisfaction? The importance of controlling for shared method variance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39, 1359–1372.
- Παππά, Β. (2008). *Γονείς, παιδιά και ΜΜΕ- Ένας οδηγός γονικής συμπεριφοράς*. Καστανιώτη, Αθήνα.
- Parsons, A. & Howe, N. (2006). *Superhero toys and boys' physically active and imaginative play*. Olney, MD: Association for Childhood Education International.
- Πασχαλιώρη, Β., & Μίλεση, Χ. (2005). *Η ποιοτική μέθοδος της «συμμετοχικής» παρατήρησης: Επισημάνσεις και Προβληματισμοί*. Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων. Gutenberg, Αθήνα.

- Paul, B. M., Salwen, M. B., & Dupagne, M. (2000). The third-person effect: A meta-analysis of the perceptual component. *Mass Communication and Society*, 3, 57-85.
- Perloff, R. (2009). *Mass media, social perception, and the third-person effect*. In J. Bryant & M. B. Oliver (Eds.), *Media effects: Advances in theory and research* (3rd ed. pp. 252-268). NY: Routledge.
- Plant, R. (2010). *Mom: The transformation of motherhood in modern America*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Ρηγάκη, Κ. (2020). *Συγκριτική ανάλυση γλωσσικών αναπαραστάσεων σε έμφυλα στερεότυπα των ταινιών Disney: απόδοση στα ελληνικά αγγλόφωνων ταινιών*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Ρηγάκη, Κ., Μάγος, Κ., Χανιωτάκης, Ν. (2016). *Μεγαλώνοντας με τον Walt Disney: Οι ταινίες της Disney και η επιρροή τους στις αντιλήψεις των παιδιών*. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Ross, M., & Fletcher, G. J. (1985). *Attribution and social perception*. In G. Lindzey & E. Aronson (Eds.), *Handbook of social psychology* (3rd ed., pp. 73-122). New York: Random House.
- Signorielli, N. (1984). *The demography of the television world*. In G. Melischeck, K. E. Rosengren, & J. Stappers (Eds.), *Cultural indicators: An international symposium* (pp. 137-158). Vienna: Osterreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Signorielli, N. (1989). Television and conceptions about sex roles: Maintaining conventionality and the status quo. *Sex Roles*, 21(5/6), 337-356.
- Signorielli, N. (2001). *Television's gender role images and contribution to stereotyping*. In D. G. Singer & J. L. Singer (Eds.), *Handbook of children and the media* (pp. 341-358). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Signorielli, N., & Bacue, A. (1999). Recognition and respect: A content analysis of prime-time television characters across three decades. *Sex Roles*, 40, 527-544.
- Signorielli, N., & Kahlenberg, S. (2001). Television's world of work in the nineties. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 45, 4-22.
- Singer, J. L., Singer, D. G., Desmond, B., Hirsch, B., & Nicol, A. (1988). Family mediation and children's cognition, aggression and comprehension of television: A longitudinal study. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 9, 329-347.
- Smith, S., L. (2006). *Where the girls aren't: Gender disparity saturates G-Rated films*. Program Brief, See Jane. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: www.seejane.org.
- Smith, S. L., Granados, A. D., Choueiti, M., Pieper, K., & Lee, E. (2006). *Equity or eye-candy? Exploring the nature of sex-roles in children's television programming*. Final report prepared for the See Jane Program at Dads and Daughters, Duluth, MN.

- Smith, S. L., Granados, A. D., Choueiti, M., & Pieper, K. (2007). *Gender prevalence and hypersexuality in top grossing, theatrically released G, PG, PG-13, and R-rated films*. Unpublished data.
- Smith, S. L., & Granados, A. D. (2009). *Content patterns and effects surrounding sex-role stereotyping on television and film*. In J. Bryant & M. B. Oliver (Eds.), *Media effects: Advances in theory and research* (3rd ed., pp. 342-361). New York, NY: Routledge.
- Smith, S., L., Pieper, K., M., Granados, A., D. & Choueiti, M. (2010). Assessing gender-related portrayals in top-grossing g-rated films. *Sex Roles*, 62, 774-786.
- Smolak, L. & Murnen, S., K. (2011). *The sexualization of girls and women as a primary antecedent of self-objectification*. In R. M. Calogero, S. Tantleff-Dunn, & J. Thompson (Eds.), *Self-objectification in women: Causes, consequences, and counteractions* (pp. 53- 75). Washington, DC: American Psychological Association.
- Smythe, D. W. (1954). Reality as presented by television. *Public Opinion Quarterly*, 18, 143- 154.
- Thompson, T. L., & Zerbino, E. (1995). Gender roles in animated cartoons: Has the picture changed in 20 years? *Sex Roles*, 32, 651-673.
- Thompson, J., & Stice, E. (2001). Thin-ideal internalization: Mounting evidence for a new risk factor for body image disturbance and eating pathology. *Current Directions in Psychological Science*, 10, 181–183.
- Thorne, B. (1993). *Gender play: Girls and boys in school*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Towbin, M. A., Haddock, S. A., Zimmerman, T. S., Lund, L. K., & Tanner, L. R. (2003). Images of gender, race, age, and sexual orientation in Disney feature-length animated films. *Journal of Feminist Family Therapy*, 15, 19- 44.
- Tremblay, L., Lovsin, T., Zecevic, C., & Lariviere, M. (2011). Perceptions of self in 3-5 year old children: A preliminary investigation into the early emergence of body dissatisfaction. *Body Esteem*, 8, 287–292.
- Tsotsou, V. & Stamou, A. (2018). Sociolinguistic representations of gender in children's cartoon movies in the past and the present: A comparative scene analysis of an older and of a contemporary Disney animation film. *Multilingual Academic Journal of Education and Social Sciences*, 6 (1), 76-93.
- Turner, P., J. (1998). *Βιολογικό φύλο, κοινωνικό φύλο και ταυτότητα του φύλου*. Εποπτεία ελλ. έκδοσης I.N. Παρασκευόπουλος, (επιμ.) Νικόλας Δ. Γιαννίτσας, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Twenge, J. & Campbell, W.K. (2009). *The narcissism epidemic: Living in the age of entitlement*. New York: Free Press.

- U.S. Census Bureau. (2010). *Profile of General Population and Housing Characteristics: 2010*. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://factfinder2.census.gov/faces/tableservices/jsf/pages/productview.xhtml?src=bkmk>
- Vanderkam, L. (2009). The princess problem. *USA Today*, 12(8): 92.
- Φρειδερίκου, Α. & Φολέρου, Φ. (2004). *Τα κορίτσια παίζουν, αναπαραστάσεις του φύλου στην αυλή του Δημοτικού Σχολείου*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Want, S., C. (2009). Meta-analytic moderators of experimental exposure to media portrayals of women on female appearance satisfaction: Social comparisons as automatic processes. *Body Esteem*, 6, 257–269.
- Warren, R. (2003). Parental mediation of preschool children's television viewing. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 47, 394-417.
- Wiersma, B. A. (2000). The gendered world of Disney: A content analysis of gender themes in full length animated Disney feature films. South Dakota: South Dakota State University.
- Wiersma, B. A. (2001). The gendered world of Disney: A content analysis of gender themes in full-length animated Disney feature films [Abstract]. *Dissertation Abstracts International*, 61, 49- 73.
- Ζιάκα, Μ., Καρελλά, Α. & Μάγος, Κ. (2019) *Οι πρίγκιπες και οι πριγκίπισσες της Disney ως μέσο αναπαραγωγής έμφυλων στερεοτύπων στην προσχολική ηλικία*. Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Κριτικής Εκπαίδευσης.

Παράρτημα

Οδηγός συνέντευξης

Δημογραφικά στοιχεία

1. Βλέπει το παιδί σας τηλεόραση; Τι είναι αυτό που του/της αρέσει περισσότερο;
2. Πως γίνεται η επιλογή των προγραμμάτων που θα δει το παιδί σας;
3. Παρακολουθείτε μαζί με το παιδί σας τηλεόραση και ποια προγράμματα επιλέγετε;
4. Με ποια κριτήρια επιλέγετε τα παιδικά προγράμματα που παρακολουθείτε;
5. Γνωρίζετε τις ταινίες του στούντιο της Disney;
6. Θεωρείτε καλύτερες τις παλιές ή τις καινούριες ταινίες της Disney;
7. Πώς αξιολογείτε το περιεχόμενό τους;
8. Θεωρείτε ότι το παιδί σας επηρεάζεται από τις ταινίες που παρακολουθεί;
9. Συζητάτε το περιεχόμενο των ταινιών μετά το τέλος τους μαζί με το παιδί σας;
10. Έχετε απορρίψει ή θα απορρίπτατε κάποια ταινία; Αν ναι, για ποιους λόγους;
11. Ποια χαρακτηριστικά σας έχουν οδηγήσει να απορρίψετε κάποια ταινία ή πρόγραμμα;
12. Πώς χαρακτηρίζετε τις πριγκίπισσες των ταινιών της Disney;
13. Πώς χαρακτηρίζετε τους πρίγκιπες των ταινιών της Disney;
14. Ποιον ρόλο θα δίνετε στο παιδί σας εάν ήταν ήρωας/ηρώίδα κινούμενων σχεδίων;

15. Πώς σχολιάζετε το επιμύθιο των ταινιών της Disney;
16. Ποια μηνύματα μεταφέρουν οι πρίγκιπες και οι πριγκίπισσες στα νέα αγόρια και στα νέα κορίτσια;
17. Έχετε στο σπίτι προϊόντα της Disney και άλλων κινουμένων σχεδίων;